

سایہ جاموس

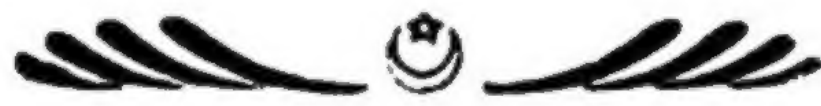
مصنف
عبدالکریم گدائی
1965

ایڈمن: صاحب خان "سورہ" میراٹی

Cell No: 0344 - 3919786

ڪجهه مصنفن بابت

اهو لازمي نه آهي ته هر فنڪار هڪ عظيم مفڪر به هجي ۽ معاشري جو منطقي ۽ مثبت (POSITIVE) تخيل به پيش ڪري سگهي. پر جيڪڏهن هو معاشري جي منفي (NEGATIVE) پهلو جي عڪاسي ڪري سگهي ۽ پڙهندڙ ۾ الجھي هر ٻرائي ۽ لاءِ نفرت پيدا ڪري سگهي ته هنجو رول به گهٽ نه آهي ۽ هنجي فن کي به پابنده اهميت آهي. مغرب جي حقيقت پسند مڪتبي (Realist School of Literature) اهڙي حقيقت پسند فن جي تخليق ڪئي آهي ان مڪتبي ۾ ڊڪنز (DICKENS) ايملي زولا (EMILIE ZOLA) وغيره اچي وڃن ٿا ۽ بر صغير جي شاعريءَ ۾ ”نظير“ اڪبر آبادي کي اهو فخر حاصل آهي. مان فخر سان چوان ٿو ته اسانجي ”گدائيءَ“ ۾ معاشي حقيقت ايترو ته چرڪي رهي آهي جو ڪنهن به جوهرِيءَ جي جهول کي مات ڏيئي سگهي ٿي. ”گدائي“ ”بيوس“ جو همعصر آهي. ”گدائيءَ“ جي شعور ۾ جو سماج جو آدرش آهي، اهو ”بيوس“ ۾ نه آهي. هن جو مجموعو هڪ جراح جي ميز آهي جنهن تي ماحول جو ناسور زده عضوو عضوو پکڙيو ويو آهي. هنجو ڪلام ڪاٿي وڏيرڪي رنگ ڀلڪ، ڊيل ڊول ۽ رعب تاب جو ڪارٽون آهي ته ڪاٿي هنجي هر ست ٿري ناٺ ٿري جي گولي آهي ڇا هن ڊيڙ ڊولس ۽ پڪر ٻوساٽ واري ماحول کي دن ۾ لڳي ٿي. ”گدائي“ جنهن دور جي پيدائش آهي تنهن ۾ سياست جي اهميت جذباتي لعره زنيءَ کان زياده نه هئي ۽ ان دور ۾ ايترو به تاريخ ۽ سياست جو شعور جيترو ”گدائيءَ“ ۾ ملي ٿو وڏي غنيمت آهي. شال هنڪي اڃان به عمر دراز مليءَ هن کانپوءِ شايد پٽائي صاحب جي اها ست بي اختيار زبان تي اچي ويندي ۽

ڪال گڏيو سون ڪاٿي ٻاڻو بان ٻري.

جي اوهان به مون وانگر ڪنڪر هٽائي هيرا ڏسندءِ ته اوهان کي يقين ٿي ويندو ته ”گدائيءَ“ جو ڪلام اسانجي ادبي ورثي ۾ هڪ املهه اضافو آهي.

شيخ اياز

سڪر

۷ جون ۱۹۶۵ء

Cover Printed at Koh-i-Noor Printing Press SHIKARPUR.

نجاتِ خلد سے جو محبت سے

پنہیلی پیار یا دوستِ غائبِ تنویر عباسی
ہے خفا سے جھنڈ گیا زندہ گیہن سے منتر کے لوگ
گیتوں پر واپس اعلیٰ سے ہے روح کی جھنڈی
جو سجا کے چہ آہیہ

عبد الحکیم گدائی

بیچہ آباد

۱۷ فبروری ۱۹۶۶

جیسی سنہ کی جیسی کتاب گھر

★ ساڳيو جا سور ★

(نظمن جو مجموعو)

* مصنف *

عبدالڪريم گدائي.

چپا ٿيندڙ:

ضلع ترقياتي ائسوسيئيشن چيڪب آباد.

هن ڪتاب جا سڀ حق ۽ واسطا ليکڪ وٽ محفوظ آهن.

☆ ساڳيو ڄا سور ☆
☆

چاپو پهريون

سال ۱۹۶۵ع

ڪاپيون ۵۰ هزار

قيمت ۳۰۰-۰۰ روپيا

ملڻ جو هنڌ

* مومن بوڪ اسٽور *

ڪاشميرام پل - جيڪب آباد.

☆ فهرست ☆

از مصنف	مائٺيه جا سور
”	انتساب
”	نوٽ
شيخ اياز	پيش لفظ (تعارف)
از مصنف	پيش لفظ
مقدمہ ۱	ابتدا
۲	نعت
۳	مرحوم خانصاحب بهادر خان کومہ
۵	ابو کس ہارڪ
۷	خيرو گزهي
۹	جواني کانپوءِ
۱۰	در پيلو ۾ ڏينهن
۱۴	گهرو لا
۱۶	بهار جو زلزلو
۱۷	خواب
۱۹	آخر فنا
۲۲	وطن جي اڏاوت
۲۷	رنگين دوکو
۲۸	وطن آزاد ڪر پنهنجو
۲۹	اٽ اي جوان هندي
۳۱	جنگ جو خاتمو
۳۲	پوتار اڪي پيا
۳۳	اجا ڪجهه کيت ڪرائڻ ڏي
۳۴	دورنگي
۳۷-۳۶-۳۵	زندگي جا ٽي دور

۳۸	صفحو	حادثہ - صکر بلا
۴۰		خطا ڪپڙي ؟
۴۲		جه پور کي خطاب
۴۳		ملڪ جو معمار
۴۵		خبر پي آه ڪا توکي ؟
۴۷		رحمت - هروردگار
۴۹		اٽ خورش نصيب دهقان
۵۱		غريب جي عيد
۵۳		چٽاڻ هاريءَ کي
۵۵		خبردار هاري !
۵۸		ڪنهنجي بدولت ؟
۶۰		ڏورا پو
۶۲		ڪجهه منهنجي به سن
۶۴		وڏيري جي همت
۶۷		پنغار
۶۸		آزادي جا انگور
۷۰		روداد - چمن
۷۲		وقت جي رفتار جون ڳالهيون
۷۵		آزاديءَ جو انعام
۷۷		بهار آيو
۷۹		رهبر ڏانهن
۸۱		احوال - وطن
۸۳		ساقن نامون
۸۵		پاڪستاني ٻارن جو ڪيت
۸۶		انمول امانت

۸۷	صفحه	ايندي ڪڏهن بهار؟
۸۹		گرد ڪارواڻ (اردو)
۹۱		دولت جو نشو
۹۲		وطن بيت الصنم آهي
۹۴		امن جو پيغام
۹۷		عزم - انساني
۹۹		بهار ايندو
۱۰۱		پيغام رديبران - قوم ڏانهن
۱۰۳		جسرت - بهار
۱۰۴		اڃا رات آهي
۱۰۵		انجام - محبت
۱۰۷		احوال - جمهور
۱۰۹		شاعر - قوم ڏانهن
۱۱۰		اسانجي عيد
۱۱۱		غزل
۱۱۲		تنهنجو هي سنسار
۱۱۴		جشن - آزادي
۱۱۸		اي پٽاڻي گهوت
۱۲۰		نئون دور
۱۲۴		انقلاب
۱۲۵		زرعي سڌارن جو اعلان
۱۲۸		بلندي ۽ پستي
۱۳۱		هينئر بنياد ڳوڻن ۾
۱۳۳		آءُ ته ڪڏجي گهاريون
۱۳۵		سي تي سيارو

۱۳۷	غزل
۱۳۸	ڏياري
۱۳۹	وڇڙيل جا ورلاپ
۱۴۱	بگب آباد جو جشم
۱۴۳	ڪنگڙي جي عيد
۱۴۷	ن آ. علوم
۱۴۰-۱۴۶	اچي ڏس قائد - اعظم

Printed by:— Ghanshamdas. H. Panjabi.
Manager Azad Printing Press, Shahi Bazar,
Jacobabad.

AND

Published by:— District Development
Association, Jacobabad.

★ ساڻيهم جا سور ★

سور سين کي ٻا هنجو، پنهنجو پنهنجو پور.
ڪن جو عشق الله سين، کي مجازي منصور.
ڪوڙين ڪوڙي ڏيک تي، ورنه ٿيا وهلور.
ڪوئي ٻولي رات جو، سجدن منجهه سرور.
پنهون ڪارڻ سٺي، ٿي روهن ۽ رنجور.
ساڻيهم تنهنجو سور، جي چاير چاه مان.
”گدائي“

اڌساب

پنهنجي مڙي امڙ مرحوم، جي نالي جنهنجي گود
۾ مون کي ننڍي هونديئي انساني درد ۽ دک ۾ ڀاڱي
ڀاڱيوار ٿيڻ ۽ ٻئي جي غم کي پنهنجو غم ڪري سمجهڻ ۽
بھريون سبق مليو.

عبدالڪريم . گدائي.

نوٽ.

هن ڪتاب جي ڇپائي درحقيقت نومبر ۱۹۶۱ع ۾ شروع ڪئي وئي هئي ۽ اميد اها هئي ته ڪتاب مارچ ۱۹۶۲ع ۾ مڪمل ٿي شايع ٿي ويندو. ليڪن ڪتاب جي پريس ۾ وڃڻ بعد جيڪي رنڊڪون ۽ تڪليفون پيش آيون انهن جي اڀتار ڪرڻ نهايت تڪليف ده آهي. بهرحال ڪتاب هينئر اٽڪل ماڊن ٽن سالن جي ناقابل برداشت تاخير کان پوءِ پڙهندڙن جي هٿن ۾ آهي. هن مرحلي تي آءٌ جناب سيد عيسٰن شاهه آنريري سيڪريٽري خلع ترقياتي انسوسيشن جيڪب آباد ۽ جناب شيخ احمد خان چيلرمز خلع ترقياتي انسوسيشن جيڪب آباد جو نهايت شڪرگذار آهيان جن جي ادب دوستي ۽ ڪوشش سان هيءُ ڪتاب اڄ پڙهندڙن جي هٿن تائين پهتو آهي. جيڪڏهن جناب سيد عيسٰن شاهه جهڙي پرخلوص ۽ ادب دوست شخصيت جون همدرديون شامل نه هجن ها ته هيءُ ڪتاب شايد ڪڏهن به شايع نه ٿئي ها.

عبدالڪريم گدائي

{ جيڪب آباد.
{ ۳۱ مارچ ۱۹۶۰ع

پيش لفظ.

مون هميشه سوچيو آهي ته زندگي جي آئينه خاني ۾ ابتدا ۾ حيرت آهي ۽ انتها ۾ حيرت ۽ پر جڏهن انهيءَ پوري آئينه خاني تي ڪٽ چڙهي وڃي ٿي، تڏهن حيرت جي ڪاٺي گنجائش نه ٿي رهي ۽ جيءَ ۾ اچي ٿو ته يا ته هر آئيني کي پڇي ٿو ڪٿي ڪري ڇڏجي يا نه ان تان ڪٽ عذابي وڃي جيئن روح وري زندگي جي هر اسرار حسن ۽ حقيقت ۾ محو ٿي وڃي. انڪري هر عظيم فنڪار، جو حسن ۽ حق جو امين آهي، پنهنجو اهو فرض ٿو سمجهي ته نه فقط سياسي ۽ سماجي زندگيءَ جو پر فريب لباس ٽاڙي، ان کي ننگو ڪري بيهاري، پر هنجو فڪر ۽ فن هڪ پاڪيزه معاشري جو تخيل ۾ پيش ڪري. ڪنهن ڪنهن وقت ابدي حقيقت مانيءَ پور کان مٿي نه آهي ۽ فلسفي کي اقتصاديات کان زياده اهميت نه آهي. زندگيءَ جي تڪميل لاءِ اقتصادي انصاف ابتدا آهي ۽ فلسفياڻي حيرت انتها آهي ۽ اقتصادي انصاف ۽ سياسي انصاف ڪيتريءَ حد تائين لازم ملزوم آهي.

اهو لازمي نه آهي ته هر عظيم فنڪار هڪ عظيم مفڪر به هجي ۽ معاشري جو منطقي ۽ مثبت (Positive) تخيل پيش ڪري سگهي. پر جيڪڏهن هو معاشري جي منفي (Negative) پهلو به عڪاسي ڪري سگهي ۽

پڙهندڙ ۾ انجي هر ٻرائي لاءِ نفرت پيدا ڪري سگهي ٿي. هنجو رول به گهٽ انقلابي نه آهي ۽ هنجي فن کي به پابنده اهميت آهي. مغرب جي حقيقت پسند ادب جي مڪتبي (Realist School of Literature) اهڙي حقيقت پسند فن جي تخليق ڪئي آهي ۽ ان مڪتبي ۾ ڊڪنز (Dickens)، ايملي زولا (Emilie Zola) وغيره اچي وڃن ٿا ۽ پر صغير جي شاعريءَ ۾ ”نظير“ اڪبر آباديءَ کي اهو فخر حاصل آهي. مان فخر مان چوان ته اسانجي ”گدائيءَ“ ۾ معاشي حقيقت ايترو نه جرڪي رهي آهي جو ڪنهن به جوهرِيءَ جي جهول کي مات ڏيئي سگهي ٿي. ”گدائي“ ”بيوس“ جو همعصر آهي ۽ جڏهن جميعت الشعراءِ جا شاعري باز شاعر قافيا ڪيون ٿا، جيئن اڏايندا ها، ۽ جڏهن لاڙڪاڻي ۾ عروض جي انڌي گهوڙي ڪل ۾ ڌوڪيندي ويندي هلي، جڏهن اديب سنڌ جي ٻي ادبي انهيءَ حد تي پهتي هلي جو ”شراب خالص“، ”آب خالص“ ۽ ”جلاب خالص“ جهڙي فافٽي ۽ ردِيف تي ناموزون طبيعتون هٿا ڪارا ڪنديون هيون ۽ حواس باختہ شاعر ڪنهن ”ڪانو“ جي تلاش ۾ هوندا ها جنهن کي اڏامندي ڪنهن به نه ڏٺو هو، جڏهن ڀنگ جي ”گهوڙو گهوٽ“ ”گهوڙو گهوٽ“ فاعلات فاعلات ڪندي رهندي هلي ۽ امرد هرست شاعر محبوب جي خط کي سبزي سان تشبيهه ڏيندا ها (جيتوڻيڪ تشبيهه ۾ مڪاني رنگ پيدا ڪرڻ لاءِ خط کي ڀنگ جي ڀونڀ سان تشبيهه ڏيڻ گهرجي هلي)، جڏهن ڪل ٿيهه چاليهه لفظ ۽ انهن

جي ٿور گهير شاعريءَ جي ڀوري ڪائنات هلي ۽ شاعر
 زادگي جي انڌي ڪوه جا ڏيڏر ها، تڏهن ”بيوس“
 ۽ ”گدائي“ جهڙا باشعور شاعر هڪ نئين ادب جو
 بنياد رکي رهيا ها. انهيءَ ادب ۾ نه فقط فن جي
 فرسوده روايتن مان بغاوت هلي پر پنهنجي معاشري جو
 گهرو شعور ۽ انجي اظهار جي جرات به هلي. بيوس
 سامراج خلاف نظم لکيا ۽ حب الوطن ۽ آزاديءَ جي
 شعلي کي پڙڪايو، هنجي مڪتبي جا ڪجهه شاعر
 ٺاهي، دڪايل ۽ دلگير انهي ڄر جون اهي چيون هيون
 جنکي اڃا تائين وقت وساني نه سگهيو آهي، پر ”گدائي“
 جي شعور ۾ جو سماج جو آدرش آهي، اهو ”بيوس“
 ۾ نه آهي. هنجو مجموعو هڪ جراح جي ميز آهي
 جهن تي ماحول جو ناسور زده عضوو عضوو پکڙيو پيو
 آهي. پنهنجي محدود تعليم جي باوجود، ”گدائي“
 جي ڪلام ۾ جانظر جي وسعت ۽ زبان تي قدرت
 ملي ٿي، اها انجي گواه آهي ته فن جي ڪمال لاءِ
 زندگي جي ڪتاب جو مطالعو ڪيترو نه ضروري آهي.
 جڏهن هو تقدير جي آڻوءَ ۾ ملا يا واعظ ڏانهن اشارو
 ڪري چوي ٿو ته دسترخوان ٿي هنجو دين آهي ۽
 هو ”ڪٿي چار نڪتا، پراڻا شڪاري“ چئي، سياست جي
 مڪر ۽ فریب جي نقاب ڪشائي ڪري ٿو، تڏهن
 هنجي شاعري اڪبر الله آباديءَ جي مسخري نه ٿي لڳي،
 پر ست ست هڪ زهر آلوده ٿرر پئجي سماج جي سنڌ سنڌ
 ۾ چپي وڃي ٿي.

هنجو ڪلام ڪٿي وڌيڪي رنگ رنگ، ڊپل ڊول، رعب تاب جو ڪارئون آهي ۽ ڪٿي هنجي هرست ٿري ناٺ ٿري جي گولي آهي جا هن ڊڙدونس ۽ پڪرپوساٽ واري ماحول کي ڏون ۾ لڳي ٿي. جا گيرداري نظام جي اندرين ڪوڪلائٽ جي اهڙي پراڻي عڪاسي شايد ئي هلي ڪنهن سنڌي شاعر ڪلي هجي. مون کي ”گدائيءَ“ جو ڪلام پڙهي ڪوڪول (Gogol) ۽ گويا (Goya) جي ياد ايندي آهي پهرين جي روسي ناول ۽ هلي جي هسپانوي مصوريءَ ۾ به ساڳي زهر ڀري طنز آهي. ادبي طنز همدرديءَ جي اڳ ۾ ئي ڏيئي آهي. گدائيءَ جي اها همدردي سنڌ جي اچي آڌ-پڪلي، آڌ-ننگي غلام نه آهي جو هن دوراءَ جي ننگيءَ ۾ ڪيتريءَ مدت کان ڪهرج جي گهائي ۾ پڙهو آيو آهي. اها شاعري پروڀلگندا نه آهي ۽ نه ڪنهن سياسي پارٽيءَ جي منشور جي نعري بازي آهي.

هر حقيقت پسند شاعر ”ڪنول پاڙون پاتار ۾“ وارو مثال آهي. هو ڏک جي ڏانن جو گيونگهٽ هڻائي، انجو پيانڪ روپ پساڻي ٿو ۽ اهو سوچي ته انهيءَ ڏانن جي ڏاٽ ڪنهن ڪنهن کي رڙڪي چڪي آهي، هن جو هانءُ هجي پوي ٿو. جيتوڻيڪ گدائي ۾ اها دور رس نگاهه نه آهي، جا صديون هلتي ۽ اڳتي ڏسي، تاريخ جو هڪ صحيح تخيل قائم ڪري سگهي ۽ سياسي قدر مٿي ڪري سگهي (۽ ان لاءِ هن تي ميار به نه آهي چوڻ جنهن دور جي هو پيدائش آهي تنهن ۾ سياست

جي اهميت جذباتي نعره زنيءَ کان زياده نه هلي ۽ ان دور ۾ ايترو به تاريخ ۽ سياست جو شعور جيترو گدائي ۾ ملي ٿو وڏي غنيمت آهي (شال هنڪي اڃا به عمر دراز ملي ۽ هن کان پوءِ شاه صاحب جي اها ست بي اختيار زبان تي اچي ويندي :-

ڪل گڏيو سون ڪاڙهي، بادو بان بري .

گدائيءَ جي قلبي واردات جي شاعريءَ ۾ ”ڪينجهر هندورو ٿئي“ واري ڪيفيت آهي ۽ نه ان ۾ خواص جي جي گت آهي نه ڪت فقط هڪڙي ٻيڙي سڙه سنباهي، لهرين تي لهواري وڃي رهي آهي ۽ شايد ئي ڪنهن ٻلي بزرگ شاعر فارسي بحر و وزن ۾ ٺيڪ سنڌي ايتريءَ روانيءَ ۽ فصاحت سان ڪم آندي آهي. گدائيءَ جي ڪلام ۾ نه ڪن - رهڙيندڙ رينگت آهي ۽ نه هٿ ٺوڪيون ترڪيون انجو ڍنگوئي ڏيري ڪن ٿيون. ست ست مالو، جو ڦيرو آهي جنهنجي مٺي اوت ذات ۽ ڏاٽو جي پياس ٻجهائي ٿي. ائين آهي ته مجموعي جو جيڪڏهن اڌ نه، ته ٽيون حصو شعر پنهنجي ادبي ذوق کي نه آٽيو پر جي اوهان به مون وانگر ڪنڪر عذابي هيرا ڏسندڙ ته اوهان کي يقين ٿي ويندو ته گدائيءَ جو ڪلام اسان جي ادبي ورثي ۾ هڪ املهه اضافو آهي.

سکر

تاريخ ۷ جون ۱۹۶۰ع

شيخ اياز

* پيش لفظ *

اها هڪ رسم ٿي چڪي آهي ته هر ڪتاب مجموعي، يا ديوان جو مصنف پنهنجي ڪتاب ۾ شايع ڪرايل مواد متعلق پنهنجا تاثيرات پيش لفظ طور ضرور اظهار ڪري ڪري آڻي ۾ الهام رسم پوري ڪرڻ لاءِ هن مجموعي نسبت ڪجهه نه ڪجهه پنهنجي متعلق هن ڪتاب جي پڙهندڙ اصحاب کي ٻڌائڻ لاءِ مجبور آهيان.

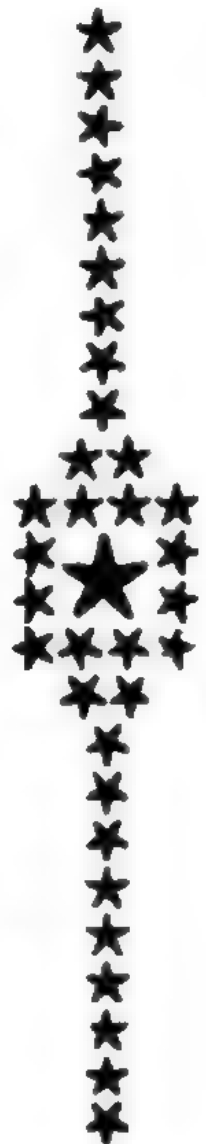
پنهنجي متعلق پنهنجي والدین کان ٻڌل و هوس ته منهنجي پيدائش سال ۱۹۰۱ع جي جنوري واري مهيني ۾ ٺل کان اڏائي ميلن جي مفاصلي تي هڪ ننڍڙي زمينداري ڳوٺڙي ڪريم آباد ۾ ٿي هئي. منهنجو خاندان ان پڙهيل هو ۽ منهنجو والد صاحب، منهنجي پيدائش کان ستت ئي پوءِ، ڪريم آباد کان لڏي اچي ٺل شهر ۾ سڪونت اختيار ڪري ويٺو ۽ هاڻ ٺل تعلقه مختيارڪار جي آفيس ۾ پٽيوالي جي ملازمت اختيار ڪيائين. الهن ڏهنن ۾ پٽيوالي جو ماهوار پگهار فقط ۹۰۰۰ روپيا هوندو هو، مگر مولڪي باد آهي ته الهيءَ ٿايل پگهار ۽ ستن ڀاتين هوندي به اسانکي ٻه ٻڙيون هونديون هيون ۽ ڪير، مڪڻ ۽ ڏڏ جام هوندو هو ۽ اسانجي ڪٽنب جو گذارو چڱو سفيد پوشي جهڙو هوندو هو. اٽڪل ساڍن چئن سالن جي عمر ۾ بابي سائينءَ مون کي ٺل جي پرائمري اسڪول ۾ داخل ڪيو ۽ غريبيءَ هوندي به، منهنجي والدین مانگي انگريزي تعليم مشترڪ قانون ڏياري. ليڪن سال ۱۹۱۸ع ۾ ڪانگريس ۽ خلافت تحريڪ کان متاثر ٿي آڻي مڪر جي ميونسپل هاءِ اسڪول منجهان مشترڪ ڪلاس منجهان تعليم کي ڌرڪ ڪري پورهائين خلافت هلچل ۽ پوءِ ڪانگريس تحريڪ ۾ شامل ٿي ويس. منهنجي والده مرحوم هڪ لاهيت ٿي ڊڍ دل وڪندڙ

(الف)

حساس خاتون هئي ۽ ڪنهن به ٻڪڻي ڏکڻي انسان جي ڏک ۽
تڪليف کي پنهنجو ڏک ڪري سمجهندي هئي ۽ سندن تربيت
قرب ۽ محبت منهنجي دل ۾ به ٿيندي هوندي کان ئي ستم زد،
غريبن لاءِ همدردِيءَ ۽ درد منديءَ جو احساس پري ڇڏيو ۽
الهيءَ ٿيندي وهيءَ ۾ ئي آڻ ۽ ٻئي ماڻهوءَ جو ڏک ۽ تڪليف
ڏسي بقرار ٿي ويندو هوس. پنهنجي والده محترم ڪان
ورثي ۾ مليل اهو انساني درد جو احساس، هن پيرسنيءَ
جي عمر ۾ به منهنجي دل ۾ اڃا سَوَدو موجود آهي.

ڌارڻي انگريزي راڄ خلاف مولڪي لغت جو احساس
خلافت ۽ ڪالڪٽرس تحريڪن ۾ شامل ٿيڻ بعد پيدا ٿيو.
سال ۱۹۲۲ع کان ۱۹۲۶ع تائين وارو عرصو مون ضلع
جي هڪ وڏي زميندار جي ملازمت ۾ گذاريو جتي غريب
هارين نارين تي روزمره ٿيندڙ زمينداري زبردستين، بي انصافين،
ڏيڍين ۽ هاري طبقي جي مظلوميت ۽ بي وسيءَ جو مونکي
عملي مشاهدو ٿيو. الهيءَ عرصي ۾ مونکي برادر لطف الله
پندوي صاحب شڪارپوري جي صحبت پڻ ميسر ٿي جو انهن
ڏينهن، اتان جي ڳوٺ جي سنڌي اسڪول ۾ هيڊ ماستر هو ۽
ان وقت سندن تخلص جوڳي هوندو هو. سندن ئي صحبت
جي اثر هيٺ آڻ ۾ گڏائي ٻنهي غزل ۽ ڪافيون لکڻ لڳس.
۱۹۲۵ع جي ڪروڙين غريب هارين نارين ۽ مزدورن تي
ڌارڻي راڄ هيٺ ٿيندڙ بي انصافين ۽ دٻڙدونس منهنجي دل
تي نهايت گهرو اثر ڪيو ۽ آڻ ۽ گل و بلبل، رخسار و ابرو
واري خيالي ۽ فضول شاعريءَ کي ترڪ ڪرڻ تي مجبور
ٿي ويس ۽ ۱۹۲۷ع ۽ ۱۹۲۸ع کان منهنجي شاعري هڪ نئون
۽ حقيقي موڙ اختيار ڪري قومي ٻوليءَ ۾ انهيءَ ئي دور
جا مشاهدات ۽ تاثرات اڄ آڻ ۽ پڙهندڙن جي خدمت ۾ پيش
ڪري رهيو آهيان.

هنن هن حقيقت جو اظهار ڪرڻ به بلڪل ضروري
ٿو سمجهان ته آڻ ۽ نڪو شاعر آهيان نه وري ڪنهن به استاد - فن

(ب)

وڌن علم عروض جي تعليم حاصل ڪئي اٿم. منهنجا نسل
 فنر ذرات نظم جي صورت ۾ ۱۹۲۷ع کانوئي سنڌ ايراضيءَ
 جي اڪثر بلند پايهه ۽ معياري روزنامن، هفتي وار اخبارن ۽
 ماهنامن رسالن ۾ وقت بوقت شايع ٿيندا رهيا آهن، جن مان
 الوحيد روزنامو، نواڻي سنڌ روزنامو، عبرت روزنامو، هلال پاڪستان
 روزنامو، هاري حقدار هفتيوار، سنڌ و ماهوار، مهراڻ مهيني ۽
 نئين زندگي قابل ذڪر آهن.

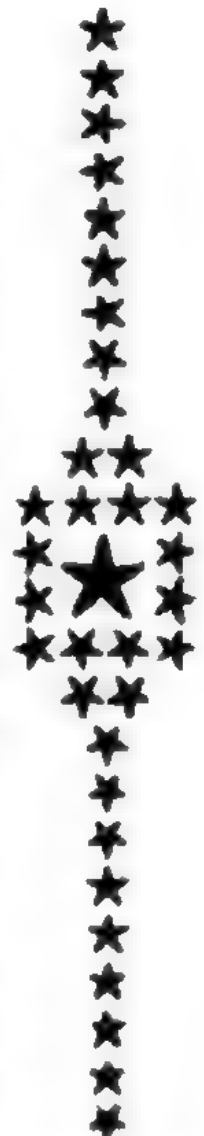
وطن عزيز جي آزاديءَ بعد يقين هو ته پنهنجي ديس
 جون حڪومتون مرحوم قائد اعظم ۽ مرحوم قائد ملت
 جي واضح ڪيل اصولن ۽ نظرين تي عمل ڪندي وطن عزيز
 ۾ هڪ اهڙي معاشره جي تشڪيل ڪنديون جنهن کان ديس
 جي ڪروڙن هارين تارين، مزدورن ۽ ماروئڙن مان بڪ
 پروڙگاري، اقتصادي عدم مساوت ۽ بي انصافي دور ٽپندي ۽
 عام ماڻهوءَ جو معيار زندگي بلند ٿيندو. مگر انقلاب
 آڪٽوبر ۱۹۵۸ع کان اڳ برسر اقتدار وڏيره شاهي حڪومتن
 جي خود غرضين، شخصي مفاد ۽ سندن باهمي اقتدار جي
 چڪتاڻ انهيءَ حسين خواب کي به سچ ثابت ٿيڻ نه ڏنو.
 انهن نون ڏهن سالن ۾ ملڪ ۽ ماڻڪ جي مظلوم هارين،
 تارين، سانگيڙن ۽ سنگهارن تي جيڪي ٿي گذريو، انهيءَ
 جي تصوير، پڙهندڙن کي هن مجموعي - ڪلام ”ساليه جا سور“
 ۾ صاف نظر ايندي. آءٌ اها دعوا ته ٿو ڪري سگهان ته
 انهيءَ دور ۾ ساليه جي سانگيڙن مان ٿيندڙ سڀ سور ۽
 ستم آءٌ نظم ڪري سگهيو آهيان پر ايترو ضرور چونڊس ته
 انهيءَ دور ۾ مون جيڪي اکين سان ڏٺو ۽ محسوس ڪيو
 آهي، انهن مشاهدن ۽ احساسن کي پنهنجي محدود علم ۽
 استعداد آهر نظم ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي اٿم جنهن ۾ علم
 عروض، بحر، وزن، قافيي ۽ رديف وغيره جون ڪيتريونئي
 خاميون معزز پڙهندڙن ۽ استادن - فن کي نظر اينديون جن
 لاءِ آءٌ درگذر ۽ معافي جو خواهستگار آهيان ڇو ته آءٌ اڳي ئي

(ب)

عروض ڪري چڪو آهيان ته آڏو نه شاعر هجڻ جي دعوا ٿو
ڪريهان نه وري مون ڪنهن به استاد - فن ڪان ٿي علم عروض
جو سبق پڙهيو آهي.

پنهجي ملڪ جي مارشل لا ڪان اڳ جي حڪومتن کي
ته پنهنجي شخصي مفاد کان سواءِ، ديس جي علم و ادب،
ادبن ۽ شاعرن جي خدمات هي همت افزائي ڪرڻ جو خيال
نه تصور ۾ اچي نه ٿي سگهيو، مگر خدا ڀلو ڪري ٻائي - انقلاب
فيلڊ مارشل محمد ايوب خان جو جنهن اقتدار اندي ٿي ملڪ
جي گرلڊر معيشت کي بحال ڪرڻ، زرعي سڌارا آڻي ڪارن
تارين کي ڪجهه قدر خوشحال ڪرڻ ۽ ٻين سجاڳي ٻين
جي پاڙن پٽي ڪين جو عزم ڪيو ۽ انهن سڌارن سان گڏوگڏ
هن جليل القدر انسان ملڪ جي ادبن ۽ شاعرن کي به نه
وساريو ۽ سال ۱۹۵۹ع جي ماه مئي ۾ هن پاڪستان جي
مختلف زبانن جي اهڙن ائڻ ادبن ۽ شاعرن کي پنهنجي خاص
قلم سان هڪ سال لاءِ وظائف ڏيڻ جو اعلان ڪيو، جن
پنهجي تعميري ۽ تخليقي شاعري ۽ ادب جي ذريعي ملڪ ۽
قوم جون خدمات انجام ڏيڻون هيون ۽ جي هينئر پنهنجي
پيرائو سالي ۽ ضيف العمري جي ڪري پنهنجي ۽ پنهنجي
ڪئمپ ۽ ٻارن ٻين جي قوت گذران لاءِ پورهيو ڪرڻ کان
لاچار هو. انهن ائڻ ادبن ۽ شاعرن ۾ وظيفا هن سنڌي
زبان جي ادبن ۽ شاعرن کي مليا تن مان هڪ وظيفو سنڌ
جي مائه لازمورخ جناب رحيمداد خان مولائي شيدائي کي مليو
۽ ٻيو وظيفو هن نيازمنڊ کي مليو جي هڪ سال برابر ملندا
رهيا ۽ سال ۱۹۶۲ع ۾ به جاري آهن.

پنهجي پيرائو سالي، اقتصادي پيشائي ۽ غريبيءَ جي
ڪري آڏو ته اهو تصور به نه ٿي ڪري سگهيس ته آڏو پنهنجي
هن پڪل ٿل نظمن جو مجموعو پنهنجي خرچ تي ڇاپرائي
پڌرو ڪرڻ جي قابل به ٿي سگهندس مگر خداوند ڪريم ڀلو
ڪري معترم جناب سرور حسن خان، سي - ايس - بي ڊپٽي ڪمشنر

(پ)

جيڪب آباد جهڙي ادب نواز، ڪريم النفس، غريبن جي همدرد ۽ درد - دل رڪنڌڙ عظيم انسان جو جنجي ذات والا صفت "ڊسٽرڪٽ ڊيولپمينٽ ائسوسيئيشن" جي لنڊ منجهان هڪ گرانقدر مالي امداد منهنجي هن مجموعي "سالي جا سور" جي طباعت لاءِ منظور ڪري، نه رڳو سنڌي زبان ۽ سنڌي علائقي ادب بلڪ پنجاه لک سنڌي ڳالهائيندڙن تي هڪ احسان عظيم ڪيو آهي. نه رڳو ايترو بلڪ هن عظيم بي لوث ۽ ادب دوست انسان منهنجي ٻن ٽينڪرن (جي هن وقت گورنمينٽ هاءِ اسڪول جيڪب آباد ۾ زير - تعليم آهن) کي هر هڪ لاءِ ويه ويه روپيا ماهياني اسڪلرشپ به ضلع جي ترقياتي ائسوسيئيشن جي فنڊ مان ڏيئي، مون جهڙي غريب ۽ پيرن کي ڪجهه قدر ته پنهنجي ٻارن جي تعليم جي اخراجات کان به بي لواز ڪري ڇڏيو آهي. اهڙي محسن، عظيم ۽ ڪريم النفس انسان جا احسان آڻ تازندگي وساري نه ٿو سگهون ۽ سندن حق ۾ غريب گداڻي ۽ جي دل منجهان هر دم دعائون نڪرندڙون رهندڙون. خداوند ڪريم کين هميشه بامراد، شاد ۽ آباد رکي. آمين!

جناب مسرور حسن خان هي احسان سان گڏوگڏ آڻ پنهنجي ضلع جي هڪ تعليم يافتو، لائق ۽ محنتي شخصيت جناب اوسر درمحمد خان (آنرري سيڪريٽري ضلع ترقياتي ائسوسيئيشن) جو به معنون احسان آهيان جن جي ذات والاصفت مون جهڙي ضعيف العمر جي جائز امداد لاءِ هروقت مستعد ٿي رهڻ آهي خداوند - برتر کين شاد ۽ آباد رکي. مٿين صاحبن کان سواءِ آڻ انهن ٻنهي اصحاب جو مشڪور آهيان جن منهنجي ضعيف العمر ۽ ادبي خدمتن جي قدر افزائي ڪندي وقت بوقت مون ڏانهن پنهنجي مالي امداد جو هٿ پئي ڊگهيو آهي هتي محترم جاسمي معصومي ۽ برادر محمد احمد سومري جي مهرباني جي ذڪر ڪرڻ کان سواءِ به رهي ٿو سگهان جن مان پهرين صاحب هن مجموعي - ڪلام "سالي جا سور" جي نظمن ۾ عروضي غلطين جي تصحيح ڪرڻ ۾ پنهنجو قيمتي وقت سڙائي

(ت)

ساليه جا سوڙ.

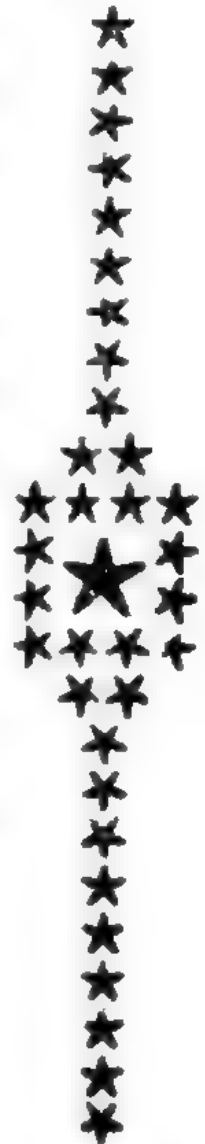
مون تي احسان ڪيو ۽ برادر مر شاد احمد سومري هن سموري
مجموعه - سلام کي پراسس ۾ ڏيڻ لاءِ ۽ دفعا خوش خط ڪرڻ
۾ لکي نقل ڪيو. سندن اهڙي بي لوڻ خدمت جو آڻ معاف
ڏيئي ٿو سگهون.

آخر ۾ اهو عرض ڪرڻ ضروري آهي ته مون هن مجموعي
جي ترتيب ڪنهن به صنف يا فني لحاظ سان ڪانه ڏني آهي
بلڪه قاريخوار ترتيب رکي آهي جنهن مان منهنجو مقصد هي
هو ته جيئن سٺي جي هاڻوڪن پڙهندڙن خواه مستقبل جي
مورخن کي سٺي علائقي جي وقت بوقت ڦرندڙ گهرندڙ سياسي
سماحي ۽ اقتصادي حالتن ۽ ان وقت جي ماحول جو هتو لکي
جنهن ماحول ۽ جن سياسي ۽ اقتصادي حالتن ڪن متاثر ٿي
مون اهي نظم لکيا آهن.

آخر ۾ وري به ايترو عرض ڪرڻ ضروري ٿو سمجهون
ته آڻ ڪو شاعر ڪونه آهيان انڪري منهنجي هن پگڙي ٿل
نظم ۾ جهڪڻ کي به عام - عروض جون غلطيون ۽ فني
خاميون نظر اچن ته پوءِ ڪرم مڻندي سمجهي مونکي معاف
ڪيو وڃي - فقط والسلام.

نهارمند

عبدالڪريم - گدائي
بيڪ آباد.

(٥)

ابتدا

۱- انهيءَ سان ابتدا ڪريان ٿو، جو رب-عظيم آهي.
ازل کان پي اڳي موجود جو قادرِ قدير آهي.

۲- نهان جنهن کان نه ڪجهه آهي، ٿو چاڻي ظاهر و باطن.
اهو رب-جليل آهي، اهو عالمِ علير آهي.

۳- هميشه جنهن جي رحمت جو سهارو آه پانهي ڪي.
تنهنڪارن تي پاڇهارو ۽ رحمان و رحيم آهي.

۴- ڪلام ان جو هدايت آه پيشڪ هر زماني ۾.
چراغ-راه جنت ۽ ڪهسراط-مستقيم آهي.

۵- سنڀاري روز جو روزي ڏئي ٿو دشمنن ڪي پي.
اهو پروردگار آهي رحيم ڪريم آهي.

۶- ڏسي ٿو ۽ ٻڌي ٿو حال هر دل جو عيان ان تي.
هميشه حاضر و ناظر ۽ هر-دلي ۾ مقيم آهي.

۷- انهيءَ جي رحمتن جو آسرو آهي گداڻي ڪي،
جو مالڪ آه محشر جو ۽ پانهي تي ڪريم آهي.

نعت

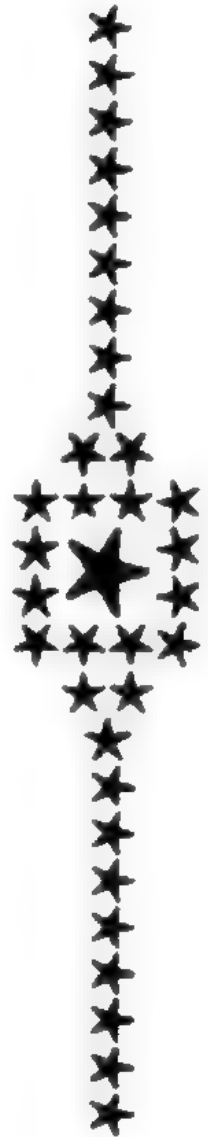
احمد - مرسل جو پروانو زم-مانو ٿي ويو،
بساغ - يثرب بلبلن جو آشيانو ٿي ويو،

شافع - هر دو جهان جڏهن ڪيو هادر رڪاب،
جنتي براق دلبر لثم دوزانو ٿي ويو،

آسمان وارا به حيرت جي بحر ۾ غرق ٿيا،
دم جنهن دلدار داور ڏي روانو ٿي ويو،

خاڪ - يثرب کي چمي چشمن جو سرمون مان ڪريان،
جيڪڏهن ڪڏهن مديني آب و دانو ٿي ويو،

من ڪڏهن قسمت مديني ڏي پيڪي، ماڻهو چون،
شوق زيارت ۾ گدائي بي روانو ٿي ويو،

* مرحوم خانصاحب بہادر خان کوسم *

(۱۹۲۵ع ۾ ٻچڙي جي ڳوٺ ۾ لکيو ويو)

هن دنيا اندر ڪروڙين خاندان پيدا ٿيا.
۽ انهن ۾ مرد سورہ پهلوان پيدا ٿيا.
ڪيترا غازي، ڪئين فخر - زمان پيدا ٿيا.
خلق جا صاحب سوين گوهر نشان پيدا ٿيا.
اڄ به جن جي ڪارنامن کان جهان معمور آه.
صفحہ - هستي تي جن جي شخصيت مشهور آه.

اي بہادر خان تنهنجي ذات پي ۾ راز آ!
جنهن ۾ پنهنجن زندگي جو درد و سوز و ساز آ.
تنهنجي هستي پي وڌيڪا باعث - صدف ناز آ.
اصل ۾ ڇا هئين ۽ هاڻي ڇا سندن پرواز آ.
ان پڙهيل هوندي به آهين مخزن - علم و هنر!
تنهنجي فطرت بي رياءِ، هر بات تنهنجي با اثر!
پنهنجي ڪوشش سان ڪيوتو ڪين ڪي ٺاهي گهڻو.
تو ڪيو انبار ان ڪي، جو هيو ڊڪڙو ڪٺو.
بي بها، بيشڪ بلوچن جا بہادر تون مٿيو.
خانڳڙه کان رند واهي، هئين فقط ڊڪڙو ڇڻو.
تنهنجي محنت سان وري سرسبز ٿيو ۽ شاد ٿيو.
جهنگل و دشت و پيا بان آڦري آباد ٿيو.

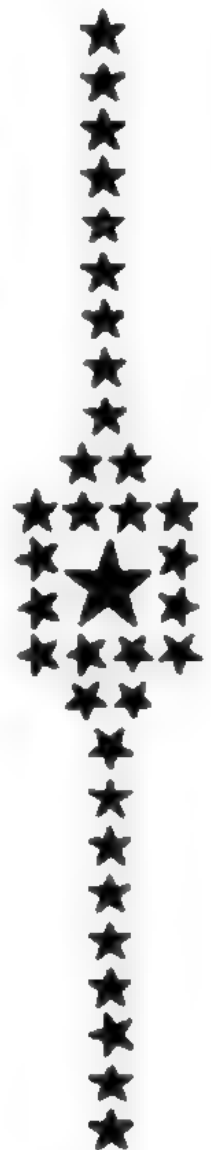
[۲]

تو قدامت کي ڇڏيو ڪڏهين نه اي عالي وقار!
پر ڪٿي سهڻي روش پنهنجي وڏن جي اختيار.
سو ڊگهو چولو، اهائي زيب ده دستار يار!
گر زماني رنگ بدليو، پر بلوچن جا مزار!
ڪين ڪي هرگز ڇڏيند، اسلاف جي آئين ڪي.
تو هئين ٺوڪر ٺڪي ٺوڪي دنيا رنگين ڪي.

ساڻيھ جا سور.

گھڻگھرو مخلوق جو آھين صدا بي امتياز.
تو سند و دست - سخاوت هر سوالی تي دراز.
جستجو تنهنجي حياتي، تنهنجي فطرت بي نیاز.
فڪر تنهنجي جو هميشه آسمان تي شاھ باز.
عزم تنهنجي جو هميشه رقص ۾ آھي سمند.
تو سندي تقليد کان ٿيو هر بلوچي بھر مند.

جن بلوچن ۾ هوا جاري صدا جنگ و جدل.
قتل و خونريزي ۽ جھڳڙا جنجي عادت هئي اصل.
صدین کان ٿي ويا ها جي وڌيرا بي عمل.
جنجي عادت قتل و خون هئي جنجي فطرت بي بدل.
باھمي تڪرار ۾ جي ها هميشه مبتلا.
جنگجو وحشي ڪرايڻ سي زراعت آشنا!

ليوڪس چارڪ سڪو .

(۱۹۲۷ع)

هي باغ حسن جي هڪ ، بازار آ سڪر ۾ .
هي پارڪ اهل - دل لاءِ ، بازار آ سڪر ۾ .
هر وقت هت دلين جي ، ڦرمار آ سڪر ۾ .
آيو هتي سو ڦاٽو ، هي چار آ سڪر ۾ .

آهي کليل سين لاءِ ، ادنيٰ هجي يا اعلى .
هر جاءِ تي لڳن ٿا ، نشتر سوين ڦرالا .
ڪنهن ڪمان هٿ ۾ ، ڪنهن ڪي هٿن ۾ پالا .
ڪنهن جو بيان ڪجي هت نازڪ ٿيا ڦرالا .

مستانه چال سان هت ، رشڪ - قمر ڦري ٿو .
ظنون کان عاشقن جي ، ڪيئن بيخبر ڦري ٿو ؟
هن جاءِ تي هو عاشق ، خست جگر ڦري ٿو .
سهڻي جو دل ۾ سانڍيو تير - نظر ڦري ٿو .

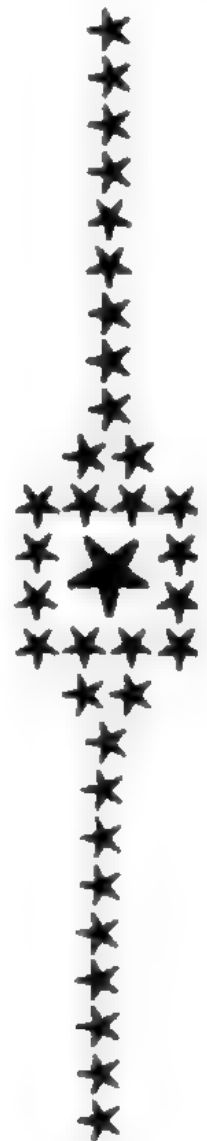
هر وقت هت هزارين ، ماء - جين اچن ٿا ؟
هن باغ جي چمن ۾ ، هر دم حسين اچن ٿا .
دنيا جي نازڪن کان ، نازڪ ترين اچن ٿا .
چاهت ۾ تنهنجا جنوه ، پرده نشين اچن ٿا ؟

اي بي پناه جلوه ، مجنون کي تو رلايو !
فرهاد جي مٿي تي ، تيشو به تو هلايو !
سرمه جو خون دهلي اندر به تو وهايو !
سگر جي اهل - دل کي عاشق به تو بنايو !

حورون بهشت واريون ، آيون لهي زمين تي .
ليوڪس جو پارڪ آ يا جنت بئيو زمين تي .
مد ناز سان ٽلي ٿو ، ناوڪ فگن زمين تي .
پرواز آسمان تي ، آهي بدن زمين تي .

چما جنگجو هليو آ ، سهڻو لهي سپاهي ،
ڪنهنڪي ڪري ٿو گهايل ، ڪنهنڪي وجهي ٿو ٽاهي .
اڃ اوچتو اچي وئي ، دل جي مٿان تباهي ،
سامهون آ شاه - خوبان ، ڪر خير يا الاهي .

پيدا ٿيو گداڻي ، سني هر سوز ساڙوا
ليوڪس جي سر زمين تي ، دل تي لڳي ويو ڌاڙوا

* خير و گڙهي *

(۱۹۲۷ع)

ڇا چوي شاعرت ڇا اسرار آ خير و گڙهي!
حسن سان معمور هڪ گلزار آ خير و گڙهي!
عشق وارن لاءِ عجب آزار آ خير و گڙهي!
خون - عاشق جي گرم بازار آ خير و گڙهي!

ڳوٺ هي پوئي جي دامن ۾ عجب اسرار آه!
هر ڳلي ڪوچي اندر جاري ڪس جي ڪار آه!

حسن ڇا ۽ ناز ڇا انداز ۽ اعجاز آه!

مه جينن نازنين جو هتي پرواز آه!

عشق وارن کان پڇو هي هڪ عجائب راز آه!

اهل - دل وارن ۾ هت جاري اهو آواز آه!

هءِ گهايل ٿو ٿئي ڪو ناز جو انداز جو.

ڪو ٿئي ٿو صيد هت ڪنهنجي خرام - ناز جو.

ڪيئن ڪري ٿوليون ٿلن ٿا ناز سان نازڪ بدن؟

هڪ عجب انداز سان گل ٿا ٿين غنچ - دهن!

ڇا ڪري چمڪا ٿا چمڪن سندن در - عدن!

ڇٽڪ بجليون عاشقن جي دل مٿان ٿيون راند ڪن!

حسن جو هڪڙو تماشو - گاه آ خير و گڙهي!

دامن - ڊيزرٽ ۾ وه، واه آ خير و گڙهي!

[۷]

پر وڏو افسوس، جو پاڻي سندو هت ڪال ٿيو.

جو بنا پاڻي، رهاڪن جو برو آ حال ٿيو.

ڪي ورهيه ٿيندا خدا ڄاڻي پريشان مال ٿيو.

پر نه پلجي پي ڪڏهن سرڪار ڪي خيال ٿيو.

حيف پاڻي کان سواءِ گلزار ويران ٿي ويو.

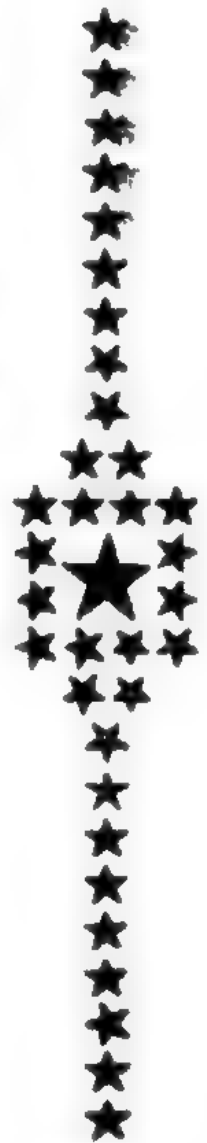
اهلڪارن جي روش تي عقل حيران ٿي ويو.

ساڻيه جا سور.

هان اگر، اڄ پي ڪئي انجنير کي ڪو خيال ٿئي.
ٽوپ پل کان جي ڪئي ڪاڻي جو قيل و قال ٿئي.
پوءِ پي شايد زميندارن جي دل خوشحال ٿئي.
ملڪ جو ويران آ، شايد ته مالا مال ٿئي.

يا خدا انجنير جي دل تي ڪئي وجهه ڪو اثر!
جيئن غريبن جي مٿان ڪجهه ڏور ٿئي تنهنجو ڏس!

گهر دعا اڄ تون گدائي ملڪ شل آباد ٿئي!
ڌرت، ڏولائو، ڏڪر مولا ڪري هر باد ٿئي!
جن وري هر هڪ حسين خندان ٿئي دلشاد ٿئي!
درد مندن جي به دانهن جو خدا وٽ داد ٿئي!
ٿئي هتي پاڻي گهڻو، خيرو ڪڙهي گلزار ٿئي!
حسن وارن جي هتي پئي گرم بازار ٿئي!

جواني کان پوءِ .

(۱۹۲۸ع .)

حسرت نه آءِ رنج و الهر آرزو نه آءِ .
مضمون - حسن و عشق تي ڪا گفتگو نه آءِ .
دل آءِ ، کيس ڪنهن جي مگر جستجو نه آءِ .
هن گهر اندر مقيم ڪوئي خوبرو نه آءِ .

فيشو پيو آءِ ، هاءِ مٿي ، مشڪبوت آءِ |

جنهن عشق کي ازل کان مليو اضطراب هو .
۽ بارگناه - حسن ۾ جو بارياب هو .
ناڪامياب هو ته ڪڏهن ڪامياب هو .
پرپور مشڪده هوا ، دور - شراب هو .

چا جو شراب ، اڄ ته جگر ۾ لهو نه آءِ |

سو حسن جو جهان ۾ ڪڏهن لا جواب هو .
۽ هر قدم تي جنهن جي بهاءِ انقلاب هو .
پر لطف خواب هو يا ڪنهن جو شباب هو .
سي ڏينهن ئي ويا جو پگهر پي ڪلاب هو .

اڄ عطر پي مڪي ته محبت جي بو نه آءِ |

ز پڙي شرف ڏيڙو ۾ ڏيڙهن.

(ڊسمبر ۱۹۳۵)

شاعر ڪري تعريف ڇا.

هر ڇيڙ آهي داسر ٻا.

مهنو ڊسمبر جو هيو

سردِي ۾ ڏاڍي زور تي

برسات جون بوندون هيون

بادل ها مائل شور تي

اهڙي فضا ۾ شام جو

ڊيڙي شهر ۾ ٿيو گذر

اڃ اوچتو ڪنهن سانگ سان

مجبور، ٿيو ايڏهن سفر

وہ واه ڊيڙي جي زمين

آر شڪ - فردوس - برين

هر هڪ هتان جي چيز کي

قدرت بڻايو آ حسين

مون تي وڏو احسان ٿيو

سيد جي مهماني ملي

جيڪا مقدر ۾ هئي

مقصود سا ماني ملي

بي گهر مسافر جي مٿان

سيد جي ٿي چشم - عطا

لڪ قرب مهماني ڏنا

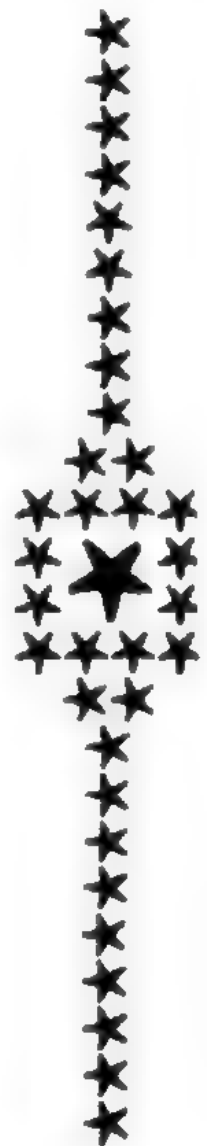
سيد سندي دست - سخا

هت شاعرن جون پاڻ ۾

وہ وہ جو هاتيون ٿيون

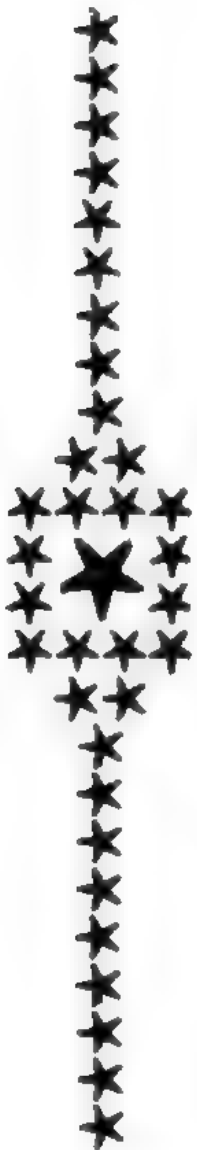
دلچسپ ۽ رنگين ٻڻ

مٿيون ملاقاتون ٿيون

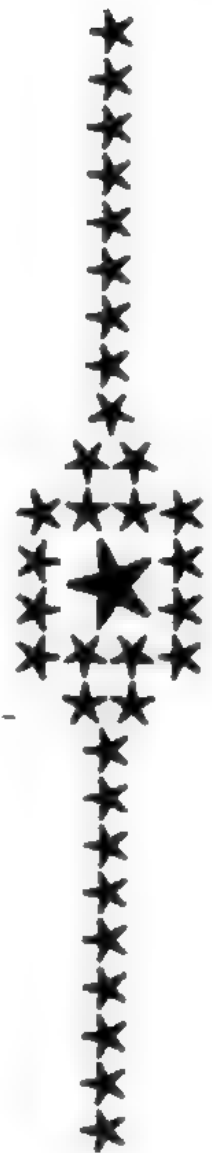

[۱۰]

چرچا، ٺٺوليون، مسخريون
۽ ڦٽيءَ تي اشعار ٿيا
شاعر سخن جي فڪر ۾
ڪي شعر کان بيزار ٿيا
ڪنهن ڦٽيءَ جي تعريف ڪئي
۽ ڪنهن ڦٽيءَ واري منڊي
موضوع هي سارو مگر
هو وندر بيڪاري منڊي
هيءَ رات سڀني جي وٺي
اهڙو ڦٽيءَ رولو وڌو
هن ڳوٺ ساري ۾ ڦٽيءَ
چنوطرف چڙهولو وڌو
هت ڳوٺ ڇا اوطاق ۾
سيد جي سرداري ڏٺم
اهل-سخن جي بساهي
هت گرم گفتاري ڏٺم
چنوطرف ساري ڳوٺ جي
وٽسراه وٺهاري ڏٺم
باغات کان اولهه طرف
برباد گلزاري ڏٺم
هر شي کي مون ڇاپي ڏٺم
هاري ڏٺم، ناري ڏٺم
پرنانءَ جنهن جو نالو لکي
تنهن ۾ فقط واري ڏٺم
مون ڳوٺ جي بازار ۾
هر رنگ جا ماڻهو ڏٺا
چرسي، رسوالي، مسخرا
حجام سوچي ڇا پڙيا

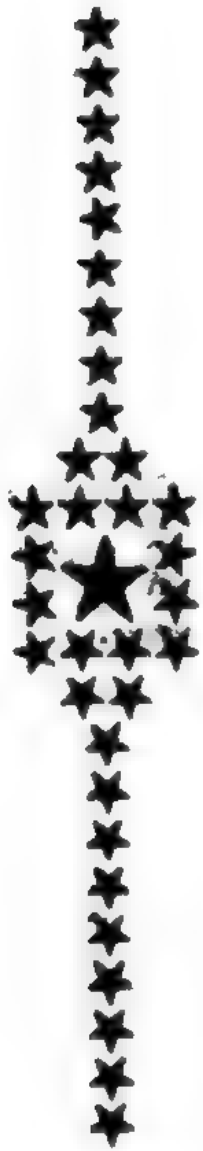

اولهه طرف اوطاق جي
 ٿيو صبح جو جڏهين گذر
 پر شور شهرين کان پري
 هو ماڻ وارن " جو شهر
 بي فڪر - دنيا کان ڇڻي
 هت پيا سهي آرام ۾
 هي دور دنيا ڪسان صفا
 نا صبح ۾ نا شام ۾
 مغل ۾ جي ملبوس ها
 ۽ ها ڪڏهن افلاڪ تي
 هنڌي مگر ڏسجي پيو
 سڀني جو بستر خاڪ تي
 هي شهر - خاموشان سڄو
 اڄ سانت سان سرشار آه
 هنڌي هنن جو پاڻ ۾
 جهڳڙو نڪو تڪرار آه
 دنيا اندر جن جا سدا
 تڪرار ۽ جهڳڙا هوا
 زر ۽ زمين تي باهمي
 جهڳڙا جهڳڙا هوا
 دنيا اندر سڀ ڪجهه هيو
 پر هاڻ ڪجهه ٻي ڪين آ
 دولت نڪو ڪو ديدو
 گهوڙو نه زرین زرین آ
 جهوٽو هوا جو دوستو!
 آهي اسانجي زندگي!
 هڪ دم گذر جي واسطي،
 ڪيڏي ڪريون ٿا ڪندگي؟

نادان، هي قبرستان نه آ،
آ زندگي جو ٻيو ورق،
هي ”ماٺ وارن“ جو شهر،
ڏٺي ٿو هي عبرت جو سبق،
ڪهڙو؟

ساري خدائي سر ٻيڙ،
آهي گدائي دم گذرا

• ڳولا •

(۱۹۳۴ع)

جواني جي اچڻ سان، دل اندر طوفان ٿيو پيدا،
نئون نٽ سور جا ڳيو، نئون ارمان ٿيو پيدا،
ڪنهن جي ديد جو، دل ۾ ڇپيل پيڪان ٿيو پيدا،
عجب هڪ انتظاري جو، اچي سامان ٿيو پيدا،

لهو دل جو تري آيو اکين ۾ يار جي خاطر،
وڃائي ديد مان رڻدي ڪنهن دلدار جي خاطر.

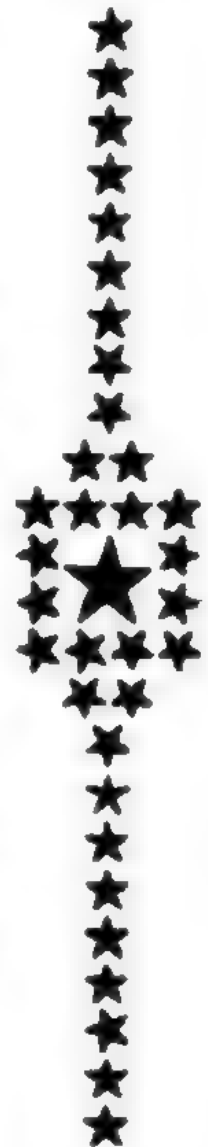
جبل جيڏيون ڊگهيون راتيون گذارين، بيقاري ۾!
ورم جوڏينهن هڪ هڪ ٿي لنگهي ويو، انتظاري ۾!
ڪيون، ٿيڙو ڪئين آڀري لهي ويا، آه واري ۾!
مزا مون درد جا ورتا اڪيلا، رات ڪاري ۾!

سٺ سڀ ڪا مصيبت، حسن جي سرڪار جي خاطر،
اڃا ئي پر ڪيم اختر شماري، يار جي خاطر!

نمازي ٿي، ڪڏهن مون يار کي مسجد اندر ڳولهيو،
ڪليسا جي اندر ڪنهن دم، وڃي مون آلتر ڳولهيو،
ڪڏهن مندر شوالوءَ، ڪڏهن مون جهنگ جهر ڳولهيو،
شهر جي هر گهٽي ۾، يار کي مون دربدر ڳولهيو،
گدا گر ٿي پيس مان، من گهرڻي منڀار جي خاطر،
ڍڪي ڪفني ڦيرن جان، هليس غمخوار جي خاطر.

پهاڙن ۾ به پنهنجي تهسوي، مون يار کي ڳولهيو،
لڳين لائي پيوتي، مون ڪڏهن سرڪار کي ڳولهيو،
ڪڏهن سڀني جي دنيا ۾، به مون دلدار کي ڳولهيو،
غرض هر رنگ ۾، مون پنهنجي پالڻهار کي ڳولهيو.

ملايو خاڪو ۾ مون پاڻ کي دلدار جي خاطر،
ڪيو ڇا ڇا نه مون، هڪ يار جي ديدار جي خاطر!

تڪبر کي تڙي، جو اصليت پنهنجي سڃاڻي مون.
دوئي کي دور اچلي، دل اندر جهاتي جو پاڻي مون.
جڳه دلدار جي، تڏهين وڃي آخر ته ڄاڻي مون.
مئل دل جي اندر محسوس ڪوڀا ڪڍي ڇڏي مون.
لڌم دل جي اندر آخر، ريس جنهن يار جي خاطر.
گداڻي ڏرهر مون ڪڍي عبث ڏيڍار جي خاطر!

اڪيون ڪولي اندر چون، مان جڏهن ڳوڙن جهڪايان ٿو.
يگاني يار کي دل جي اندر، هر وقت ڀاڄيان ٿو.
خوشي جا گيت مستي ۾ اچي تنهن وقت ڳايان ٿو.
هميشه ناٺ سان مان ٽپنهن جو ناتو ٺاڻيان ٿو.
ڀلي جي سروي جي ته به دوستو دلدار جي خاطر.
گداڻي ساء پنهنجو وقف، آهي يار جي خاطر.

• بهار جو زلزلو •

(۱۹۳۷ع)

تو موت هن جهان ۾ نوش ۽ مير ماري.
بيڪ - اجل هزارين پير و فقير ماري.
جمشيد شاه جهڙا ارڙا امير ماري.
ڪنهن جا صغير ماري ڪنهن جا ڪير ماري.

انسان جي حياتي جهڙو فقط هوا جو.
پاڻي جي ٽوٽڙي کي باقي غرور ڇا جو؟

تو سلطنت جا مالڪ، عالي وقار ماري.
مائن جي گود ۾ ٿو، معصوم ٻار ماري.
ڪٽ ٽوڪڻائي هڪڙو، ڪٽ ٽو هزار ماري.
آهي قهار اهڙو، ٿو بيشمار ماري.

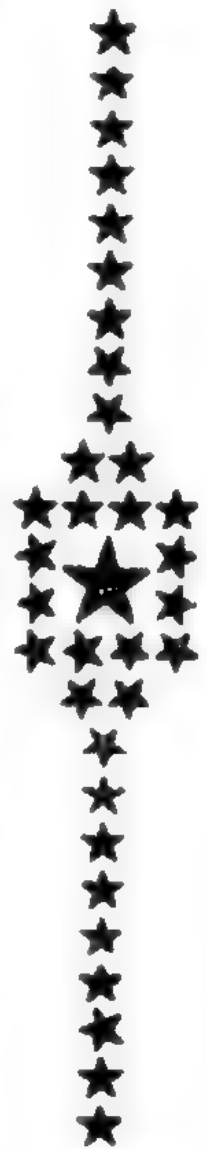
هر دم نظر جي سامهون منظر ٿيو فنا جو.
پاڻي جي ٽوٽڙي کي باقي غرور ڇا جو؟

دنيا شڪار گم آ، ۽ موت آشڪاري.
معدلات ۽ منهن ۾ ان جو شڪار جاري.
مالڪ هجي يا نوڪر، مزدور يا ڪم هاري.
ڪمدار يا وڏيرو ديه دار يا بڪاري.

ڪو دير ڪو سويرو، لقمون ٿئي قضا جو.
ان ٿر اصل کان ٽالو آهي انهي بلا جو.

جا شئي هجي يقيني، تنهن کان هي عار ڇو آ؟
لرزي ٿو جسم سارو، دل بقرار ڇو آ؟
ساري بدن ۾ ڏڪڻي، پوءِ بار بار ڇو آ؟
فاني دنيا سان ايڏو، پنهنجو پيار ڇو آ؟

دلڪش دنيا جو منظر ٿو پاڻ ڏي چڪي پيو.
هرڪو تڏهن گدائي ٿو موت کان لڪي پيو.

خواب.

(۱۹۳۳ع)

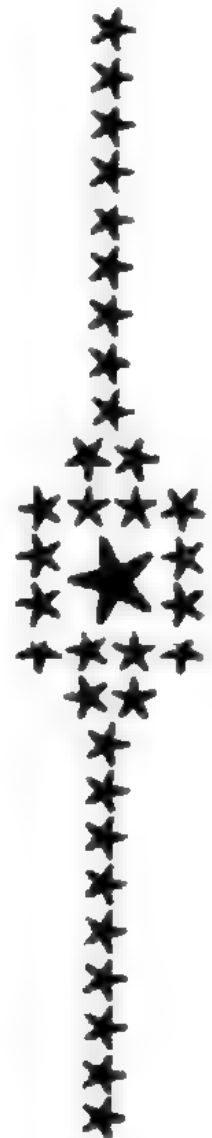
ڪهڙو ٻڌو ٿا حال دل - پر عذاب جو ؟
طوفان آءِ جنهن ۾ پيا اضطراب جو .
هڪڙو حسين و ناءِ . . . ٿا ٿا ٿا ٿا
ڪٿ تي دراز هوس ۽ عالم هو خواب جو .
نازڪ مزاج ورشڪ - قمر ۽ ڪيڪ خرام .
ڇا ڇا ڪيان بيان ، سجر شهاب جو .
هڪ ٻيڪر - جمال نظر جي هو روپرو .
شرمندہ حسن جنهن جي ٻيڪر ٿا ٿا ٿا جو .
ڇا سڙو همسري قد - دلدار (جي) ڪري ،
شهاد ڪي پي رشڪ اچي ويو جناب جو .
هو مصحف - رخ غرت - گنزار هر نشين !
هو چشم - نرگسي ۾ اثر نيم خواب جو .
زلفون سياه ٽانگ يا سنبل جا گل هوا .
گاڙ هو ٻن تي رنگ هو خونين گلاب جو .
رخسار لعل ڇا چوان ڪشمير جا ها سيب .
غنچہ - دهن ۾ رنگ ڀريل هو عتاب جو .
ٿي بقرار دل وٺي تاب - جمال کان ،
خانو خراب شال ٿي اضطراب جو .
بيتاب ٿي جو عرض گذار ٻو مون حال - دل ،
ٿي ٻيڪر - حسين ويو ، ٻيڪر حجاب جو .

[۷]

رخسار - گلزار تي سرهي اچي وئي،
سارو پڪر ۾ ويوسي رخ آن جناب جو.

قطرا پڪر جا جاء - ذفن تي ڏسي چيو،
صحن - چمن ۾ حوض ڀريل آ گلاب جو.

نقاش - ازل ڪهڙو عجب نقش آ چيو،
قدرت خدا جي آء يا عالم شهاب جو.

آخر فدا.

(۱۹۲۷ ع)

(گڙهي خبري ۾ "ديوان جي باغ" جي سرڪان مٿان تي
لکيو ويو.)

هلڪي انڌري رات هئي - چوڪ احاطا ظلمات هئي.
مٿي پکين جي لات هئي - هڪڙي خدا جي ذات هئي.
باد - صبا هئي سرد تر.
جنهن دم ڇڏيو مون پنهنجو گهر.

تڪڙو وير مڪتب اندر - جنهن ۾ رهيو ٿي ماستر.
ماڻهي هيو ۽ هير منير - انکي چير مستي نه ڪر.
ات ستر ڪٿي تيار ٿي؟
ڇڏ بستر و نيدار ٿي؟

وڻندڙ هئي ٿڌڙي هوا - ۽ سور سور ڇوڪرو.
هر چيز دلڪش، دلربا - هر پاڻ مساليتي فضا،
ڇا وقت هو سهڻو ادا،
اٺي ٿي، هوڙ جي صدا!

ڪو ننڊ ۾ هو بيخبر - ڪو ڪنهن خيال - خام ۾.
ڪنهن درد واري جي بسر - ٿي رات هئي الام ۾.
ڪو هو خدا جي ياد ۾.
ڪو دانهن ۽ نر ياد ۾.

ڇپ چاپ، ٿي هڪٻئي پٺيان - ٻاهر هليا سون شهر کان،
ورتو سون رستو باغ جو ۽ هلندا هليا سون شهر کان،
هستي کان پنهنجي بيخبر.
وياسين اسين گلشن اندر.

دلڪش نہ ڇا گلزار آءُ - رنگين چن بازار آءُ .
هر سمت رونق دار آءُ - خوشبوءِ جو هڪمار آءُ .

سهڻو سھانو وقت آءُ .
گل جو وڇايل تخت آءُ !

گل جو وڇايل تخت آءُ - سون کي ٻالو دست آءُ .
نرگس نشي ۾ مست آءُ - ڇا جانفزا گل گشت آءُ !
قمرِي ٻئي ڪو ڪو ڪري !
بلبل ٻئي هو هو ڪري !

ڇا نازبو جو ناز آءُ - گل جو عجب انداز آءُ ،
قدرت جو گويا ساز آءُ - هي ساز جو آواز آءُ .
ڪهڙو ؟

گلزار جي نشو و نما ،
هڪ ڏينهن ٿي ويندي فنا .

جنهن دم خزان جي واءُ گهلي - ٿيندو فنا ، هر گل ڪلي .
سڀ خاڪ ۾ ويندا ملي - هڪٻئي پٺيان ويندا هلي .

رهندي نه بلبل جي نوا !
پوئرو نه قمرِي جي صدا !

[۲۰]

رهندو نه گل جو ڪو نشان - بلبل نه قمرِي جو بيان ،
مڪڙي نه گلي ۽ گلستان - رهندو فقط هي داستان ،

ڪهڙو ؟

هت باغ هو ديوان جو ،
ديوان سان به نشان جو .

ڪلڙن جو ٻارو سڀ فنا - رنگين نقارو سڀ فنا
گورو ۽ ڪارو سڀ فنا - عالم به سارو سڀ فنا

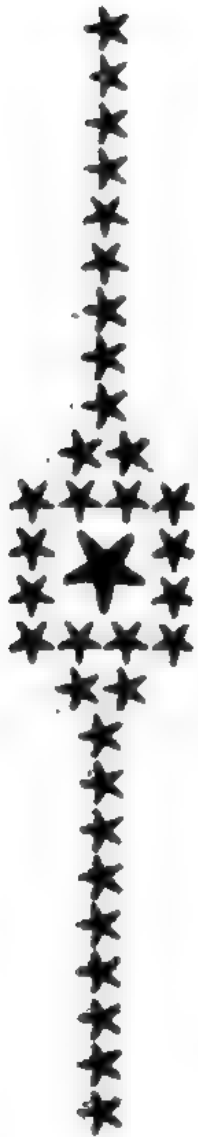
رهندو نه هت ڪوئي بشر،

ڪو جهو هجي يا خويتر!

آهي نه هت ڪنهن کي بقا - مھمان سڀ شاه و گدا،
قدرت جو هي دستور آ - ”آخر فنا، فنا“

سارو جهان هي سرسبز،

آهي گدائي دم گذر!

وطن جي اڏاوت.

(۱۹۴۳ع)

[بي جنگ - عظيم جي پڇاڙي آڻڻ لاءِ لکيو ويو]

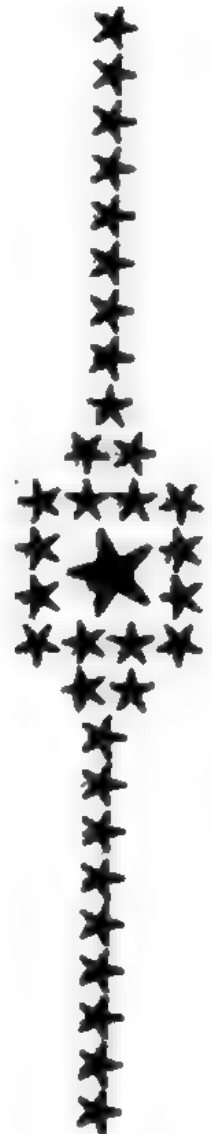
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون.
آڻي مرد مشڪل کي آسان ڪر تون.

چڏي خواب - غفلت ٿي بيدار هاڻي.
وڃن تنهنجا مڻجي نه آثار هاڻي.
ائين ڪين هلندو هي وهنوار هاڻي.
سڏي وقت توکي پيو يار هاڻي.

ڪلستان کي پنهنجي نه ويران ڪر تون!
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون!

لکڻ ۽ پڙهڻ ۾ نه توکي مهارت.
زماني ۾ مشهور تنهن جي جهالت.
صفائي کان عاري، گهرڻ ۾ غلاظت.
اڃا ڪيترو وقت، هلندي هي حالت.

آڻي مرد مشڪل کي آسان ڪر تون.
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون.

[۲۲]

نه دولت آ تو وٽ، نڪو ڪو هنرا.
نه ڪپڙو ڍڪڻ لڻ، رهڻ لڻ نه گهرا.
تمهن جي توکي نه ڪا ئي خبر آ،
نه سڃڻو آ روشن، نه دل ۾ نظرا.

هٿن مان نه گهر پنهنجو ويران ڪر تون!
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون!

تو واپار پنهنجو ڇڏيو آ واري .
هنر خواه حڪمت ڇڏيا تو ڌڪاري .
سڄي ۽ ڪهي ڏس ، تر موڳا نهاري .
ڊڪي ڊس تنهنجو ، تو توکي پڪاري .

آئي حال پنهنجي تي ، ارمان ڪر تون !
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون !

نئين سر سان ، دنيا جي تعمير ٿيندي .
نئون فڪر ٿيندو ۽ تدبير ٿيندي .
نرالي زماني جي تصوير ٿيندي .
نئين ٺٽڪ ، بندوق ، شمشير ٿيندي .

نئين آن پيدا ، نئون شان ڪر تون !
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون !

هي واپار وهنوار آسان ٿيندو .
۽ کاڌو ۽ ڪپڙو فراوان ٿيندو .
عجب ڪارخانن جو فيضان ٿيندو .
هي هر ڳوٺ بغداد تهران ٿيندو .

هنر سان هر ڳوٺ جاپان ڪر تون !
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون !

[۳۳]

پراڻا هي اوزار برباد ٿيندا .
هي هر ڦار ، گهوٻا ڪڏهن ڪم نه ايندا .
هي گاڏيون ۽ ڪيٽيون به ڪڙمي ڇڏيندا .
نئين هڪ نموني تي بستيون اڏيندا .

تدبير سان دنيا کي حيران ڪر تون !
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون !

هنر باغباني جاء، ايجاد ٿيندا.
غمر و رنج و حرمان برباد ٿيندا.
پياپان، شاداب و آباد ٿيندا.
دڪي ديس وارا، ڦري شاد ٿيندا.

آئي خارزارن کي بستان ڪر تون!
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون!

بدليجي اڄو هڪي هي حالت سراسر.
اڄو ڪو نه هاري، نه هاري جو هي گهر.
اڄو ڪو نه پتڪو، نه چولو، نه چادر،
اڄو ڪو نه جوتو، نه بويڇل، نه بستر.

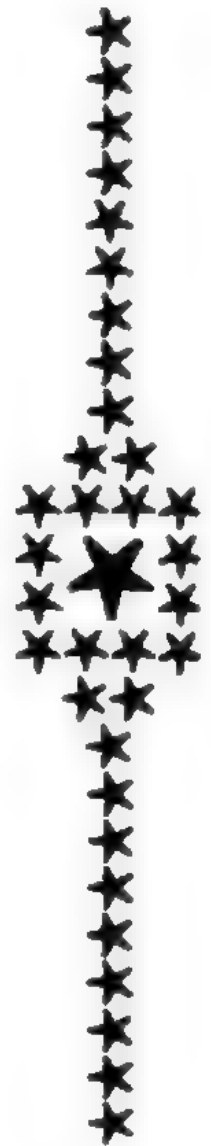
آئي اڄ رهڻي جو اعلان ڪر تون!
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون!

جهالت سنڌي پاڙ پئي سراسر.
وديا وان ٿيندو، قبيلي جو هر گهر.
کلي ويندا هر هنڌ اسڪول اڪثر.
وديا سان سڀئي ڳوٺ ٿيندا منور.

پن کي علم سان انسان ڪر تون!
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون!

پڪيون صاف سڙڪون، ڪڍي ڪوه جاري.
ڪڍي واه، نهرون، ڪندا آيا راري.
ڪڍي ڪڻڪ، چانپا، ڪڍي وڻن ساري.
عجب ديس پنهنجي ۾، ايندي بهاري.

پياپان، شاداب و خندان ڪر تون!
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون!

سڀئي ڳوٺ، بجلي سان ٿيندا مشور،
هڪا روڊ سيمينٽ جاء، سان ڏامر،
دور وڌي وڻن جون قطارون برابر،
مٿان تن جي هر وقت، لارين جي فرور.

تصور ۾ جنت جو امڪان ڪر تون،
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون.

مٿي علم سان جلد سرشار ٿيندين،
هنر ۽ سياست ۾ هوشيار ٿيندين،
زراعت ڪندين جي ته زردار ٿيندين،
سيجائي مان نڪري، دنيا دار ٿيندين.

اٿي چشم - دنيا کي حيران ڪر تون،
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون،

بهاور، دلاور، سدائين نور تون،
ڪري جلد دشمن کي زير وڙ تون،
عدو جي مقابل ۾ ٿي بي خطر تون،
شجاعت سان ڪر سوڀ نزديڪ تر تون.

ڪم ڪش اٿي جوش - ايمان ڪر تون،
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون.

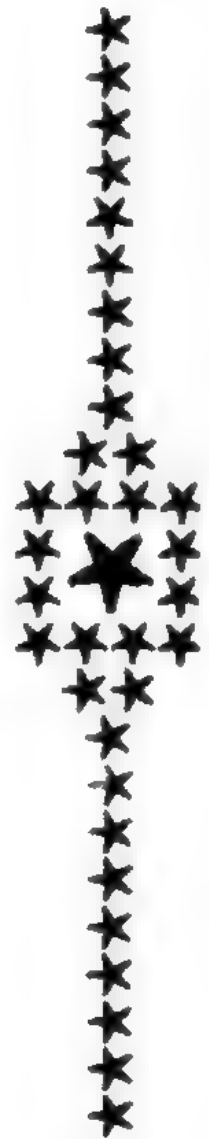
[۲۵]

اگر تنهنجي دل ۾، آفت وطن جي،
وگر جي گهرين تون اڏاوت وطن جي،
جيتارن جي چاهين ٿو، صنعت وطن جي،
مبدل ڪرين جي تون حالت وطن جي.

اٿي وهر وهرين کي ويران ڪر تون،
وطن جي اڏاوت جو سامان ڪر تون.

هليو شان مان وڃ ، وطن جا سپاهي !
خدا تنهنجو حافظ ، وطن تنهنجو واهي !
سگهو آڻ دشمن جي سر تي تباھي !
ڏئي سوپ جي ٿو گدا گيي گواھي !

دو ٻالا وطن جو وڃي شان ڪر تون .
اڻي مرد مشڪل کي آسان ڪر تون .

رنگين دوکو .

(۱۹۳۳ع)

محبت دوستي ، اخلاص همدردي ، نڪو ڪاري ،
 اها دولت ڪٿي آيس ، مان انسان جي بستي ۾ .
 مون سمجهو ٿي ، ته هيءَ دولت پياري آه دنيا کي ،
 ضرورت سخت هوندي ، ان مندي هن بزم - هستي ۾ .
 دلين ۾ دوستيءَ جا هت سوين ارمان پي هوندا ،
 هي انسان جي دنيا آه ، هتي انسان پي هوندا .
 مگر افسوس ! منهنجو تجربو سارو غلط نڪتو ،
 غلط فهمي تي پنهنجي ، آه مونکي اڄ پشيماني .
 وڏي غلطي هئي منهنجي ، سڃاڻم ڪين دنيا کي ،
 تماشا ٿو ڏسان انجاءِ آهي سخت حيراني .
 ” نڪو ڪاري “ جي پردي ۾ سڀه ڪاري جو جلوه آه ،
 مقدس خاتما هن ۾ ، گنهگاري جو جلوه آه !
 هتي نالو محبت ، آه جسماني تعلق جو ،
 حقيقت ۾ ” وفاداري “ فقط رنگين دوکو آه !
 غرض جو نانءُ هت ، مطلب پرستن دوستي ٺاهيو !
 حقيقت دوستي جي هت ، رڳو ڪهنبي جو چٽڪو آه !
 سرشتو آه هت جاري ، اڃا سرمايه داري جو ،
 ۽ عورت ، اقتصادي طور مردن جي غلام آهي !
 نڪو ٿو مزا مائي ، مري مزدور ۽ هاري ،
 اڃا مفهوم - آزادي کان عورت تشنه ڪام آهي !
 بکن جي خوف کان لاچار ، مجبور - وفا آهي !
 سندس دل ڪين چاهي ڀل ، تڏهن پي مرد کي چاهي .

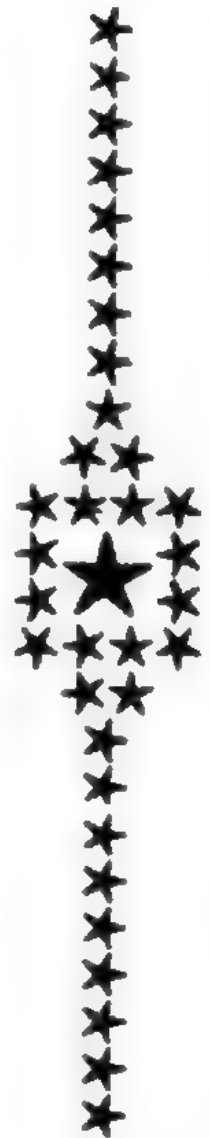

وطن آزاد ڪر پنهنجو.

(۱۹۴۳ع)

(ٻي جنگ عظيم جي خاتمي آڻڻ لاءِ لکيو ويو)

لڳي دشمن جي دلبي تي ، نه گهر برباد ڪر پنهنجو .
ڏيئي صياد کي سيڪت ، چمن آزاد ڪر پنهنجو .
نڪن م ها آهن ، درٻدر ، بي گهر وطن وارا !
وطن جا پاسبان آت تون ، وطن آباد ڪر پنهنجو !
نه ره لاچار ۽ مجبور ٿي ، هن باغ - دنيا ۾ ،
هوا ۽ برق تي قبضو ڪري ، صياد ڪر پنهنجو .
مجاهد پير وٺيو ڪر وري پٽن تون محفل ۾ ،
وساريل وهرتا وارو ، سبق اڄ ياد ڪر پنهنجو .
شجاعت تو سنڌي کان شان هندستان جو اعليٰ ،
ڪري پامال دشمن کي ، وطن اڄ شاد ڪر پنهنجو .
ملائي خاک ۾ اڄ محوري طاقت جا منصوبا ،
گداڻي خون ڏيئي تون ، وطن آزاد ڪر پنهنجو ،

اٺ اي جوان هندي.

(۲۴ فيبروري ۱۹۴۵ تي بزم - ادب نل جي مصرع -
طرح "اٺ اي جوان هندي"، سرجي لڳاء بازي،
تي پڙهيو ويو)

نالو بهادري ۾ مشهور - عام تنهنجو
مردان - صف - شڪن ۾ اونچو مقام تنهنجو
هر فرد پير، ٽپو، رستم ۽ سام تنهنجو
تون هند جو مجاهد، روشن آثار تنهنجو
محمود بت شڪن ٿي، چوڻو ڪرين اباڙي؟
اٺ اي جوان هندي، سرجي لڳاء بازي!
چو فرض منصبي تو، پنهنجو ڇڏيو وساري.
هر هڪ وطن جو بچڙو، تو ڏانهن ٿو نھاري.
اوڏيس جا سپاهي، اڄ ديس ٿو پڪاري
"آهي ڪو لعل منهنجو جو دشمن ڪي ماري"
ٿيو جي حيت ڪي وٽ آزماء غازي
اٺ اي جوان هندي سرجي لڳاء بازي.
اٺ ديس جا محافظ لڳا ر دشمن ڪي
ڏيکار پنهنجو جو هر ٿن ڪور ٻا طنن ڪي
بندوق توپ سان ڪريڪار رهڙن ڪي
ويجهو نه ڇڏ وطن جي جاپان و جرمنن ڪي
طاقت سان دشمنن ڪي ماري ڪراء آزي
اٺ اي جوان هندي، سرجي لڳاء بازي.

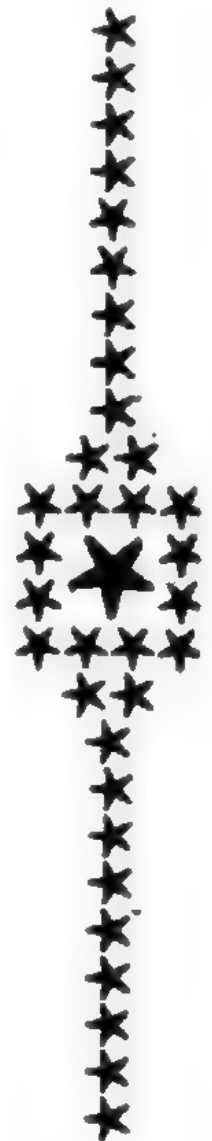
[۲۹]

"آزاد ايشيا" جو جن ڏي ونگ آڇا يو
برمانواسين "جو جن خون آ وها يو.
"فلپين ۽ ملايا" جن زور سان ڦڻا يو
مظلوم "چينين" سان تن پال ڇا پلا يو؟
ڪنهن جي گرفت آهي، سو ما ترا ٿي تازي؟
اٺ اي جوان هندي، سرجي لڳاء بازي

ظلم و درندگي ۾، آهن سفاڪ پئي
جمهوريت جا رهن، هي خوفناڪ پئي.
وحشائيت ۾ پڪان هي هولناڪ پئي
ڪر ديس جي زمين کان هي صاف و پاڪ پئي
في النار ڪر چاني، ماري مچاء نازي.
اٿ اي جوان هندي سر جي لڳاء بازي.

ڇا حوصلو آڪنهن جو، هندوستان تي ڪاهي؟
اتر طرف هماليه، ڏکڻ سونڊ آهي.
ايران پئي طرف کان ٿو دشمنن کي ڏاهي
۽ تئين طرف کان چيني پيا محاذ ٺاهي.
چوٿين طرف آجو ڏا، تنهنجي جوان بازي.
اٿ اي جوان هندي، سر جي لڳاء بازي.

اڄ محورين جهان کي هڪ ٻاء آ لڳائي!
انسانيت پریشان، تهذيب تنگ آئي!
نفرت تفاق واري، آليون نه وات وائي.
اٿ ڳاء ايڪتا جو ڪو ڪيت اي گدائي!
آزادگي جو نسخو، ٺاهي سواء سازي.
اٿ اي جوان هندي، سر جي لڳاء بازي.

” جنگ جو خاتمو ”

(۱۹۴۵ع)

(ٻي عالمگير جنگ جي خاتمي تي لکيو ويو)

مبارڪباد، جواڇ دور آيو شادماني جو.
ٻڌو اتحاد ٻن سهرن، فتح ۽ ڪامرالي جو.

مبارڪباد، جواڇ ظلم جون پاڙون ويون ٻڙجي.
مبارڪ، خاتمون ٿيو جنگ جي نيدر د باني جو.

مبارڪ اڄ، دنيا جي بيڪسن ۽ ٻي زبائن کي.
مبارڪ فخر، هندي نوجوانن کي جواني جو.

هميشه روسين جي ضرب رهندي ياد هئڻ کي.
ٽڙ ڪندو قبر ۾ ٻي لاش هر گولن جي باني جو.

بکن ۾ پاء ٿيندڙ ٻي زبائن کي مبارڪ آ.
ٿيو جو خاتمون دنيا جي اڄ درد - نهائي جو.

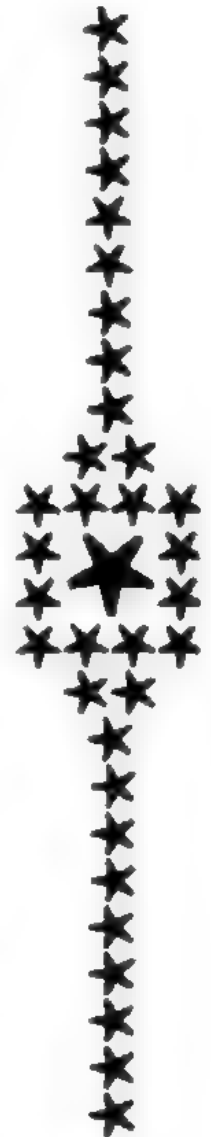
گدا ٿيڻ ديس وارن کي مسرت ڪا ملي دائمي.
مبارڪ دور دورو ٿئي، دنيا ۾ شادماني جو.

”پوتار نڪري پيا“

(۱۹۴۶ع) (الڪشن تي لکيو ويو)

وري آئي اليڪشن، ۽ وري زردار نڪري پيا.
چڏي طره ڪلھن تي، قوم جا ٻڳدار نڪري پيا.
چڏي بنگلا، بخاريون گرم، هن سردي ۽ ٻاري ۾.
غريبن جي ڀلي جي واسطي، پوتار نڪري پيا.
چڏن هي نرم بستر ڪين ها، هن سخت سردي ۾،
مگر مخلوق جي خدمت جي خاطر، يار نڪري پيا!
هنيا جن سوڌ هن جا ڏنگ ٿي هر دم غريبن کي،
سي بلجي قوم جا همدرد ۽ غمخوار نڪري پيا.
سدائين جن ڪيون هارين ۽ مزدورن جون برباديون،
اهي ٿي قوم جا خادم ۽ خدمتگار نڪري پيا!
جهن سائن اندر ڪوئي نه هاري ڪان پڄڻ آيو،
هزارين اڄ مگر هاري سندا حقدار نڪري پيا!
وڏيرن جي حڪومت جي حفاظت ۾، غضب آهي!
ڪرايم جا سوين سيد سوين حقدار نڪري پيا!
اوهان جي ووٽ تي ڌاڙو هڻڻ جي لاءِ اڄ هاري،
سوين ملا، مشائخ، مولوي، چوڌار نڪري پيا!
ڪڏهن اجلاس جي اندر نه ورتئون نانءُ هاري جو
هزارين پروري اڄ ووٽ جا حقدار نڪري پيا!
پروڊا جي حمام اندر، ته سڀ ننڍا نظر آيا!
ٿيو جي فيصلو ظاهر، ته سڀ بدڪار نڪري پيا!
امانت ووٽ جي هاري، سڀاين آه اڄ مشڪل،
انهيءَ جي هٿ ڪرڻ جا، ڪيترا هٿيار نڪري پيا!
اچي پيئي اندر هاري سنڀاري ووٽ وجهي پنهنجا!
سندءِ ووٽن تي ڌاڙي لٿي سوين خونخوار نڪري پيا.
ٿئي ٿو فاش پر دو خوب اڄ سرمايه دارن جو،
گدائي سان گهڻا ٿي محرم - اسرار نڪري پيا!

اڃان ڪجهه گيت ڳائڻ ڏي !

(۱ مارچ ۱۹۴۷ع)

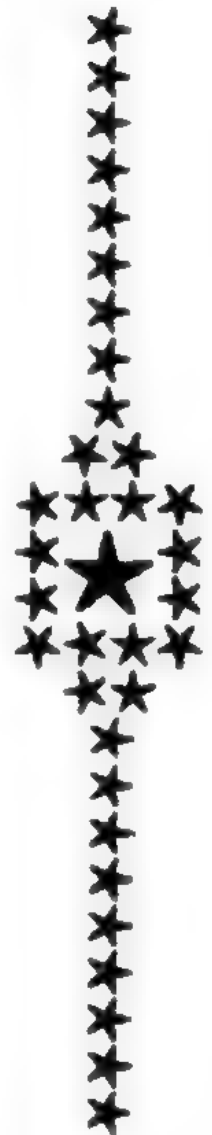
اڃا رک بند پنهنجي ميڪڊه ۾ جام اي ساقي !
اڃا ساز - بغاوت تي مونکي ڪجهه گيت ڳائڻ ڏي !
وطن جي ذره ذره کي اڃا باغي بڻائڻ ڏي .
مٿائڻ ڏي مونکي نام و نشان ظالم حڪومت جو .
اڃا پيغام ڏيڻو آ مونکي گهر گهر اخوت جو .
غلاميءَ جي پرستارن کي پيرن ۾ لتاڙڻ ڏي .
ڪنڊا سڀ راه - آزادي سنڌا مونکي بهارڻ ڏي .
بها در شاه جو بدلو اڃان مونکي چڪائڻ ڏي .
سر - مغرور مغرب جو اڃا مونکي جهڪائڻ ڏي .
اڃا وٺو آ مونکي خون بها جهانسي جي راڻي جو .
شهيد - حریت سلطان ٿيو جي جواڻي جو .
اڃا ڪجهه خون سان پي ڪيڏئون آهن مونکي هوليون .
اڃا سيني تي کائڻ ڏي مونکي انگريز جون گوليون .
اڃا صياد کان ڪسڻو وڙهي آ گلستان پنهنجو .
اڃا آزاد ڪرڻو ديس آ جنت نشان پنهنجو .
ن وٽ هاڻي خدا لڳ جام و مٺي جو نام اي ساقي !
اڃا رک بند پنهنجي ميڪڊه ۾ جام اي ساقي !

” دورنگي “

(۱۹۵۰ع)

دورنگي زماني جي مشهور آهي .
ڪٿي رات ڪاري ، ڪٿي نور آهي .
هزارين ڪمانن ، ڪري عيش هڪڙو
اها ڳالهه انصاف کان دور آهي .
زميندار ، ڪڙميءَ جي ڪاٺي ڪمانئي !
الا جي ڪٿان جو هي دستور آهي ؟
گرائي ۽ بيروزگاري کان هر ڪو ،
پریشان ڏاڍو ۽ رنجور آهي !
ٽيوا لو ، منشي ، سپاهي ، معلم ،
پڪن جي مصيبت کان مجبور آهي !
وڪامي ٿي عسڪرت جونر جي ڪٿن تي .
قليجو ٿو ڦاٽي جگر چور آهي !
غريبن جي فاقن اندر ، عيد گذري !
اميرن جي دنيا ۾ سرور آهي !
اڃا امتياز - غريبي اميري ؟
اڃا پاران دهلي گهڻو دور آهي !
اڄهو جام - بيداد ، چاڪيو گدائي
ٿيو جو ڪنن تائين پهتو آهي .

”زندگي جا ئي دور“

(۱۹۵۰ع)

خبر ڪانه ڪا هئي ته غم ڇا ٻلا آ؟
چون سور ڇا ڪي الم ڇا ٻلا آ؟
جفا ڪنهن جو نالو ڪرم ڇا ٻلا آ؟
حسين جو جو رو جفا ڇا ٻلا آ؟

هوا هر جليسن سان ڪا نا بجانا!
صبح شام، لب تي خوشي جا ترانا!

هيس بي خبر، عشق و الفت کان بلڪل .
جهان جي حسين جي عادت کان بلڪل .
رهيس دور همدم، محبت کان بلڪل .
رقيب جي هر دم رقابت کان بلڪل .

صبح سنجهم سائين سان اک ٻوٽ رانديون.
مٺي ننڊ راتين جي ٻانهون سيرانديون.

تم ڪا انتظار ٿي ڪا بهراري .
تم ڇا ٿان ڪجي ڪيئن اختر شماري .
پرن سرد آهون، ڪرڻ آءِ و زاري ،
مزي سان ٿي زندگي مون گذاري .

خوشي جا ڏهاڙا! مسرت جون راتيون!
تم ڪو دل هر ڪينو، عداوت تم ڪاتيون!

”جواني“

جواني اچن سان، عجب رنگ لاتو.
ٿيو روح ڪنهن سان ملڻ لاءِ آتو.
اچي دل ۾، ڪنهن دل ۾ پا پير پا تو.
ڪنهن سنگدل سان، لڳو ٿينهن نا تو.

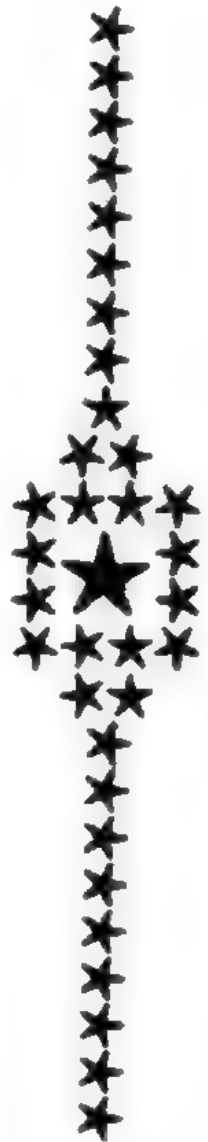
ويا ياد وسري، خوشيءَ جا ترانا.
ٿيا خواب، سڀ ۾ جليسن جا گانا.

اچا نڪ ٿيو دل ۾ طوفان پيدا.
خوشي جي جڳهه رنج و حرمان پيدا.
عجب انتظار ۽ ارمان پيدا.
ٿيا بيستراڙي جا سامان پيدا.

اسان ۽ جدا ٿي جون راتيون ۽ دانهون.
صبح شام آءُ و فغان سر دانهون.

جنهن بيوفالا گهر مون لٽايو.
انهيءَ سنگدل ڪين نٿا وٺي ويو.
مون پنهنجي هٿن سان سڀ ڪجهه وڃايو.
ڏکڻي وقت سويي مگر ڪر نه آيو.

چڏي ويو اچانڪ ڪري بيوفائي.
ڏيئي ويو اچانڪ سو درد - جدا ٿي.

”جواني کان ڏوه“

نہ ارمان دل ۾ نڪا آرزو آ
نہ عشق و محبت سڀني گفتگو آ
نہ ڪنهن بي وفا جي هينئر جستجو آ
نڪي دل جي اندر وري خوڀرو آ

شراب - محبت جو شيشو آ خالي !
سڄي گهر جو ڪوئي نہ وارث نہ والي .

نہ ڪنهن سان واعدو نہ ڪا پيڙهي .
ڪجي هاڻ ڪنهن لاءِ اختر شماري ؟
نہ ڏانهون نہ آهون نہ فرياد زاري .
شب و روز آهي عبادت گذاري !

پڇي ڏند پيا، هاڻ ڇا سان ڇپاڙيون ؟
ندامت جا ڳوڙها ٿا شب روز ڳاڙهيون !

ڪٿي همنشين جا گانا بجانا !
ويا ياد وسري خوشيءَ جا ترانا !
عياشيءَ ۾ خالي ڪيا سون خزانا !
پون ٿا جڏهن ياد سڀنا سڀانا !

پري سرد آهون ٿو ڳوڙها وهان .
هميشه گدائي ٿو هي شعر ڳايان .

[۲۷]

عجب چيز هئي نٿو جواني لٽاير .
جواني جي سڌي جو نٿي لٽاير .

” حادثہ - ڪربلا ”

(۱۹۵۰ع)

معمر اڳڪٿ هجري، قيامت جي تمازت آ !
عرب ۾ سخت گرمي آ، تپش آهي، قيامت آ !
بنا ٻائي جيئن ٻل پي، مصيبت ۽ هلاڪت آ !
بياپانن جو هر ذرو جهنم جي علامت آ !

زمين - سرخ ٿي ٿانڊن جو گويا آه وسڪارو.
سبق آموز - جرئت، حادثو آ ڪربلا وارو !

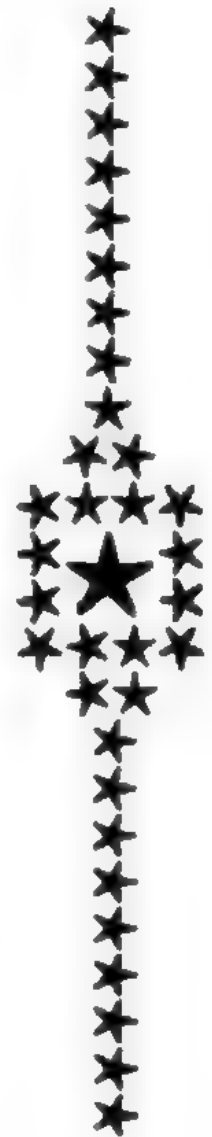
بلا جي آه حدت، آه طوفان سخت ڪربل ۾ .
لهي ٿو، مختصر هڪ قافلو، ان وقت ڪربل ۾ .
زمين - خشڪ جو جاڳي اٿي ٿو بخت ڪربل ۾ .
رسول الله جو ناموس آهي دشت ڪربل ۾ !

چڏي ٿو درس دنيا لاءِ، جو صبر و رضا وارو.
سبق آموز - جرئت، حادثو آ ڪربلا وارو !

زمين - شام ٿي ابليس جي فرمائروائي آ .
مقابل حق پرستن جي پزيردڻ جي گهٽائي آ .
انهيءَ کان پي زياده ڇا اڃان ڪا پي برائي آ ؟
محمد جي نواسي سان باطل جي لڙائي آ !

چڏي ٿو جو سبق دنيا جي لاءِ صدق و رضا وارو.
سبق آموز - جرئت، حادثو آ ڪربلا وارو !

باهتر آدمي ۽ لشڪر - جرار جي سامهون !
حسين - ابن - علي، باطل سنڌي تلوار جي سامهون !
پيمبر جا پيارا، تشن لب، ڪنار جي سامهون !
گلستان - نبي طوفان - آتش ٻار جي سامهون !
زمين خاموش آهي ! آسمان - ڪٽي ۾ آ سارو !
سبق آموز - جرئت، حادثو آ ڪربلا وارو !

مٿان دريا جي پهرو، سخت پٺل آ ڪفارن جو.
صفان بست، هٿيارن سان، لشڪر شهسوارن جو.
پيا سو ٿو لهي، هر هڪ ٻچو ايمان وارن جو.
گلو آ خشڪ ڪر مٽي کان، پيمبر جي پيارن جو.

قُڙي ٻائي جي لٽي ترسي، نبي جو خاندان پيارو!
سبق آموز - جرئت، حادثو آ ڪر بلا وارو.
جهڪيو هرگز مجاهد ڪين، پر بدڪار جي آڏو.
شهيد - حق هليو، ٿي بي خطر، ڪفار جي آڏو.
تريءَ تي سر رکي، آيو هليو تلوار جي آڏو.
ڪيائين خم فقط سر پنهنجو هڪ غفار جي آڏو.

صداقت جي بلنديءَ لٽي ڪيائين ڪين سر پيارو.
سبق آموز - جرئت، حادثو آ ڪر بلا وارو.
حسيني - ابن - عليءَ جي هٽيءَ عالشان قرباني!
بشر جي زندگي جو ڪارنامو آءِ لائاني!
جهڪيو هرگز نه باطل جي اڳيان، انصاف جو باني!
نشان ظالم جو ڪونهي ڪو، مگر مظلوم لافاني!

لڳي حق و صداقت جو، پيو هر سال ٿو نعرو.
سبق آموز - جرئت، حادثو آ ڪر بلا وارو.
اٿو محنت ڪشو! مظلوم انسانو! اٿو ڪاهي.
موافق آهي پاڻي، ۽ هوا پي سازگار آهي.
اوهانجي عزم و همت جي اڳيان ڪونهجي مجال آهي؟
هٽي نعرو حسيني، ڪوٽ ڏاڍن جا وجهو داعي!

وجهو فوج - بيزيدي مر، وڃي ڇو طرف کان مارو
سبق آموز - جرئت، حادثو آ ڪر بلا وارو

خطا ڪهڙي ؟

(۱۹۵۱ع)

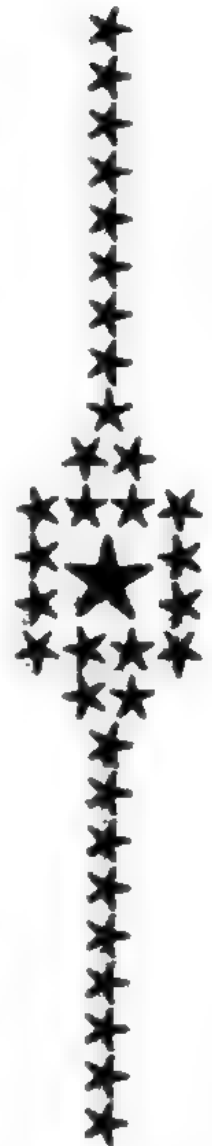
زمانا جي روش بدلي ، چمن بدليو هوا بدلي .
عشاقن جي وفسا ۽ مهر جينن جي ادا بدلي .
گلن جو رنگ بدليو ، بلبل - رنگين - هوا بدلي .
مگر ظالم ! تم تو پنهنجي اها خوئي - جفا بدلي .
” ڀلا محنت ڪئن تنهنجي ڪئي آهي خطا ڪهڙي ؟ “

ڪري ڌرتي جو سينو صاف ، هو جنت بنا ٿي ٿا .
عجب ترتيب سان ٺاهي بنا واهڙ وهائڻ ٿا .
پگهر پنهنجو ڏيئي سر سبز هي پوکون پچائڻ ٿا .
ڏيئي خون - جگر ، انبار ڪڍڻ جا اپائڻ ٿا .
” مگر تن کي مشقت جي ملي آهي جزا ڪهڙي ؟ “

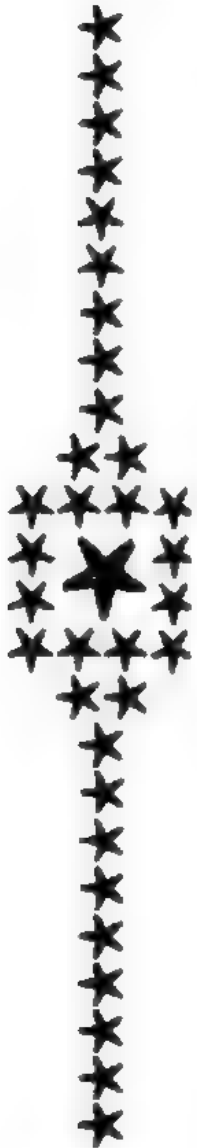
ٿڌيءَ ڪوسيءَ سڀن نا نڪن ۾ هر پنهنجو هلا ٿا .
اگهاڙا پاڻ آهن پر هو ننگن کي ڍڪائڻ ٿا .
بکون ڪاٽي زمانا کي اهي روزي رسائڻ ٿا .
مگر افسوس ! محنت جو ثمر هو ڪونه کائڻ ٿا !

” خبر ٺاهي اميرن جي ، غريبن ڪئي خطا ڪهڙي ؟ “

تو پنهنجي ساء کسي ۾ آه سمجهو غمگسار آهي .
ٻيو جي وقت ڪو نوتي ته هو ساڻي ۽ ڀار آهي .
مگر موڳا ! اوهان کي خواب - غفلت جو خمار آهي .
جو تنهنجو خون چوسي ٿو ! اهو جا گيردار آهي .
” رسايو زخمن جون توکي ، ڪندو تنهنجي دوا ڪهڙي ؟ “

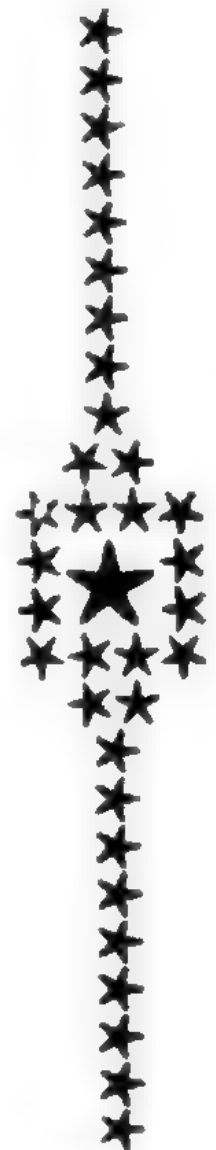
حياتي قيد آهي هت، اڃا ڦولا و آهن پر!
 سبق اخلاق سوزي جا، ملن ٿا درس گاهن پر!
 مقدس عصمتون و ڪرو ٿين ٿيون شاهه-راهن پر!
 گنهگاري جو جا-و و آ، مقدس خيانتا هن پر!
 "اها جي ابتدا آهي، ته ٿيندي انتها ڪهڙي؟"
 سڀڻو آه هت جاري اڃا درٻار داري جو!
 اڃا هي بول ٻا لا آه هت، سرمايه داري جو!
 نڪمون خون چوسي ٿو اڃان مزدور و هاري جو!
 ملي مزدور کي ڇا ٿو، عيوض خدمتگذارِي جو!
 "ڀلا محنت مشقت ڪسي ماضي ٿي هي سزا ڪهڙي؟"
 اٿو اي شاعرو هاڻي ادب کي زندگي بخشيو!
 گلن کي رنگ بخشو ۽ چمن کي تازگي بخشو!
 سڪل ٻوٽن، وڻن کي، ۽ پنن کي زندگي بخشو!
 ۽ جيڪي خست حال آهن انهن کي ڪا خوشي بخشو!
 "اوهان کي ڪٿي سخن جي سوکڙي قدرت عطا ڪهڙي!"

” جمهور کي خطاب ”

(۱۹۵۱ع)

اٿي اڄ قافلي جو ڪوئون منهندار پيدا ڪر!
رسائي جو سر - منزل اهو سالار پيدا ڪر!
خدا ئي پاڪ بخشيو آه پاڪستان پاڪن کي!
عمل صالح هجي جنهن جو، اهو سردار پيدا ڪر!
هوا بدلي زماني جي مگر تنهنجي نه خود پدي!
دل - پر آرزو ۽ ديد مه - بيدار پيدا ڪر!
پيڇائون ساءِ جنس - محبت تي سوين مرند يون!
جمال - سفي ۽ مصر جي بازار پيدا ڪر!
معطر - سچي سان ڪر - اري زماني کي!
سواد - نه پر تون آه - تانار پيدا ڪر!
اهي رنگ و نسب وارا هنر في النار ٿي ويندا!
مساوات و اخوت جو علمبردار پيدا ڪر!
نه جهڪ هرگز ڪنهن پي ظالم و جابر جي حالت تي!
حسين ابن - علي جو پاڻ ۾ ڪر دار پيدا ڪر!
حيات - جاودان چاهين ته مثل ” وئڊ - ملت “
فدا ئي قوم ٿي ۽ جذبه ايشا ر پيدا ڪر!
هزارين، برڪتن جون بارشون ٿينديون گلستان تي!
جمال - آدميت جو، فقط جنسار پيدا ڪر!
خدا يا! زندگي جمهور جي جنسي جهنر آ!
شيب و غمزده جو اڄ ڪوئي غمخوار پيدا ڪر!
گداڻي خون - نه - ان تون چمن جي آباري ڪر!
وطن جي ڪوشي ڪوشي ۾ گل و گلزار پيدا ڪر!

”ملڪ جو معمار“

(۱۹۵۱ع)

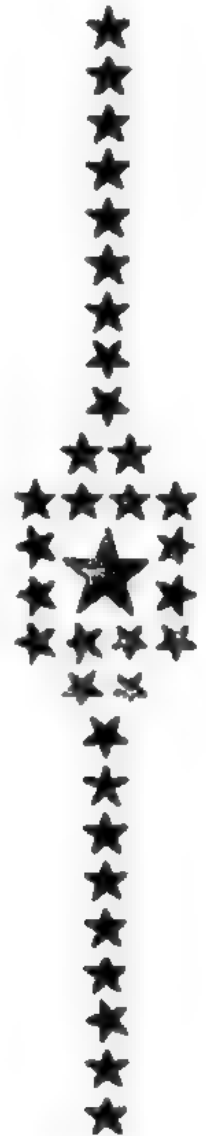
جهالت ۽ غربت ۾ هر دم رهي جو،
سڄو سال سانده ڍڳن جيان وهي جو،
ٿڌي خواه ڪوسي صعبت سهي جو،
بکلي پيت هر دم وهي ۽ گهي جو،
اهو ملڪ پنهنجي جو معمار آهي.
اهو ديس پنهنجي جو سينگار آهي.

سڄي عمر جيڪو پين لڻ ڪمائي،
پن لاءِ محلات مٿاڙيون بنائي،
ڪلون ڪارخانا پڻ لڻي هلائي،
پيو جو زماني کي روزي رسائي،
اهو ملڪ پنهنجي جو معمار آهي.
اهو ديس پنهنجي جو سينگار آهي.

وتي جو وڏيرن جي در تي وڪاڻو،
ڍڪي انگ تي چو پراڻو سرائو،
ميسر نه جنهنڪي ڪا رهي، وهائو،
جماعت ۾ ڪوئي ئي جنهنڪي اياڻو،
اهو ملڪ پنهنجي جو معمار آهي.
اهو ديس پنهنجي جو سينگار آهي.

نه اٿو جنهن کي، نه اجهو ميسر،
نه ٻارن کي چولو، نه عورت کي چادر،
نه پنهنجي بدن تي لنگوٽي پراڻو،
نه ڪوسي ٿڌيءَ ۾، ڪو پيرن ۾ پادر،
اهو ملڪ پنهنجي جو معمار آهي.
اهو ديس پنهنجي جو سينگار آهي.

جنهن جند پنهنجي، ٻين لاءِ ڪنوائي،
سڄي عمر کاڌي پگهر جي ڪمائي،
جڙي ڪين جنهن وٽ، ڪڏهن ڪين پاڻي،
ڏئي خون جو ٿو ٻين لاءِ گدائي،
وساري جو تنهنڪي خطاڪار آهي.
اهو ملڪ و ملت جو غدار آهي.

* خبر پي آه ڪا توکي؟ *

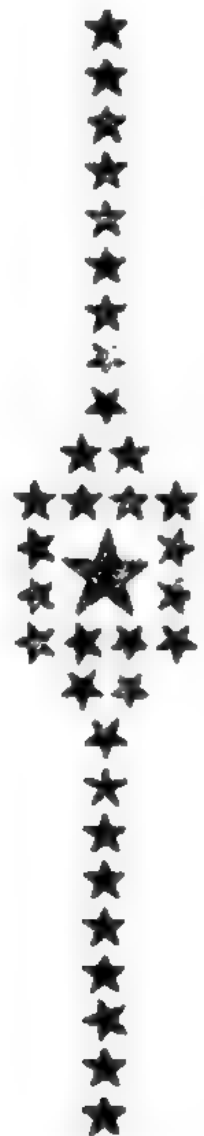
(هاريءَ کي خطاب)

(۱۹۵۲ع)

خبر پي آه ڪا توکي ته تنهنجو محنتي بازو،
زمين چيري، منجهائينس لعل ۽ گوهر آڻائي ٿو؟
مقدس ڦار تنهنجي هر سندو دشت و پيا بان ڪي،
عجب رنگين دلڪش باغ ۽ بستان بڻائي ٿو.
پڇا تنهنجا بڪون ڪاٺن، سرن سردي ۽ پاري ۾،
وڏيرو تنهنجي دولت تي، مگر رنڊيون نچائي ٿو.
اوهانجي ووٽ تي، پهچي وڃي ٿو هو وزارت تي!
هوا بندر ۽ بندر روڊ تي موجون مٽائي ٿو!
سندءِ لغت - جگر جا ڪوفتا ۽ قورما کائي،
سندءِ خون - جگر هو جيب پنهنجي ۾ جلائي ٿو.
نمڪ کائي ٿو صبح و شام، تنهنجو ئي ادا هاري!
تڏهن پي سو ڏهن جا ڏنگ، هو توکي هڻائي ٿو!
اوهان جي ڦوٽ ۾ آهي، بچائي - زندگي ان جي!
اوهانکي پاڻ ۾ مقصد جي خاطر هو وڙهائي ٿو!
وڏيرن جو ڪراي، دار ملا، روز جمع تي،
ڪري تقدير جو واعظ توکي آلو بڻائي ٿو!
چوي ٿو برڪتون الله جون آهن، وڏيرن تي،
حديثون شڪر جون ۽ صبر جون توکي ٻڌائي ٿو!
ٻڌائي ڪين ٿو نسخو، اوهان کي زندگي وارو!
فقط روزن نمازن جو سبق توکي پڙهائي ٿو!

سائيه جا سور.

لھدا جي آھ ھي ڌرتي، مگر ھي ”پير ۽ ملو“
آنھي جو بيت خاطر، مير کي مالڪ ٻڌائي ٿو!
نہ لڳو دشمن جي دلبي تي ذرا ھوشيار ٿي سائي!
زمانو آھ ھي تنھنجو، آئي بيدار ٿي سائي!

* رحمت - پروردگار! *

(۱۹۵۲ع)

صدين کان زندگي آ امن لاءِ منتظر.
دنيا ۾ مگر جنگ ۽ جهڳڙو فساد و شر.
بندن جي دانهن ڪوڪ سموزي ٿي بي اثر.
شيطان جو به آهي ندامت کان هيٺ سر.

آيو نه جوش رحمت - پروردگار کي!

پورهيو وڃي ٿو ڪاٺي تونگر غريب جو.
رڙڪي ٿو خون ماس هي تاجر غريب جو.
پرساڻ حال ڪين ڪو بيزر غريب جو.
رت پي ويو اگرچ ستمگر غريب جو.

آيو نه جوش رحمت - پروردگار کي!

ڌيءَ ماءُ ڀيڻ جي هتي عصمت بزار ۾.
وڪرو ٿئي ٿي عام شرافت بزار ۾.
حق جي هلي ڏسو، ته حڪومت بزار ۾.
شيطان کي ٿئي ٿي ندامت بزار ۾!

آيو نه جوش رحمت - پروردگار کي!

لڻجن ٿيون هر گهڙي، هتي انمول عصمتون.
سرمایہ دار تي ٿيون وسن، روز رحمتون.
نادار لاءِ فاقه ۽ فڪرات زحمتون.
مزدور سان اگرچ ٿين ٿيون عقوبتون.

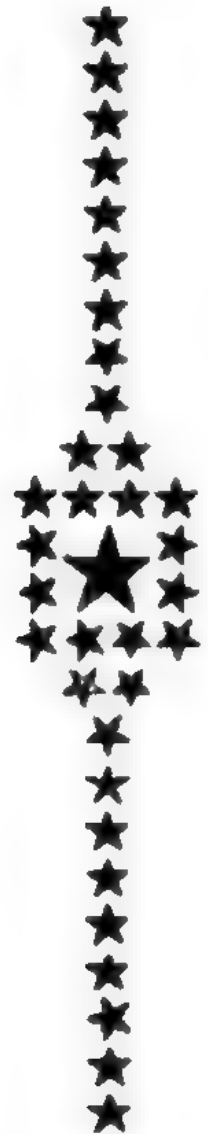
آيو نه جوش رحمت - پروردگار کي!

آئي مگر آ غيرت - مزدور جوش ۾.
بيهوش جو هيو اڳي، آيو آ هوش ۾.
هڪ بحر بيڪران اٿيو، جوش و خروش ۾.
زردار گار آه مگر نسا و نروش ۾.

سائيه جا سورہ

چلينج ٿو ڪري هو خدا ئي قهار ڪي!

آيو نه جوش رحمت - پروردگار ڪي!

[۴۸]

”آٺ خوش نصيب دهقان“

(۱۹۵۲ع)

آٺ خوش نصيب دهقان، آيو سندن زمانو!
تڪڙو ڦري رهيو آ، دنيا جو ڪارخانو،
هر هڪ زبان تي آهي اڄ تو مندو ترانو،
تنهنجي مصيبتن جو دنيا ۾ آ افسانو.

اڀر - بهار بڻجي، دنيا تي چائنجي وڃ!
آٺ باوقار بڻجي، دنيا تي چائنجي وڃ!

سستي ڇڏي ڏي سادا، بيدار ٿي آئي پئو،
فرعونيت جي سامهون، تلوار ٿي آئي پئو،
غفلت ڇڏي ڏي غافل، هوشيار ٿي آئي پئو،
هاري هڪل ڪري تون، حقدار ٿي آئي پئو،

تنهنجو نصيب آهي دنيا سڀني حڪومت،
آٺ دور ڪر جهان مان سرمايه داري لعنت.

تنهنجي مٿان نڪمن جو هي عتاب ڪيسين؟
سرمايه دارن جو تون، سهندين عذاب ڪيسين؟
تون دربدر جهان ۾، خانہ - خراب ڪيسين؟
نادار وارو توکي، ملندو خطاب ڪيسين؟

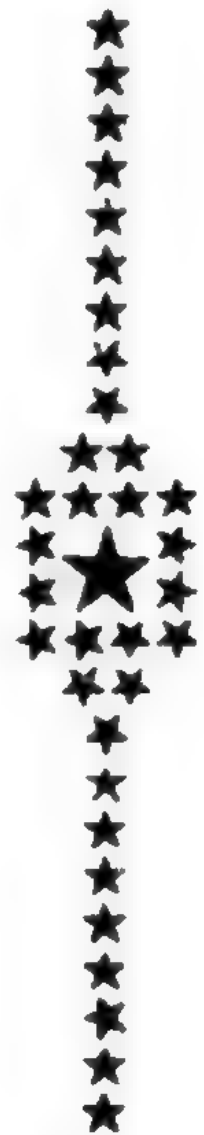
اي بي خبر جهان جو آهين تون ”ان داتا“!
سلوار سوت سڀ ڪنهن تنهنجي پگهر جا پاتا.

ڪاوڙ ۾ جي اچين ۽ هر ڪين تون هلائين،
ڪلون ۽ ڪارخانہ جي ڪين تون چلائين،
ريلون ۽ روڊ بنگلا جي ڪين تون بڻائين،
هي سڀ اجر زمينون جي ڪين تون وسائين،

هر خاص و عام جيڪر بک ۾ مري برابر!
سر سبز باغ - هستي ويران ٿي سراسر!

قبضي ۾ توکي آهي ڪيڏي نه يار قدرت!
افسوس پر تو پنهنجي سمجهي نه آ حقيقت!
آٽ، جا گهر اڄ دنيا کي، ڏيکار پنهنجي طاقت!
هڪڙيءَ جهيٽ سان هاري ڦيراءِ پنهنجي قسمت!
تنهنجي مٿان چريا هي، غربت جو داغ ڪيسين!
رهندو مڪان تنهنجو، هي بي چراغ ڪيسين!

ذات کان جلد نڪري، آٽ باوقار ٿي وڃ!
هستي جي سروي ورق جو نقش و نگار ٿي وڃ!
گهر نام ٿي نه نادان، آٽ آشڪار ٿي وڃ!
امن و امان جي دنيا جو تاجدار ٿي وڃ!
پرزا ڪري پيچي ڇڏ، هي ڪاسٽل گڏائي!
ساري جهان جي هاڻي آٽ ڪر تون رهنمائي!

”غريب جي عيد“

(۱۹۵۲ع)

خدا يا تون دنيا جو داتار آهين !
جيارين يا مارين ته مختيار آهين !
اڙين ۽ اڏين جو آڌار آهين !
چون ٿا، سترهه وڻ ستار آهين !
تون ڄاڻين ٿو سڀ ڪجهه، چئي ڇا ٻڌايان ؟
خوشيون عيد واريون، ڪٿان اڄ ملهائون ؟
نه ٻچڙن کي چولو، نه عورت کي چادر !
نه پنهنجي بدن تي، لنگوٽي برابر !
نه پنکو مٿي تي، نه پيرن ۾ پادر !
سندم ڏوھ ڪهڙو آخلاق - اڪبر ؟

تون ڄاڻين ٿو سڀ ڪجهه، چئي ڇا ٻڌايان ؟
خوشيون عيد واريون، ڪٿان اڄ ملهائون ؟
گهرن ۾ اميرن جي ڪانا ٻچن ٿا،
حويلي ۾ خونجا، اچن ۽ وڃن ٿا،
ننڍا ۽ وڏا سڀ، خوشي ۾ نچن ٿا،
ڏسي ٻار پنهنجا، مون کي وٺ پون ٿا.

تون ڄاڻين ٿو سڀ ڪجهه، چئي ڇا ٻڌايان ؟
خوشون عيد واريون، ڪٿان اڄ ملهائون ؟

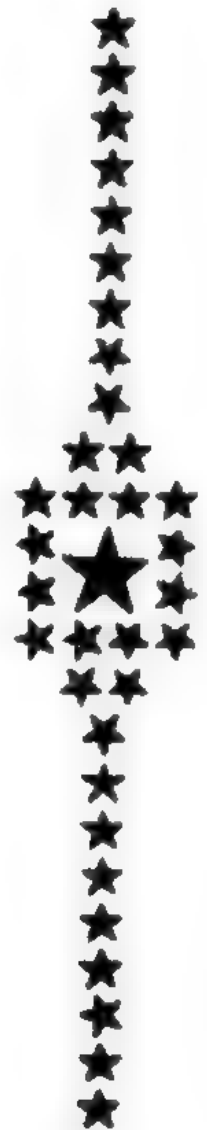
[۵۱]

ڪيا مون سڄو سال، پورهيا ڪمايون،
۽ آيو ٿي ڪمدار، پادر پسا يون،
اميرن جي ڪٿن ۾ ڪاڏيون ملايون،
ٻله ڪين پنهنجي، پيون چارهايون.

تون ڄاڻين ٿو سڀ ڪجهه، چئي ڇا ٻڌايان ؟
خوشيون عيد واريون، ڪٿان اڄ ملهائون ؟

اوهانجا عجيب راز باريڪ يا رب!
تون رزاق سڀ جو، اهو ليڪ يا رب!
رهين ٿو جي شهر گه جي نزديڪ يا رب!
ته منهنجي دنيا، ڇو آ تاريڪ يا رب؟

ڪڏهن ڪا خوشين جي به تهديد ٿيندي؟
اسان جي به يا رب ڪڏهن عيد ٿيندي؟

* چٽاءَ هاريءَ کي *

(۱۹۵۲ع)

(اليڪشن جي موقع تي لکيو ويو)

وري مند آئي، خبردار هاري!

کٽي چار نڪتا، پراڻا شڪاري!

سندءِ ووٽ جا هي، بکيا ۽ بڪاري!

ڪندا تنهنجي ڪچلڻ جي پوري تياري!

سمهن توکي سکر سان ڪڏهن ڪين ڏيندا،

اهي تنهنجا وٺ پي وڃائي ڇڏيندا.

ڪرايه جا ”سلا“ ۽ پاڙي جا ٿڌو،

اميري ۽ سرمايه داريءَ جا ٿڌو،

سوين ڀير هرشد نڪما نڪتو،

وڏيرن جي در جا سوين دال چٽو،

سمهن توکي سکر سان ڪڏهن ڪين ڏيندا،

اهي تنهنجا وٺ پي وڃائي ڇڏيندا.

دوباره جي دوکي ۾ نادان ٿيندين،

خواري ۽ ذلت ۾ حيران ٿيندين،

اڃا پي زياده پریشان ٿيندين،

وري ووٽ ڏيئي پشيمان ٿيندين،

[۵۳] سمهن توکي سکر سان ڪڏهن ڪين ڏيندا،

اهي تنهنجا وٺ پي وڃائي ڇڏيندا.

اڻيئي وقت هاڻي، جي هوشيار ٿيندين،

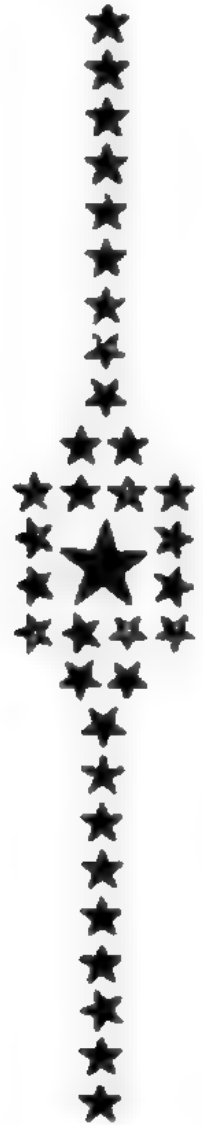
۽ خطري کان ساڻي، خبردار ٿيندين،

جي خود ووٽ پنهنجي جو مختار ٿيندين،

ڏيندڙ حڪومت جو حق دار ٿيندين،

سائيه جا سور.

ڏيئي ووت پنهنجن کي، سگر بادشاهي،
وگر نه قريب آه سائسي! تباهي.

* خبردار هاري *

(۱۹۵۲ع)

(اليڪشن کان متاثر ٿي لکيو ويو)

ورهين بعد تووٽ وري يار آيا !

آگهاڙن بکين جا کٽي ٻار آيا !

کٽي سبز نوٽن جا انبار آيا !

ڌٽارڻ وري توکي زردار آيا !

خبردار هاري ! جو پوتار آيا !

پراڻا شڪاري کٽي چار آيا !

ڪيو ميمبري اچ ، اميرن کي آتو !

انهن ، جن نه تووٽ ، ڪڏهن پير پاتو !

ورهين بعد توکي ، وري تن سڃاتو !

ڪرڻ توسان ، ووٽن جو واپار آيا !

خبردار هاري ! جو پوتار آيا !

پراڻا شڪاري کٽي چار آيا !

آهي جن اوهان کي ڏيکي جان وهايو ،

آهي خون جن آ ، اوهانجو سڪايو ،

آهي جن اوهان کي آ ، جاعل بنايو ،

آهي اچ اوهانجا ٿي غمخوار آيا !

[۵۵] خبردار هاري ! جو پوتار آيا !

پراڻا شڪاري کٽي چار آيا !

تڪبر جا پتلا ، تواضع کان عاري ،

نظام - ڪهن جاءِ پراڻا مداري ،

ڪري تنهنجي ڪچلڻ جي ، پوري تياري ،

وري توکي مارڻ لڳو ، سڪار آيا !

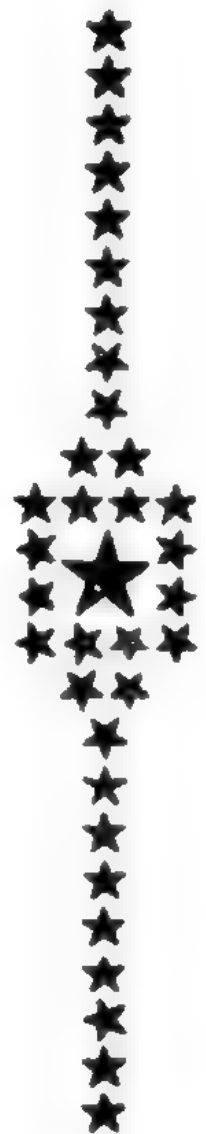
خبردار هاري! جو پوتار آيا!
پراڻا شڪاري ڪٿي چار آيا!
ڏڏا جن ڏنا ها، وفادار ٿيندا.
سدا سور پائي ۽ غمخوار ٿيندا.
غريبن جا همدرد ۽ يار ٿيندا.
قري سي غريبن جا غدار آيا.

خبردار هاري! جو پوتار آيا!
پراڻا شڪاري ڪٿي چار آيا!
وڻي پير مرشد ۽ قرآن آيا!
خريدڻ غريبن جو ايمان آيا!
بکين جي درن تي لنگهي خان آيا!
آکهاڙن جي پيرن تي پگدار آيا!

خبردار هاري! جو پوتار آيا!
پراڻا شڪاري ڪٿي چار آيا!
من مولوين ساڻ، موٽر پرائي.
آڻيا ليگ وارو، هي ليبل لڳائي.
هنن گرم جهولن ۾ جيون هلائي.
اچن ڪين ها، پر هي لاچار آيا.

خبردار هاري! جو پوتار آيا!
پراڻا شڪاري ڪٿي چار آيا!
هلي جن جي مشهور ڪردن فرازي،
ڪندا ٿا وتن توکي آزي نيزاري،
خبردار موڳا! نه اڄ هار بازي،
ٺڳن ووٽ توکان، هي عيار آيا.

خبردار هاري! جو پوتار آيا!
پراڻا شڪاري ڪٿي چار آيا!

وڏيرن جي منت، خوشامد، نيازي،
۽ پيرن فقيرن جي، تقرير بازي،
سموري سياسي، اڻڻي چالبازي!
اڳي ڀال ڪهڙا آهن ها پلايا؟

خبردار هاري! جو پوتار آيا!

پراڻا شڪاري ڪٿي چار آيا!

اڳي آزمائڻ هي، ڪوڙا قرآني.
آهن کان اڳي پي، ٻڌءِ لن تراني.
ڪسي آ اوهان کان آهن ئي ته ماني.
بشي اڄ جي هاري جا حقدار آيا!

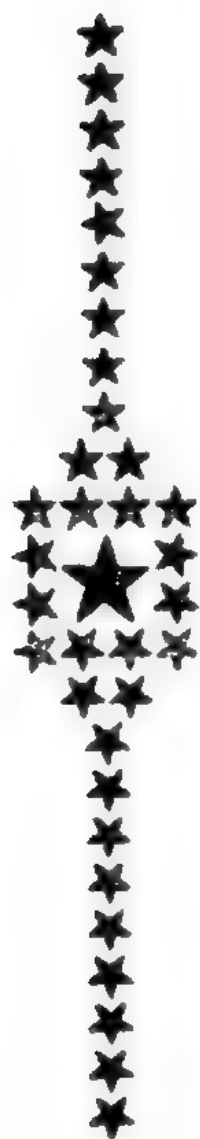
خبردار هاري! جو پوتار آيا!

پراڻا شڪاري ڪٿي چار آيا!

گدائي جي گفتن تي ويچار ڪرتون!
پلائڻ ۽ ٻڙسڻ تي هرگز نه مروتون!
جو پيرن کان پيرن جو وڙندڻ نه مروتون!
وڃائج نه اڄ ووٽ ٻنهي جا اڃا به.

خبردار هاري! جو پوتار آيا!

پراڻا شڪاري ڪٿي چار آيا!

* ڪنهن جي بدولت *

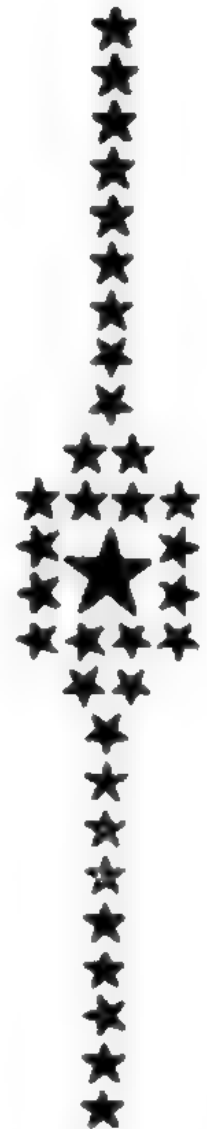
(۱۹۵۲ع)

بيا بان گلزار، ڪنهن جي بدولت؟
هي منڊيون ۽ واپار، ڪنهن جي بدولت؟
انا جن جا انبار، ڪنهن جي بدولت؟
هي ڀوتار، سردار ڪنهن جي بدولت؟
پگهر آه مزدور هاري ۽ جو سارو.
حقيقت ڪان جو پيخير آه يارو.

وزارت ۽ سرڪار، ڪنهن جي بدولت؟
ڪرائو ۽ ڪمدار ڪنهن جي بدولت؟
هي طره ۽ دستار ڪنهن جي بدولت؟
سدا گرم بازار، ڪنهن جي بدولت؟
پگهر آه مزدور هاري ۽ جو سارو.
حقيقت ڪان جو پيخير آه يارو.

هي ڪيمخواب - ريشم ۽ اڻس جا بستر،
هي گهوڙا ۽ ٽانگا، هي جيون ۽ موٽر،
نڪما درن تي، هي نوڪر ۽ چاڪر،
وڏيرن کي ڪنهن جي بدولت ميسر؟
پگهر آه مزدور هاري ۽ جو سارو.
حقيقت ڪان جو پيخير آه يارو.

گهرن ۾ اميرن جي، هر شب ڏياريون،
سندن تيز رفتار، جيون ۽ لاريون،
گرم چاء، بسڪيٽ، بنگلا، بخاريون،
بدولت هي ڪنهن جي، ٻن ۾ بهاريون،

پگهر آه مزدور هاريءَ جو سارو.

حقيقت کان جو بيخبر آه يارو.

فلڪ بوس ماڙيون، ڪشادا هي ايوان !

گلن ۽ قلن سان سنواريل، گلستان !

ڪلب، ناچ گهر ۽ ڪنواريون هي رقصان !

وڏي پيٽ وارا، هي فرعون و هامان !

پگهر آه مزدور هاريءَ جو سارو.

حقيقت کان جو بيخبر آه يارو.

هي ڏي وٺ، هي لا پا ۽ رشوت رسايون !

وڏيرن جا ديرن ۾، حصا ٻڌايسون،

نڪما مزورن جون ڪاٺن ڪمايون،

اميرن جي آڪڙ، ٽڪير، وڏايون،

پگهر آه مزدور هاريءَ جو سارو.

حقيقت کان جو بيخبر آه يارو.

غريبن جون آهون ۽ فرياد ڪيسين ؟

هي پورهيت نياڳا ۽ ناشاد ڪيسين ؟

هي ڏاڍن جا هيٺن تي پيداد ڪيسين ؟

هي هاري ۽ مزدور هرياد ڪيسين ؟

جڏهن هي حقيقت کان آگاه ٿيندا.

وڏا انقلابات دنيا ۾ ايندا.

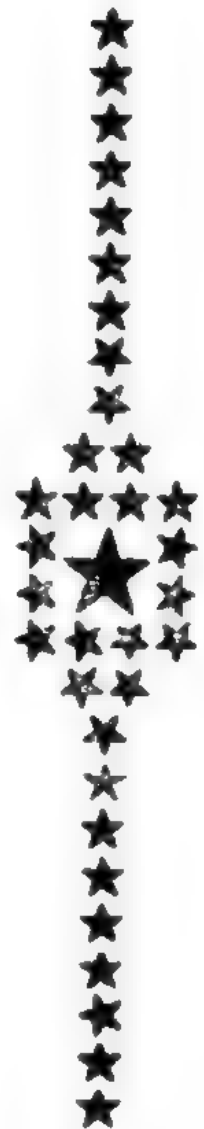
* ذوراڻو *

(هاريءَ جو بدرگاهہ - رب العزت)

(۱۹۵۲ع)

اوهان جو تہ هر راز ٻاڻيڪ مولا!
تون رزاق سڀ جو، اهو ٿيڪ مولا!
جي آهين تون شہ - رڳو کان نزديڪ مولا؟
تہ منهنجي دنيا ڇو آ، تاريڪ مولا؟
عياشي جا اڏا نوابن جي دنيا!
۽ پنهنجي ڏڪن ۽ عذابن جي دنيا!
اهي مال املاڪ ماڙين جا والي!
بکيو مان ۽ بي گهر نصيبن کان خالي!
انهن آہ دنيا جي دولت سنڀالي!
مستدر ۾ پنهنجي فقط پائمالِي!
وڏيرن جا ڪتا ڪبابن تي ٽهڪن!
مگر ٻار منهنجا گره لاءِ ترسن!
اهي شان و شوڪت خطابين تي راضي.
خوشامد جي خاصن جوابن تي راضي.
ڪتاب، ناچ گانن، شرابن تي راضي.
۽ منهنجي جگر جي ڪبابن تي راضي.
اڃا عدل و انصاف ۾ دير ڇو آ؟

ڀلا تنهنجي دنيا ۾ انڌير ڇو آ؟
فقيرن جون سان لاڳو هي قانون سارا،
۽ جرم و سزا جا هي مضمون سارا،
وڏيرا مصيبت کان مامون سارا،
پري ٿيا گناهن کان قارون سارا،

نصين ۾ ماني سڳي ۽ سڙي آ.
شرافت جي قيمت ملي هٽڪڙي آ!

او سرمايه دارن جا مشهور مولا!

تيس اڄ شڪايت تي مجبور مولا!

خزانہ اميرن جا ڀرپور مولا!

مگر مان ته ماني کان معذور مولا!

انهن لاءِ بڻايل هي منسار سارو!

ڪڏهن مونکي پي ڏيندين دنيا ۾ وارو!

دنيا ۾ غريبن جو فرياد ڪيسين؟

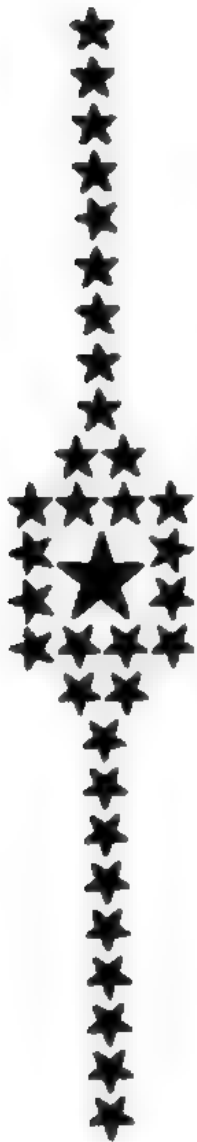
عياشي جا اڏا هي آباد ڪيسين؟

خدائي ۾ تنهنجي هي بيداد ڪيسين؟

هي پورهيت نيا ڪا ۽ ناشاد ڪيسين؟

ڪڏهن غيرت - حق ۾ طوفان ايندو؟

ڪڏهن ظلم بيداد ڀرياد ٿيندو؟

★ ڪجهه منهنجي به سن ★

(۱۹۵۳ع)

گهٽجي من دل جي ڀتاي،

ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سن.

ڀل رات ائين گذري پنهنجي،

ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سن.

ڪر مات نه مٽڙا، ڳالهون ڪر.

دل هلاڪي ٿيندي، ڳالهين سان.

سڀ دل جا بار لهي ويندا.

ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سن.

ڀي واري ملن مشڪل ڏاڍو،

وڃ ڪين، گهڙي ڪن ويه سڄڻ.

ڏس ڄاڻ اجنو هو ٻه ڦٽي،

ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سن.

سٺا جي دڪم جي ڳالهه نه ڪر،

هي رات اسان جي پنهنجي آءِ.

تقدير پري پرڪي ويندي.

ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سن.

هي زور وستم جي اونداهي،

مهمان اٿئي ڪڪ ساعت جي.

ڏس امن جي آهي ٻاڪه ڦٽي!

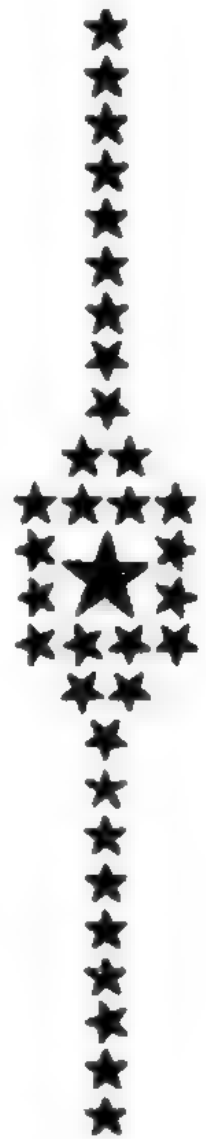
ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سن.

ڏس تخت ڪريا! ڏس تاج لڻا!

ڪهرام مٿي محلاتن ۾!

جندو ر جي قسمت آ جا گي،

ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سن.

ڏس چين اٿيو، ڏس روس اٿيو
ٽيونس ۽ ملايا، موراڪوا
ايران، ٻه آرم آه ڀڳي
ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سٺ.
انسان جي عظمت جي آڏو!
ايورسٽ، هماليه شرمندا!
ڪنهن جي به نه هٿي دال ڳري،
ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سٺ.
جمهور جي طوفان جي سامهون،
جو آيو سو آڏري ويندو،
هٿلر جي نشاني ڪانه ملي!
ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سٺ.
ڏس امن جي فوجن آه ڪٿي،
بلغار، امن جي دشمن ٿي،
هي فتح و ظفر جي آه گهڙي.
ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سٺ.
انسان جي عظمت جي سامهون،
آڪاش ۽ ڌرتي وڃارا،
انسان جي عظمت لافاني!
ڪجهه پنهنجي به چٽو، ڪجهه منهنجي به سٺ.

* وڏيري جي هٿيت *

(۱۹۵۳ع)

وڏيري جي هٿيت به آهي نرالي!

تمنچو گچيءَ ۾، ڪلھن ۾ دونالي!

ڪري حاڪمن جي سدا جي حضوري.

ڏسي ڪين ڪڙمي کي ماني به پوري.

ڪري ڪونه پورهيو، نه محنت مزوري.

مگر ڪاٺي زردا ۽ حلوا ۽ چوري.

وڏيري جي هٿيت به آهي نرالي!

تمنچو گچيءَ ۾، ڪلھن ۾ دونالي!

نڪو سڄو ڏينهن موٽر ڊڪاٺي.

سڄو ڏينهن سٽڪن جي چاٽي ٿو ٻاٽي،

ڪماڻي غريبن جي هر دم اڏاڻي،

ڪري ٿو هڙب، جيڪي ڪڙمي ڪماڻي،

وڏيري جي هٿيت به آهي نرالي!

تمنچو گچيءَ ۾، ڪلھن ۾ دونالي!

وڏيري جي هي ٻي اٿو هڪ نشاني،

صبح ساڻ ڪاٺي، مڪن، چانهه ماني،

۽ پھرن جو ڪاٺي، پلا ۽ برياني،

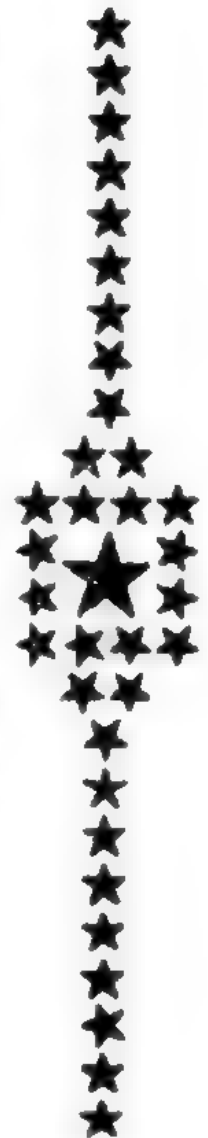
پيل، رات جو هو، مٿي ارغواني،

وڏيري جي هٿيت به آهي نرالي!

تمنچو گچيءَ ۾، ڪلھن ۾ دونالي!

نڪ هڪ هو صبح شام، هاريءَ جو ڪاٺي،

بدن تي هو ڪپڙا به ڪڙمي جا ٻاٽي،

سائيه جا سور.

مگر کيس شب روز، بيگر وهائي.
وري کيس هڪ سوڌهن ۾ اڙائي.

وڌيري جي هٿيت به آهي نرالي!
تمنجو ڪجي ۽ ۾، ڪلهن ۾ دونالي!

ڪجهري ۾، ڊاڪو ۽ پڙوا رهائي.
اگاڙن ۾ ڪتا ۽ سوئر وڙهائي.
شب و روز چڪلن ۾ ڪجهريون نچائي.
ڪمائي غريبن جي هردم لتائي.

وڌيري جي هٿيت به آهي نرالي!
تمنجو ڪجي ۽ ۾، ڪلهن ۾ دونالي!

ڪري ووٽ خاطر، سوين پير پاڙي.
مگر هونءَ اچي ڪين هاريءَ جي پاڙي.
اليڪشن جا واعدا، اصل ڪونه پاڙي.
ولي ميڙ چونڊن ۾ تڏا لتاڙي.

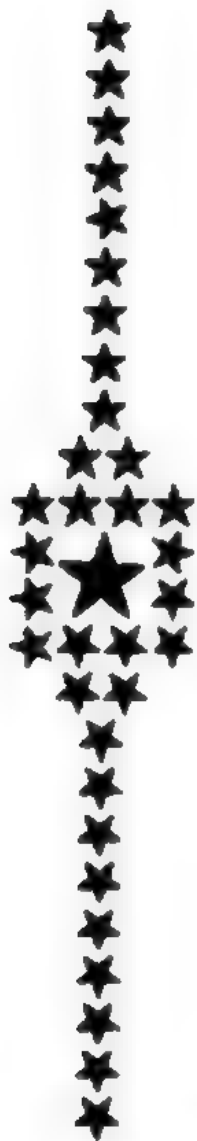
وڌيري جي هٿيت به آهي نرالي!
تمنجو ڪجي ۽ ۾، ڪلهن ۾ دونالي!

وڏي پيٽ وارو، هي نمرود ٿائي.
هلي جنهن جي ڳولڻ اندر حڪمراني.
اکين تي آچشمو ۽ سوني ڪماني.
بندوقن جي پاڇي ۾ ڪاٺي ٿو ماني.

وڌيرن جي هٿيت به آهي نرالي!
تمنجو ڪجي ۽ ۾، ڪلهن ۾ دونالي!

خدا يا! وڌيرن جو پيداد ڪيسين؟
ڪسانن جون ڪيهون ۽ فرياد ڪيسين؟
ڪمائي غريبن جي برباد ڪيسين؟
هي پورهيت نياڳا ۽ ناشاد ڪيسين؟

اچي ٿو غريبن ۾ شان - جلالي!
مزورن هٿوڙو ۽ ذاتي سنڀالي!

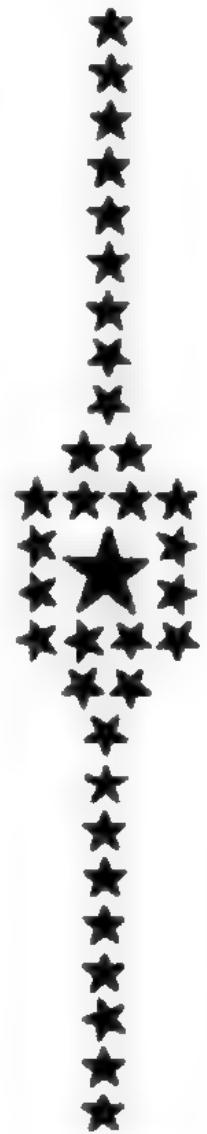

افق تي هو ڳاڙهو شرارو ٿو ڏسجي!
ستايل دنيا جو سهارو ٿو ڏسجي!
آميدن جو اوڏو ڪنارو، ٿو ڏسجي!
اجهو هو صبح جو ”ستارو“ ٿو ڏسجي!

قتي ٿي پرہ امن و انصاف واري!
عوامي صفن منجه، آهي تياري!

گدائي تشدد جا سامان، نه رهندا.
نه رهندا، هي فرعون و هامان نه رهندا.
هميشه انڪما هي شادان، نه رهندا.
۽ مزدور، آتش بد امان نه رهندا.

اچي ٿو غريبن ۾، شان - جلالي!
مزورن هٿوڙو ۽ ڏاڏي سنڀالي!

—* يلغار *

(۱۹۵۴ع)

چو پگهر جي پورهئي تي هٽي، ڦر مار لڳل چوڌاري آ؟
 الله جي ڌرتي تي ساڻي! پلسي جي اجاره داري آ.
 چو بخت نڪمي جو روشن، مزدور جي قسمت ڪاري آ؟
 زردار وڏيرو مومن ۽ بيمار ۽ بي گهر هاري آ!
 ڏن دولت تنهنجي تي ساڻي، اڄ ڇپرن جو آڳيرو آ!
 آڻ دور افق تي باڪه ڦٽي، ڏس آڀريو لال سويرو آ!
 هي منڊيون، بڻڪون، سڻيما ۽ شهرن جي هي چهل پهل،
 هي مندر، مسجد مينارا، هي رنگ محل هي تاج محل،
 سڀ خون پگهر تنهنجو ساڻي! سڀ تنهنجي محنت جو آڦل،
 افسوس مگر ڪنهن نعمت تي اختيار نه توکي ڪو حاصل.
 افسوس جو محنت تي تنهنجي رت چوسن جو واءِ آ!
 آڻ دور افق تي باڪه ڦٽي، ڏس آڀريو لال سويرو آ!
 سر سبز جواريون، چٽا مٽر، شاداب پنيون هي ڪوه و دمن
 هي ڪڻڪ ۽ باجهر جا ڍاڻا، هي موتي موتي چمن چمن!
 هي انب ۽ آما، آلوچا، هي ڦلواڙين ۾ سرو و سمن!
 هي سنگ ستا جي صبح جي اس ۾ موتين وانگر ٿا جرڪن!
 انمول خزانن تي تنهنجي اڄ ڌاڙيلن جو گهرو آ.
 آڻ دور افق تي باڪه ڦٽي، ڏس آڀريو لال سويرو آ.
 ڪر بند هميشه لاءِ هينئر تون پنهنجي اشڪ فشاني ڪي.
 ڏيکار ڪو جوهر طاقت جو بيداد و ستم جي باني ڪي!
 لڙڪار آڻي گجڪار ڪري، نمرود ۽ هامان ٿاڻي ڪي!
 ڇڏ جيئرو ڪين ڪٿي ساڻي! انسان جي دشمن جاني ڪي!
 يلغار ڪري چڙه ڪوٽن تي، جت ظلم و ستم جو ديرو آ!
 آڻ دور افق تي باڪه ڦٽي، ڏس آڀريو لال سويرو آ!

* آزادي جا انگور *

(۱۹۵۶ع)

آزاديءَ انگور ڪڍيا ڪهڙا ڏيهه ۾؟
ساعت هڪ نه سنبران. ماروئڙا مسرور.
ڏينهان ڏسن ڏوجهرا. راتين جو رنجور.
آيل اباڻن سندا، پل پل مون کي پور.
سنگهارن جا سور، سرتيون سليان ڪنهن سان؟
”آزادي“ آئي، هر ماڳ نه موٽي مارئي.
سنگهارن جي ساٿ ۾، ڪانهي سرهائي.
اڄ به هيئن سان هلن، ڏاڍا ڏاڍائي.
نڌڻڪن سان روز ڪن، عمر ارڏائي.
سکر سڻائي، ناهي ملڪ ملير ۾!
مارن جا مذڪور، آيل ڪريان ڪنهن سان؟
جيگل جو ڳيٽون جا، پل پل مون کي پور.
سدا ساڙن ساهه کي، سنگهارن جا سور.
مارو مصيبت ۾ چارئي پهر چور.
اڪيون اباڻن جون، بکن کان بي نور!
آزاديءَ انگور، ڪڍيا ڏاڍا ڏيهه ۾.

آزاديءَ آندا سنيها سورن جاء.

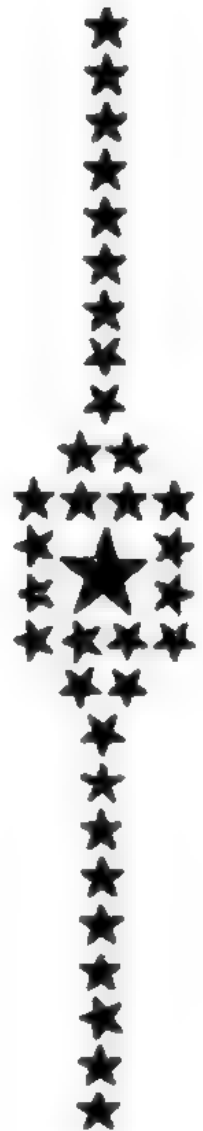
بکن بيمارين ڪيا ماروئڙا ماندا.

پل نه هڪ واندا، ڳيبي جي ڳيٽيءَ کان!

آزاديءَ عجيب ڏڪر آندو ڏيهه ۾.

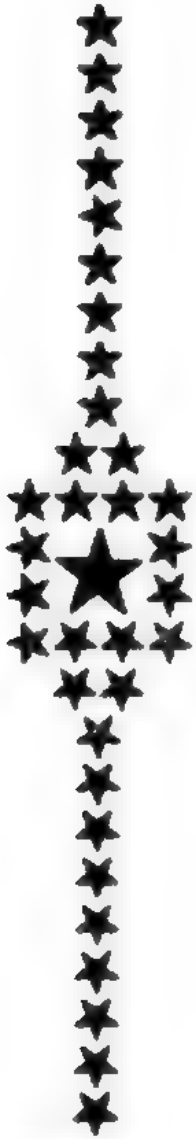
ماروئڙن کي ماڳهين ماني ناه نصيب.

ڏاهن منجهه غريب، مانيءَ ڪارڻ ملڪ ۾!

سائيه جا سور.

آزاديءَ جي آڱ ساڙي وٺي سائيه کي!
بکن بيمارين ڪيو، ماروئڙن ۾ ما ڪه.
ماروئڙا ملير ۾، سڪن ڪارڻ سا ڪه.
ڏاڍائي، ڏها ڪه، ڏاج مليو آ ڏيهه کي!

★ رودان - چمن ★

(۱۹۵۴ع)

(سابقہ سند حکومت جي دہزدونس کان متاثر ٿي لکيو ويو)

دوستو! اڄ دل ۾ پنهنجي انتهائي - درد آ.
سوز کان سينو سڙي ٿو، لب تي آه - سرد آ.
امتحان جي باهه ۾، اڄ ديس جو هر فرد آ.
باه هن مان جو ٻچي نڪتو ته مانجهي مرد آ.

مڃ وري نمرود جو آهي فروزان ٿي ويو!

همنشينو، زرد اڄ رنگ - گلستان ٿي ويو!

موسم - گل ۾ اڇانڪ، هي هوا ڪهڙي گهلي؟

هر روش ويران ٿي، سنسان ٿي وئي هر گلي!

حسن - گل ويو سارجي، ڪومائجي وئي هر گلي!

چٽو ڌار آهي نرسانئي، اداسي، بي گلي!

سائل - بيداد ڇو هي چرخ - گردان ٿي ويو؟

همنشينو! زرد اڄ رنگ - گلستان ٿي ويو!

اڄ فضا مسدوم آ، افسرده آ سارو چمن!

بحر - غم ۾ غرق آهي، انجمن جي انجمن!

سهنجي ويا ديس جا، سڀ ماهرين - علم و فن!

ٿي ويو خاموش، سڀ آتش نوا اهل - سخن!

جبر و استبداد کان، هر گل هراسان ٿي ويو!

همنشينو! زرد اڄ رنگ - گلستان ٿي ويو!

ديس ۾ اڄ دور - استبداد آهي چار سو.

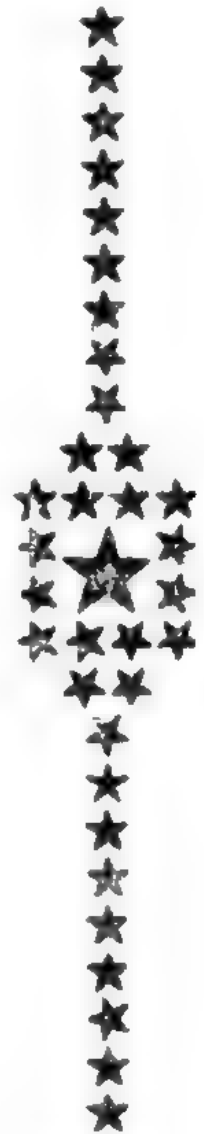
خوش نوايان - چمن خطري سان آهن دوبرو!

نونهالان - وطن جي خاڪ ٿي هر آرزو!

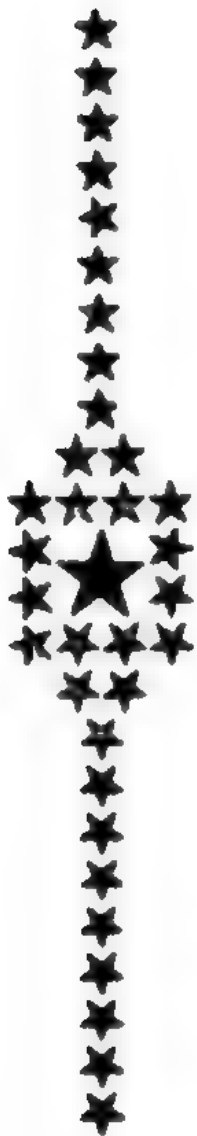
ملڪ جو معمار بي گهر ۽ بکيو آ ڪوڪو!

جنهنجي شمت ۾ رزق آهي سو پريشان ٿي ويو!

همنشينو! زرد اڄ رنگ - گلستان ٿي ويو!

بزم جنهن ۾ هلي خوشي سا رونق اغيار ٿي!
 زندگي ڏاڍي ڪٽڻ ۽ باعث - آزار ٿي!
 ديس وارا ديس پنهنجي ۾ ويا لاچار ٿي!
 باغبان خود، باغ وڪڻ تي ويو تيار ٿي!
 غير پي اهڙي روش تي آه حيران ٿي ويو.
 هم نشينوا زرد اڄ رنگ - گلستان ٿي ويو!
 عارضي هن عيش خاطر ٿو ٿئي ڪيڏو ڪلور
 ظلم جي ليڪن، يقيناً انتها ٿيندي ضرور
 بند ڪيسين هي زبانون بيڪسن جون، بي قصور؟
 ڪيستائين خود پرستي ۽ وڏائي تي غرور؟
 هن جهان اندر فنا، فرعون و هامان ٿي ويو!
 هم نشينوا زرد اڄ رنگ - گلستان ٿي ويو!
 ڏينهن پڻ جي دير آ، ايندي چمن اندر بهار!
 لاله و گل سان وطن جو باغ، ٿيندو لاله زار!
 ديس جو دهقان ٿي ويندو خوشي سان همڪنار!
 گيت هي پنهنجو گداڻي ڳائبو پوءِ بار بار!
 لطاف ايندو، ديس هي جڏهن - رخشان ٿي ويو.
 ۽ جڏهن سائو ڦري رنگ - گلستان ٿي ويو.

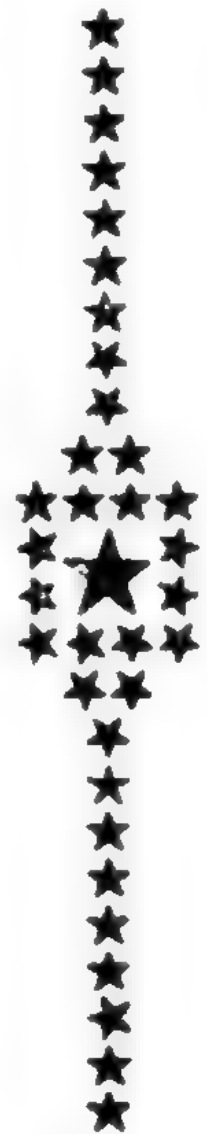
★ وقت جي رفتار جون ڳالهيون ★

(۱۹۰۴ع)

(مصرع - طرح "همنشينو وقت جي رفتار جون ڳالهيون ڪريون"

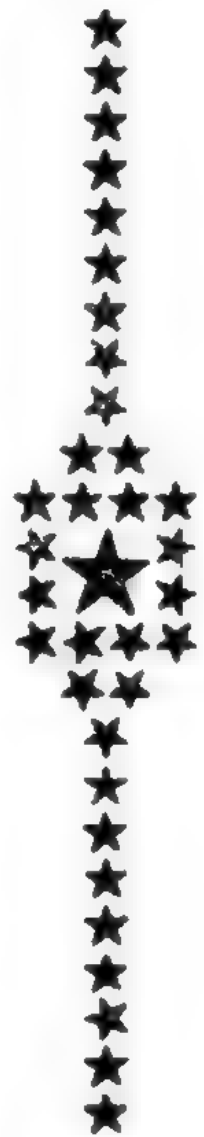
تي پڙهيو ويو.)

رهبرن جي قبل ۽ ڪردار جون ڳالهيون ڪريون.
همنشينوا وقت جي رفتار جون ڳالهيون ڪريون.
ملڪ جي محنت ڪشڻ جي زندگي ڏي تلخ تر.
روز شب فڪرن ۾ غلطان تنگ ٿيو تن جو گذر.
سخت سردي ۾ اگهاڙا، بي اجهي ۽ در بدر.
لڄ لڪائڻ لاءِ جن کي ڪونه ڪپڙي جو ٽڪر.
چونءِ آن بي گهر، بکڻي، بيمار جون ڳالهيون ڪريون.
همنشينوا وقت جي رفتار جون ڳالهيون ڪريون.
زندگي جي نعمتن کان ملڪ جو مالڪ تر اس!
پيٽ جي گهٽي ڪيو مزدور کي خطا الحواس!
حيف، آزادي به آئي ڪين ويچاري کي راس!
ملڪ جو معمار محروم - ٿر، مونجهو اداس!
اڄ ضرورت آه، آن نادار جون ڳالهيون ڪريون.
همنشينوا وقت جي رفتار جون ڳالهيون ڪريون.
قوم جي دختر ٻڻي زينت انهيءَ بازار جي،
جت سڃاڻپ ناهه ٻڻي جي ۽ يار جي،
اوج تي بازار آ عورت سنڌي واپار جي،
لڄ وڪامي ڏي جتي، مجبور ۽ نادار جي،
جبر و فاقو جي انهيءَ لاچار جون ڳالهيون ڪريون.
همنشينوا وقت جي رفتار جون ڳالهيون ڪريون.
مفلسي ماري وڃايو، ديس جو حسن و جمال.
بيڪسي سڀني اکين ۾، منهن مٿي حرن و ملال.

نوجوانن جون آميدون ۽ ارادا ٻاڻيال.
 اڄ ٻئي آهي حياتي جان پنهنجي جو ويال.
 ڇا اڃا پي ابروئي - خمدار جون ڳالهون ڪريون.
 همشينوا وقت جي رفتار جون ڳالهون ڪريون.
 هن گرائي ڪي ڏسي لونءِ تي وڃي ڪانڊارجي.
 جنهن ڪهڙي تصوير تي آڏو اچي ڪهر ٻارجي.
 تار پرزا تي پوي تي خيال ۽ افڪار جي.
 ڳالهه ئي وسري وڃي تي وقت جي رفتار جي.
 ڪهڙيون ڪهڙيون پنهنجي حال - زار جون ڳالهون ڪريون!
 همشينوا وقت جي رفتار جون ڳالهون ڪريون.
 جنگ بازن جي شرارت کان جهان خطري ۾ آه.
 ايشيا جي ارتقا، امن و امان خطري ۾ آه.
 هرڀني، هرجهوپڙي، هرڪمڪان خطري ۾ آه.
 جوهر - عصمت سندو گوهر گران خطري ۾ آه.
 ڇا اڃا پي عارض و رخسار جون ڳالهون ڪريون؟
 همشينوا وقت جي رفتار جون ڳالهون ڪريون!
 جت هجي بندش حقيقت جي فقط اظهار تي،
 ۽ هجي قانون جو سوالو لڳل گفتار تي،
 حق گران گذري جتي هر سين ۽ سردار تي،
 هر سخن سمجهيو وڃي حملو جتي سرڪار تي،
 ڪيئن اتي آزاديءَ - افڪار جون ڳالهون ڪريون!
 همشينوا وقت جي رفتار جون ڳالهون ڪريون!
 اڄ ڏسڻ ۾ ٿو اچي زردار ڪجهه ڪجهه بد جواس.
 ٿي ويو پيدا، اميري ۾ به آخوف و هراس.
 ظلم جا اڏا ڏسڻ ۾ ٿا اچن ويران اداس.
 ٿي اجهو جاگيرداري، همشين! نابود و ناس.

هان، زمينداري جي حال - زار جون ڳالهون ڪريون!
همنشينو! وقت جي رفتار جون ڳالهون ڪريون!
اڄ ضرورت آه چيڙيون ان وساريل ساز ڪي.
زندگي بخشون وري جمهور جي آواز ڪي.
قوت - پرواز ڏيون تنهن غافل - پرواز ڪي.
خواب - غفلت کان اڻاريون ملڪ جي شهباز ڪي.
پوءِ ڀلي هن ملڪ جي سينگار جون ڳالهون ڪريون!
همنشينو! وقت جي رفتار جون ڳالهون ڪريون.
آه هن پنهنجي ذلالت لاءِ ذميوار ڪير؟
ٿو ڪري ڪڙمي ڪي لنگهڻ تي ڀلا لاچار ڪير؟
۽ گدامن ۾ پري ٿو ان جا انبار ڪير؟
سچ ته چئو، ڪنهنجي ڪمائي جي مٿان آبار ڪير؟
ڇا وڌيرون ڪي چئون؟ سرڪار جون ڳالهون ڪريون!
همنشينو! وقت جي رفتار جون ڳالهون ڪريون!
هوڏسو باڪون ٿيون، اونداه مان اڀري سحر.
اسن ۽ انصاف واري روشني آئي نظر.
جبر و استبداد هت باقي اٿو ڪو ڀل بهر.
هوڏسو! جاڳيو، اٿيو، جمهور جو شير - ببر.
دوستو! جمهور جي لڪار جون ڳالهون ڪريون.
همنشينو! وقت جي رفتار جون ڳالهون ڪريون!

* آزاديءَ جو انعام *

(۱۹۵۴)

آداسي ڇا ٿنڃي ويئي ڪن تي ڪلستان تي ،
چمن جا خوش نوا خاموش آهن اشيانن تي .
نراسانيءَ ۽ حسرت جو وسي ٿي بوستانن تي ؟
فضا ۾ ڏنڌ ۽ گرد و غبار آ آسمانن تي ؟
پلا آزاديءَ جو ڇا اهو انعام هو ساڻي ؟

چمن سان دوستي جي ڇا سزا دارو رسن آهي ؟
صداقت ۽ سچائي جو صلو رنج صحن آهي ؟
ڪپڪپ ۽ مور قيدي ، اوج تي زاغ و وزغن آهي !
ٿيو آ موت ارزان ، زندگي ٿي پيئي ڪئن آهي !
پلا آزاديءَ جو ڇا اهو انعام هو ساڻي ؟

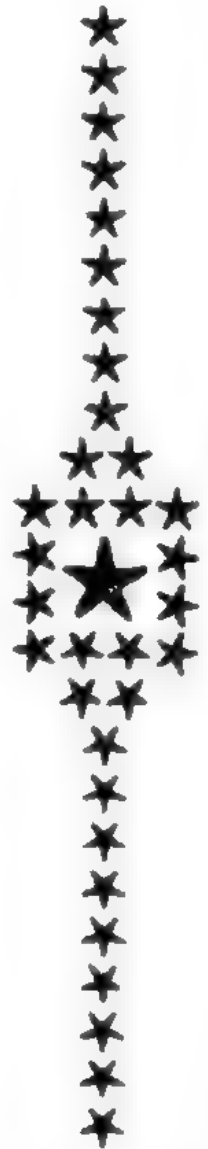
اميريءَ کي ڇڪڻ خاطر قبائلي زرتڪار آهي !
مگر چادر غريبيءَ جي ٽڪر ۾ تار تار آهي !
مساوات و اخوت جي ته ڏس ڪهڙي بهار آهي !
مري مزدور و بيجارو ، سڪيو سرمايه دار آهي !
پلا آزاديءَ جو ڇا اهو انعام هو ساڻي ؟

غريبيءَ جو املهه مائڪ هتي ارزان وڪائي ٿو !
هتي پيدائش خاطر دين ۽ ايمان وڪائي ٿو !
وڏيون جي خوشيءَ خاطر هتي قرآن وڪائي ٿو !
غرض چند سڪن تي هتي انسان وڪائي ٿو !
پلا آزاديءَ جو ڇا اهو انعام هو ساڻي ؟

ٿيو آ خود پرستن جي حوالي بوستان پنهنجو .
جي ڪن برباد پنهنجو پاڻ ٿا اڃ آستان پنهنجو .
مٿايو ٿو وڃي اهڙي طرح نام و نشان پنهنجو .
نه رهندو داستان ۾ به ڪڏهن ، داستان پنهنجو .
پلا آزاديءَ جو ڇا اهو انعام هو ساڻي ؟

چمن وارن ۾ پيدا ٿيو مگر احساس بيداري،
پلاڪيسين هي خود غرضي، مني مادرسان مڪاري؟
نقط ڪرسيءَ جي لاڳ ۾ عظيم الشان غداري؟
نپايو ماءُ جنهن ترڪي انهيءَ سان هي وفاداري؟
پلا آزادگي جو ڇا اهو انعام هو ساڻي؟

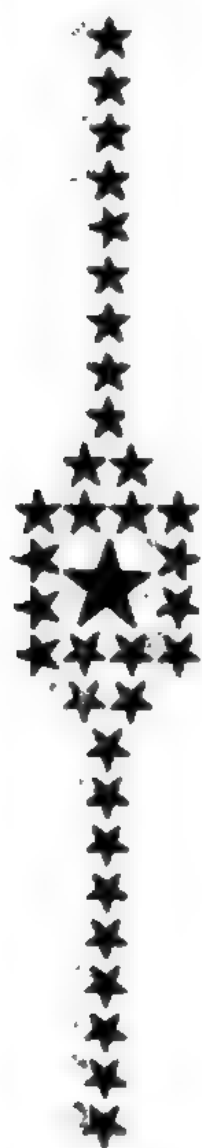
ڦٽي ٿي پاڪ ڏس اهل - چمڪل بيدار ٿي ويندا!
وطن تي سر ڪٽائڻ لاءِ پي تيار ٿي ويندا!
ستم گارن جا قلعو ظلم جا مسمار ٿي ويندا!
وطن جا من گهرا منهن اندر في النار ٿي ويندا!
گهڙيءَ جي دير ۾ پنهنجو چمن آباد ٿي ويندو!
وطن دشمن جو منصوبو ڇو ڀڄو ڀڄي ويندو!

* بهار آيو *

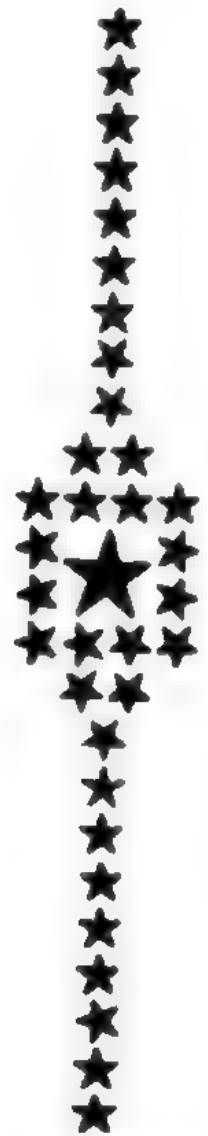
(۱۹۵۴ع)

هي ڪهڙي رنگ ۾ پنهنجي چمن اندر بهار آيو؟
 جو هر اهل - چمن روئندو پئندو، اشڪبار آيو!
 عجب انداز سان آئي، چمن ۾ حور - آزادي.
 جو هر هڪ گل گريبان ڇاڪ، ودامن تار تار آيو!
 رڳورنگين واعدن تي، ڪٿي سون گهر جي بربادي.
 فقط دلبن دلاسن تي اسان کي اعتبار آيو.
 خوشي ۽ عيش و راحت سڀ، بيسرخاص ماڻهن کي،
 مگر مزدور و هاريءَ کي، نه آهي ڪو قرار آيو.
 پري اغيار چوڻو دم، اسان جي اڄ محبت جو؟
 سوال اهڙو زبان تي آه پنهنجي بار بار آيو.
 اسان کي جنهن مرن جي مت، نه سمجهو همنشين ڪڏهن،
 تعجب آ، اعوڻي اڄ، اسان جو غمگسار آيو!
 وڙهن ٿا پيشوا ڏس، قوم جا مال - غنيمت تي،
 غريبن کان ڀڄڻ پي ڪونه، اهل - اختيار آيو!
 نه ٿو ڏسجي ڪٿي اميد جو ڪو ترورو ساڻي!
 وطن جي آسائن تي، عجب گرد و غبار آيو.
 وٺي پن چڻ جي موسم کي، چمن مان مدتون گذريون.
 مگر ڪنهن خشڪ ٿاريءَ تي، نه آهي برگ و بار آيو.
 مون سمجهو هو، و بودور - خزان اڄ پنهنجي گلشن مان،
 مون ڄاتو هو، هميشه واسطي آهي بهار آيو.
 ٻڌايو ڪير ڏميوار آهن، هن گرائي جا؟
 سڻايو، ڪنهن جي صدقي ملڪ ۾ ايڏو ڏڪار آيو؟

[W]

ڪيو مجبور ڪنهن، عصمت فروشي لاءِ عورت ڪي؟
۽ ڪنهن جي دم قدم سان ملڪده ۾ هي بهار آيو.
جو آيو تنهنجي صحبت ۾، اهو مدهوش ٿيو ساقي!
سندءِ محفل کان جو نڪتو ته سرتا پا خمار آيو!
انهي ڏينهن جي تصور کان گدائي دل ۾ آدهڪو!
جڏهن جمهور جي سيني جي اندر ڪو اها ر آيو!

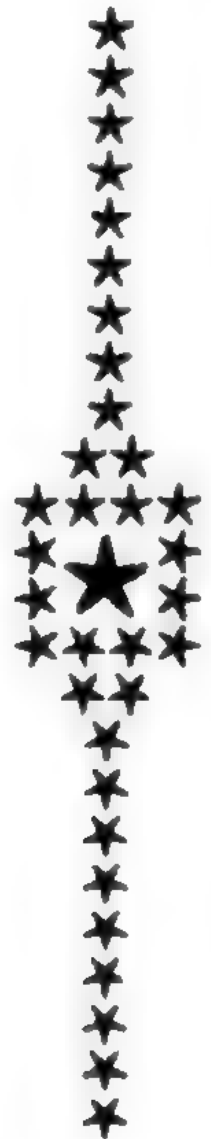
* رهبر ڏانهن *

(۱۹۵۳ع)

(آمرڪن امير البحر جي ڪراچي اچڻ ۽ دره - خير
ڏسڻ کان متاثر ٿي لکيو ويو)

رهاڻي ڇڏ نه بنئي، ڪو ستمگر امتحان باقي.
زمين تي جئن رهي پنهنجو نه ڪجهه، نام و نشان باقي.
ڪلستان ۾ فقط هاڻي رهس آهي خزان باقي.
نه بلبل آ، نه مڪڙي آ، نه گل ۽ وساغبان باقي.
ستم جي باهم سان ڇڏ تون سڪائي، پاڻي دريا جو،
رهي جيئن ديس ۾ ڪٿ پي نڪو آب - روان باقي.
هن جي باهم سان سر سبز ڪيٽيون سڀ جلائي ڇڏ،
نه ڇڏ ڪنهن سر لڪائڻ لڻ اجهو يا آشيان باقي.
سهاڳڻ جي مٿي جي سيند جي سرخي، به ساڙي ڇڏ،
جواني جي امنگن جا مٿاڻي ڇڏ نشان باقي.
ڌڻن پيڻن جي عصمت پل و ڪامي چند سڪن تي.
شرافت جو نه ڇڏ ڪاڻي، ستمگر ڪو نشان باقي؟
زبانون بند آهن بيڪسن جون خوف و دهرشت کان،
ڪڍي ڪو ٻڙڪ ڪين ٻاهر، ڪري ڪوڪين نغان باقي؟
ڏڪر فاقا ۽ بيماريون جي هو منهوم - آزادي،
ته هوءَ آزادي خاطر، ڪلائي ڇو جهان باقي؟
چڙهي آ سِر تي ٻيڙي، فضائين ۾ غبار آهي.
نڪي آفاڪو پيدار، ٻاهي بادبان باقي.

سلامت ڪيئن رهي هي قافلو هاڻي سر - منزل ،
نه حال - بيڪسي ۾ آءٌ مير - ڪارروان باقي !
رقيب مان رهائون جي ، رهيون هي روزو شب تنهنجون ،
نتيجو صاف ظاهر ، نه تون باقي نه مان باقي ؛

* احوال وطن *

(۱۹۵۴ع)

لڳي واءُ ڪهڙو ٿو پنهنجي چمن ۾ ؟
لطافت رهي ٿا هـ سون سون ۾ .
اچي خوف پيدا ٿيو آڳن ۾ .
هي سس پس آچا جي ڪئن ٿي ڪئن ۾ ؟
هي سڪتو وٺي ويو ڇو اهل - سخن کي ؟
پڇين هم وطن ٿو ڇا منهنجي وطن کي ؟

خزان پي ڪڏهن کان وٺي موڪلائي .
چمن تي مگر رنگ آيو نه هاڻي !
ستمگر ڇڏيڻ ڇو ڦٽن کي ڦٽائي ،
ڇڏيڻ باغبان اڃ وٽن کي وڇائي .
ڏٺم بساهه پيدرد ، سرو و سمن کي !
پڇين هم وطن ٿو ڇا منهنجي وطن کي ؟

غريبن کي ڪاڻي ويو پيٽ جو غم .
صبح سنجھه ڪپڙي ۽ ماني جو مائڻ .
مٿان تن جي هر دم زميندار ظالم .
رهي اهڙي حالت ۾ ڪيئن هوش و سالم .
پڇي ڪين پلجي به ٿو بهي ڪئن کي .
پڇين هم وطن ٿو ڇا منهنجي وطن کي ؟

[۸۱]

سڄو سال جي ڪن ، مشقت ڪمايون .
بله ڪين تن جي ٻون چار پايون .
اچن تن تي ڪمدار پدر پسيون .
نڪمن جا ڪتا به ڪاڻن ملايون !
ٽڪر پور ڪونهي ، ته محنت ڪئن کي !
پڇين هم وطن ٿو ڇا منهنجي وطن کي ؟

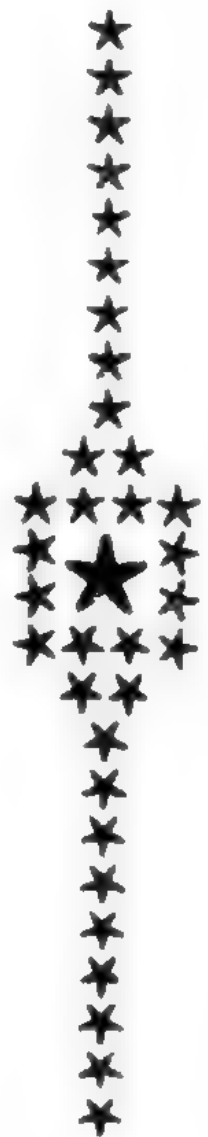
گرائي ڪان مزدور لاچار آهي.
حياتي ڪان هاري به بيزار آهي.
وطن جو مصيبت ۾ معمار آهي.
ڪري دانهن جيڪو ته غدار آهي!
لڳي سيفتي جو ٿو تسالو لب ڪي.
پڄين هر وطن ٿو ڇا منهنجي وطن ڪي.

پر پشان پورهيت ۽ بد حال آهي.
نرين ۾ ڪوڏي ۽ سندو ڪل آهي.
ڪو چور بازار ڪنگال آهي.
جيا هو غريبن جو جنجال آهي.
ڪفن پي ملي ڪونه، سڪن سجن ڪي.
پڄين هر وطن ٿو ڇا منهنجي وطن ڪي؟

فرنڪي هٿن ۾ آ تقدیر پنهنجي.
سلاسل ۾ قيدي آ تحریر پنهنجي.
گران گوش - نازڪ تي تقرير پنهنجي.
خير قاهر ڪهڙي آ تقصير پنهنجي؟
خدا لڳ چوي ڪو ته چاره گرن ڪي!
پڄين هر وطن ٿو ڇا منهنجي وطن ڪي؟

آڻو شاعرو، اڄ ادب ڪي سناريو!
پٽائي پلاري جي سنڌي جيارو!
دڪي ديس وارن طرف بي بهاريو!
ڪري دانهن، چاره گرن ڪي پڪاريو!

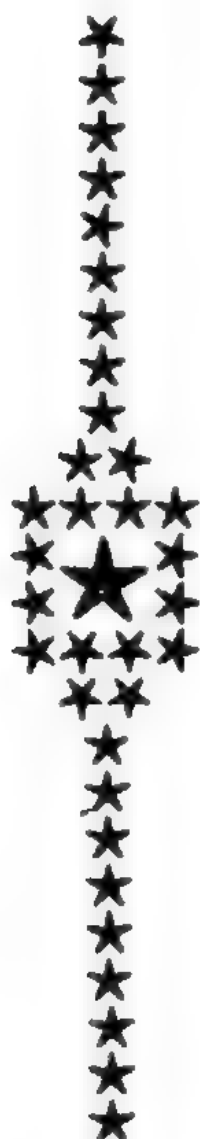
وسار هو ڪنهن پي نه محنت ڪنن ڪي!
پڄين هر وطن ٿو ڇا منهنجي وطن ڪي!

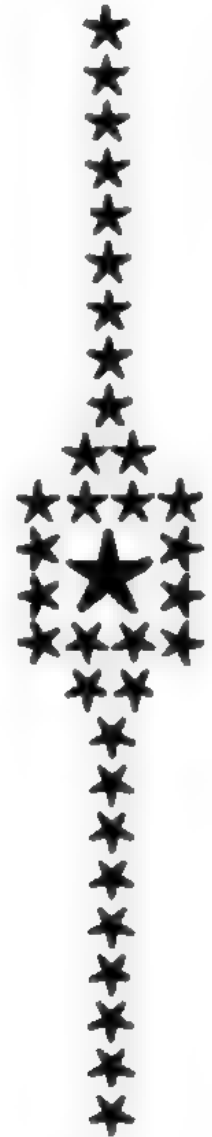
* ساقِي نامون *

(۱۹۵۴ع)

اٿي اڄ ته چلڪاءِ جام - سغن کي
 ڪٺي آءُ هائي شراب - ڪهن کي
 اڃن کي پيالا پيري ڏي خدا را
 خدا را پيري ڏي پيالا اڃن کي
 سنده مٿي ڪده جو هجي خير ساقِي
 لڳي واءُ ڪوسو نه هن انجن کي
 پيارج اها مٿي، جا بخشي حياتي،
 شراب - ڪهن، جو اٿاري مٿن کي.
 ڪري نائونن کي جيڪا توانا،
 حياتي جو بهنام ڏئي پيڪس کي.
 ستمگار نه، ٿئي نياپو فنا جو،
 ويهاري جا مخدوم مان خادم کي.
 مٿاڻي جا احساس محڪوميت جو،
 ڏئي درس انصاف جو حاڪم کي.
 مٿاڻي نه جئن ڪو، ڪنهن کي ستمگر،
 ڇڏي چيڪ حاڪم نه ڪو رهزن کي.
 اڪهاڙن بکين کي اٿو ۽ لٿو ڏئي،
 اجهو آشيان جا ڏئي بي اجهن کي.
 ڪسانن کي ڌري جو مالڪ بڻائي،
 ڏئي ديس جي واڳ محنت ڪشن کي.
 نڪن جو نالو ڏنا ڪان مٿاڻي،
 ڪري نيست ناپود جا ڪاهن کي.

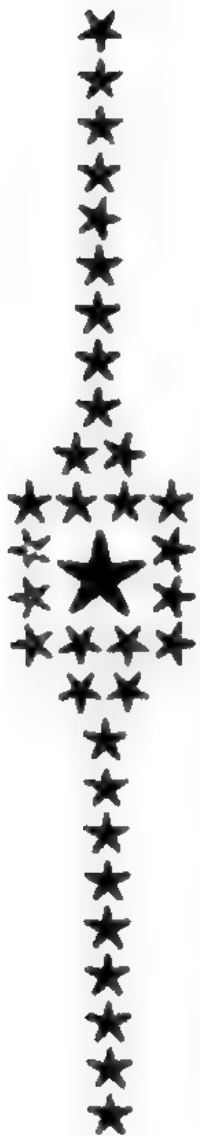
لڳائي نه تالو ڪو ڪنهن جي زبان تي،
دبي سڀني ۾ نه آهن سڪن ڪي.
الڪشن ۾ اچي نه ڪو نوٽ ساوا،
نه آئي ڪوئي مرشدن ۽ ملن ڪي.
نه ڪوسيءَ ٿڌيءَ ۽ هتي يا تنيءَ ۾،
پڄاڻي نه پوتسار ڪو مولرن ڪي.
مساوات اسلام واري ڪٿي آ؟
پڄين هر وطن ٿو، ڇا منهنجي وطن ڪي؟

پاڪستاني ٻارن جو گيت

(۱۹۵۵ع)

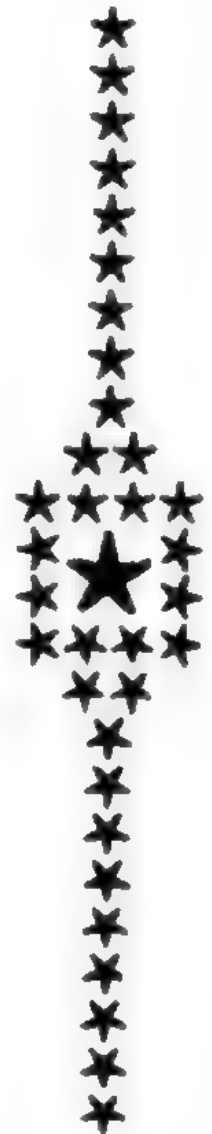
اچو ته مٿڙو ملڪ وسايون ا
هاڻ پڙهون ۽ پن کي پڙهايون ا
تڙي ڪيون هن ديس مان اولده،
گهر گهر ۾ هڪ جوت جلايون،
ڪلون هلائي ستي وستي،
ڪپڙو ٺاهيون، تنگ ڍڪايون.
ديس ڪري آباد سمورو،
ڪڻڪ ڪپهه ۽ جوئر اهايون.
ترڪ ڪري ڏانڊن جي گاڏي،
موٽر ريل جهاز هلايون.
پاڪستان ڏسو جنهن سارو،
گيت انهيءَ جا هر دم ڳايون.

* انمول امانت *

(۱۹۵۵ع)

آجوند هتي آء، ڪوفاقي جي فڪر کان!
 بيزار ٿيو آء، پندر لخت - جگر کان!
 هر عيش ۽ آرام، اميرن کي ميسر.
 محروم سدا معنتي محنت جي ثمر کان.
 ڏاڍي جي ڏسان چنبي ۾ هيٺي جي آگردن.
 خون خشڪ آ ڪمزور جو ڏاڍي جي ڏمر کان.
 ڦاٿون جو چنوب، غريبن تي مسلا!
 پيخوف اميري، هتي هر خوف وخطر کان!
 واسينگ وڌين جو، ٿيو ڪٽڪ تي قابض.
 هاريءَ جا ٻچا رد جوئر کان ۽ مٽر کان.
 سڪن تي سدائي جتي انصاف، وڪامي،
 نادار اتي ڪيئن بهي ظلم و جبر کان؟
 سنجاب سمورن ۾ آء، ملبوس اميري!
 محروم غريبي، هتي ڪپڙي جي ٽڪر کان.
 لڄ قوم جي ٿي برسر - بازار وڪامي؟
 ٿا نير ندامت جا وهن ديدء - ترڪان!
 سود و سر - بازار انهيءَ جنس گران جو،
 آهي ته گجهو ڪين، حڪومت جي نظر کان؟
 دوشيزه - ديهاٽ جي انمول امال!
 افسوس له محفوظ، آ زردار جي زرڪان!

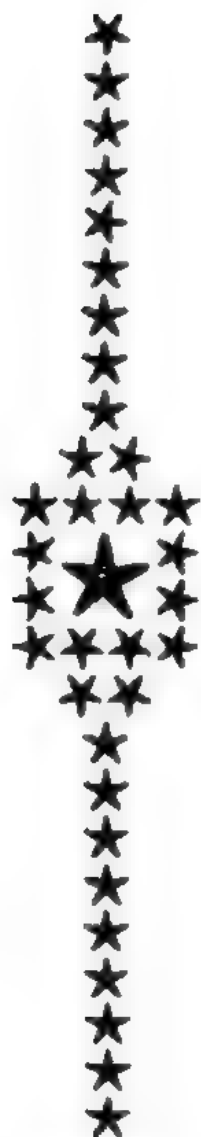

ايندي ڪڏهن بهار

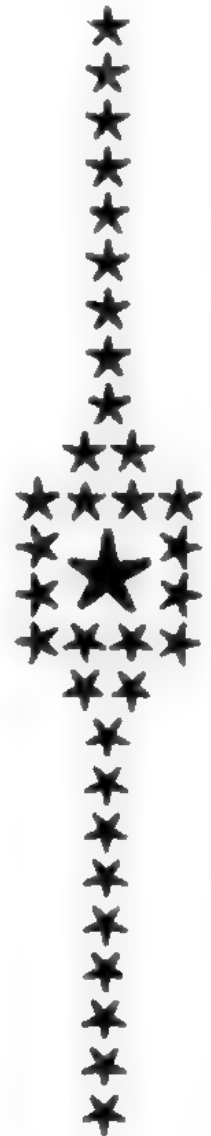
(۱۹۵۵ع)

مصرع طرح :- بلبل جي بند چو زبان فصل بهار ۾؟

گذري ويا ڏينهن، سال انهيءَ انتظار ۾،
 ايندي! ڪڏهن بهار سندن ڪشت - زار ۾؟
 فصل - بهار ۾ ۽ چمن آخ-زان رسيدا
 مڪڙي ٿڙي نه گل ۽ ڪنهن شاخسار ۾.
 ڀر پاديءَ - چمن سندي روداد ڪي ڏسي،
 دل جا ٽڪر لڙهي هليا ڳوڙهن جي تار ۾.
 بلبل جا گيت اهڙي چمن ۾ ڪٿان اچن؟
 صياد دام جنهن جي اڏي تار تار ۾.
 تون ٿو چوين ته رات ڪي به روشني چوان ا
 ڪا ڳالهه ڪانه ٿي اچي پر اعتبار ۾.
 مون کان نه ٻي سوال، خدا را تون ئي ٻڌاء؟
 بلبل جي بند چو زبان، فصل - بهار ۾؟
 دور - خزان ۾ ها اڳي به چمن گل رڳو،
 اڄ اضطراب آه مگر خسار خسار ۾ ا
 محنت ڪش جو حال ٿو ڪهڙو پچين نديم؟
 هڪڙو به خوش نه آه ڪو بارو هزار ۾؟
 دهقان بد نصيب ڪي ماني نه آ نصيب.
 سمجهو وڃي ٿو اجني پنهنجي ديار ۾.
 جت ٿي ڳري نه دال ڪنهن تيسار جي،
 پورهيت غريب آ اتي ڪهڙي قطار ۾؟

هن ارض پاڪ جواڃا آئين پاڪ ٺاه!
ملت جي ڌيءَ ٿي ٿئي وڪرو بازار ۾!
معمار - ملڪ خاڪ ٻس، درٻدر، خوار!
بي ڪار، عيش ٿو ڪري هر وقت ڪار ۾.
ايوان عيش ۾ ٿا اچن هاڻ زلزل،
قدرت جي ڊيگ آئي آ شايد اٻار ۾.
ڪنهن خاڪسار ڪي، تون حقارت سان ڪين ڏس!
شايد هجي سوار ڪوئي ان غبار ۾!

* گرد - کارواں *

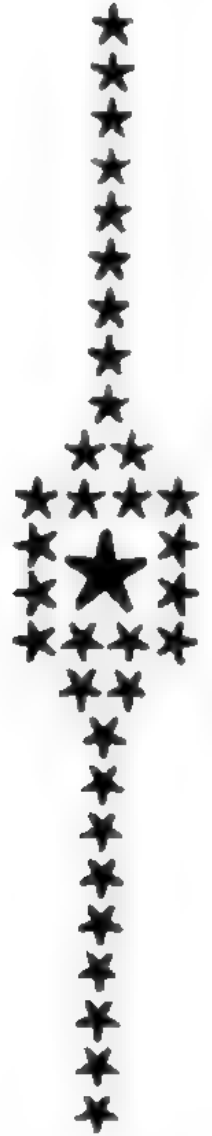
(۱۵۵۵ء)

(مصرع - طرح بہ، دہتی رہی آٹھ، آٹھ کے گرد - کارواں
کیا کیا" پر لکھی گئی)

ہمارے دل پہ کیا گزاری، بتائیں رازداں کیا کیا؟
خموشی ہی زبان سمجھ کر بن شرح - بیاں کیا کیا؟
کبھی جو طور پہ آکر سر - دوسلی پہ چمکی تھی۔
اسی برقی - تجالی نے جلائے اشیاں کیا کیا؟
خبر کیا ہے کم کتنی آئیں آئیںکہ انسان ہر؟
چہی ہیں پردہ - گردوں کے اندر اندھیاں کیا کیا؟
کبھی تو عرش والے دیکھ لے اپنے خرابے کوا
مہرے دست و قلم نے کی یہاں گلکاریاں کیا کیا؟
آجڑ کر راکھ بن گئے سب تیرے آتے ہی آزادی!
بسانے تھے تصور میں نہ جانے بوستاں کیا کیا؟
لٹا دیں عصمتیں، چھوڑے نشیمن سرد نے لاکھوں۔
خبر ہے؟ تیری کی ہیں ہم نے خاطر داریاں کیا کیا؟
وبائیں، بھوک، رشوت، چور بازاری و بیکاری!
ہمیں آزاد ہوتے ہی لکھیں بیماریاں کیا کیا؟
امیر - کاررواں کچھ، ملک و ملت پر رحم فرما!
قیادت سے تیری ہم نے اٹھائے ہیں زباں کیا کیا!
نظر آئیں کئی ویران نگاہیں، ان گنت لاشیں۔
بہ دہتی رہی آٹھ، آٹھ کے گرد - کارواں کیا کیا؟

اے ملک اور سیفی قانون دیکھے ہیں۔
نے اور دکھلائیں میری آزادیاں کیا کیا؟

سکھت آموز طمول - داستان - درد مے ورنہ،
آہستے میرے سینے سے ابھی آتش فشاں کیا کیا۔

* دولت جو نشو *

(۱۹۵۵ع)

مصرع طرح :-

"پرائو رند آهيان ميڪده خلد - ٻرين آهي"

نشو دولت جو ۽ جادوئي چهر - سر مڪين آهي.

جو هر زردار هتري آسمانن جو مڪين آهي.

آڏائي آسمانن تي نڪارن کي ٻيو نالو،

مگر مزدور مفلس ڏوڙ تي ڌرتي نشين آهي.

ڪڪارين جهوپڙين جي ڇانو ۾ بيمار ۽ عريان،

بکن ۾ پناهه ٿيندڙ زندگي اندوه گين آهي.

ڏسو جنهن کي ته افسرده، ڏسو جنهن کي حزين آهي.

خبر ناهي ته آزادي ڪٿي خلوت گزين آهي؟

اوهان جا ميڪده هوندا ٻرا ٻر آسمانن تي،

امان لٽ آب سٺو جو شراب وانگين آهي.

نظام - ناروا، دنيا ۾ آهي گند ٿهلايو،

خداوندا، وگر نه زندگي پيشڪ حسين آهي!

جنهن آدم کي لوتي تو ڪڍيو فردوس کان ٻاهر،

اهو معيوب تنهنجو خالق - خلد - زمين آهي.

ليو پاڻي ته ڏس هي ڪارناما ابن آدم جا!

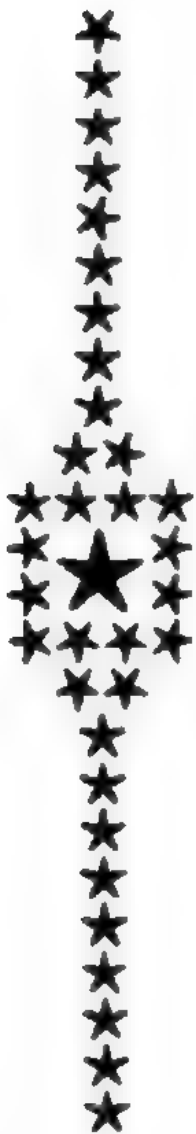
زمين کي جنهن بڻايو رشڪ - فردوس - ٻرين آهي.

اجهو ڏس من جون ٻاڪون ڦٽن ٿيون هاڻ مشرق کان.

اوهان پي خوب ڄاڻو ٿا، اسان کي پي يقين آهي.

گدائي ظلم و استبداد جون پاڙون ٺهيون پئجن؟

چوي ٿو مولوي "الله شهرگ کي ڦرين آهي!"

وطن بيت ا صنم آهي ! وطن بيت الحرم پنهنجو .

(۱۹۵۵ع)

اسان جي ديس جون واديون ، سدا سرسبز ۽ شادان .
پير ، پيريون ، ڪنجيون ، ڪيرڙيون به گوبا باغ ۽ بستان .
ڪنڊيون ، ڪرڙيون ۽ ڪانڊر ! اسان نه منبل وريهان .
گهو ڳيرا ۽ پاپيا ، ڪو تر مسور خوش الحان .
سدا معمور گيتن سان هجي بساغ - ارم پنهنجوا
وطن بيت الصنم آهي - وطن بيت الحرم پنهنجوا

هميشه هيچ مٿان جنهن به ٿر بچا ٿيون پيون ٿر ڪن .
مڪڻ ماڪي ، تي ماڙيچ ، ن . مترو ، ن مور جان مرڪن .
چنيون جوليون سنگهارن جون ستارن سدا جرڪن .
سيه واسينگ وارن جا سندن سينن مـستان سرڪن .
انهن جو عيش وغم سمجهون ، سدائي عيش وغم پنهنجوا
وطن بيت الصنم آهي - وطن بيت الحرم پنهنجوا

ڪٿي ڪو دل جليو دلسوز الفوزه وچائي ٿو .
ڪٿي چوهارل ۾ ڪو هير - وارث شاهه ڳسائي ٿو .
ته ڪو راويءَ ڪناري صاحبان مرزا سڏائي ٿو .
سچل سامي ۽ بيدل جا ڪوئي نغمه ٻڌائي ٿو
نه ڪو سسئي جي بيتن ۾ ، سلي ٿو سوز وغم پنهنجوا
وطن بيت الصنم آهي - وطن بيت الحرم پنهنجوا

هتي نديون ۽ نهرين جي سدائي آيا ري آ .
هتي هاريءَ جي همت سان ٻرن ۾ پي بهاري آ .
متر ، ڪڻڪون ، چڙا ، چانپا ۽ پٽن ، وڻ ، ساري آ .
لطيفي لات جي مهر جهنگ ۾ جهونگار جاري آ .
ڏسي ٻڌي ٽي ٻولي ڪو نظارو صبح - دم پنهنجوا
وطن بيت الصنم آهي - وطن بيت الحرم پنهنجوا

مشرقي پاڪ ۾ ٽنگور و نذرل جو غسانو آ.
 ته مغرب ۾ پٽائيءَ جي نياچيءَ جو ترانو آ.
 هڙاپسا ۾ اگر مسجدون تهذيب خزانو آ.
 تهرڪٽ پٺور و ڏيهر ۾ برائو اشبانو آ.
 عيان آهي انهيءَ آثار مان جساء و حشر پنهنجوا
 وطن بيت الصنم آهي - وطن بيت الحرم پنهنجوا
 اسان کي فخر آ تسارينخ پنهنجي تي ثقافت تي.
 دڙي موئن ۽ ٽيڪسيلا تمدن جي قدامت تي.
 پٽائي گهوت ۽ اقبال جي شعري بلاغت تي.
 ۽ پنهنجي قوم جي ان ترارادي ۽ شجاعت تي.
 رهيو اونچو هڙا، ٻن سال تهذيبي وطن پنهنجوا
 وطن بيت الصنم آهي - وطن بيت الحرم پنهنجوا
 وطن جي خاڪ سان آهي اسانجو عهد ۽ پيمان.
 محبت ديس جي آهي اسانجو دين ۽ ايمان.
 مجال آهي نظر بد سان نهارِي ڪوڪڙي شيطان.
 ملن ماڻهن جي منهن مان جن توالو ڪنهن ڪسيو اڏان.
 حفاظت ۾ مٺي مادر جي ٿيندو سر قلم پنهنجوا
 وطن بيت الصنم آهي - وطن بيت الحرم پنهنجوا
 اسان تي فرض پاڪستان پنهنجي جي محبت آ.
 انهيءَ خاڪ جو سرمون، ڪري ٻائڻ سمادت آ.
 ڦٽي دشمن جو ان جي خاڪ جو ان سان عداوت آ.
 بغاوت جي ڪندو باغي ته پوءِ ان سان بغاوت آ.
 ڦٽي سائيه تي صدي سڌائي شال دم پنهنجوا
 وطن بيت الصنم آهي - وطن بيت الحرم پنهنجوا

* امن جو پيغام *

(۱۹۵۶ع)

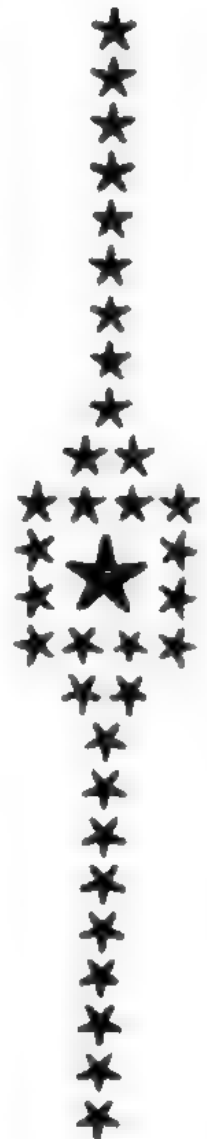
(جيڪب آباد ۾ هندو مسلم ڪشيدگي کان متاثر ٿي لکيو ويو)

اسان جو ديس هو امن امان، انصاف جو گلشن،
ڪٿي نرگس نهي ۾ هئي، ته ڪٿي مستان هو سون!
ڪيو هڪ ٻئي تي هندو ۽ مسلمان صدقي جان و تن.
اسان جو راج هو پنهنجو، نڪو، هو راج انگريزن.
هيو هڪڙي طرف آواز جي "الله اڪبر" جو
ته ٻئي پاسي ٻڌو ٿي، تنڪ پولاناٿ شنڪر جو

اسين هڪ ٻئي سان ڏک سڪ ۾ هواسون حال جا پائي.
اسان جي وات تي ڪڏهن نه هئي مهگڙي سندي وائي.
فضا هن ديس ۾، نفرت سندي اصلي نه هئي آئي.
اهي، اڪر جي صدق سنڌ پنهنجي هئي سائي.
خوشين جون پاڻ ۾ گڏ جي، ملهايون ٿي اسان هوليون!
مگر افسوس! اڄ امن نه سي هوليون نه هوليون!

نڪا هڪ ٻئي کان نفرت هئي، نڪا ڪا ٽوڪبازي هئي.
نه جهيڙو جهانڪي تي هو، نڪا فتنه طرازي هئي.
نه ڪنهن مسجد ۽ مندر تي هلي تلوار بازي هئي.
مگر هر قوم پنهنجي ڌرم ۽ مذهب تي راضي هئي.
اسان جو پاڻ ۾ مڃاڻ هو، الفت ۽ ايڪو هو،
نرھت باجي تي جڳهڙو هو، نڪوشتي جو ليکو هو.

شريرن، شريسنڌن پر هتي هڪ چنگ ٻاري آ.
شريمن ۾ آ پيچيني، دلين ۾ انتظار آ.
هراس آسپني چهرن تي، دلين تي خوف طاري آ.
جتي ڏس ۽ سڻي ٻنهي آ، جتي ڏس ۽ سڻي آ.

شريڻ جو هي منصوبو، مگر هت خاڪ ٿي ويندو،
اسان جو ديس نفرت ۽ دوئي ڪن پاڪ ٿي ويندو.

چوٿو

سبق اسلام سڀڪا ريو صداقت، پسا رسائي جو.
سچو قرآن خزانو آه، انساني پيلائي جو.
محمد مصطفيٰ خود ٿيو مخالف هر پاڻي جو.
مسلمان آهوه جيڪو هلي رستو سچائي جو.
فساد ۽ جنگ ڪي قرآن، سڏي ٿو ڪار - شيطاني.
محبت ۾ نهان آهي فقط رمز - مسلماني.

خدا خود پاڻ رحمت ۽ محمد خود ۾ رحمت آ.
وجود - مرد مومن، هن جهان جي لاءِ راحت آ.
سدائي ان جي دل ۾ درد انسان جو ۽ الفت آ.
نه انجي دل ۾ ڪجهه ڪينو، نه ڪنهنجي لاءِ ڪدورت آ.

مسلمان آهوه جو ڪين ڪنهنجي رنج پهچائي.
مسلمان آهوه جو ڪين ڪنهنجي دل کي ايڏائي.

اسان سڀني کي ڪرڻي آهه، هن ڪفر جي نگهباني.
نه ڏينداسون شريڻ کي ڪرڻ هت ڪار شيطاني.
شرارت ڪار - شيطاني، محبت آ مسلماني،
سبق ڏيئي ويو آهي، اهو اسلام جو بهاني.

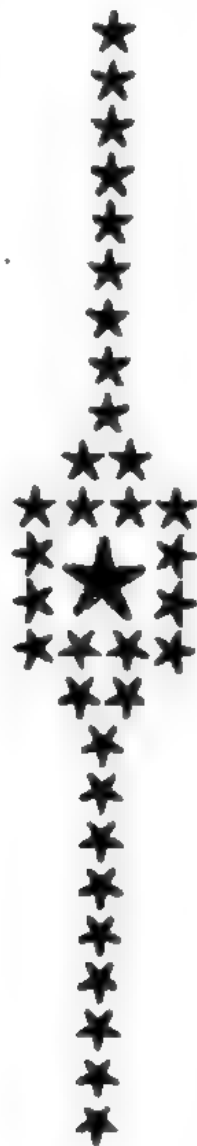
نگڀول مرحوم جيان پاڙيسريءَ تي جان ڏينداسون.
وطن جي پاءُ جي عزت مٿان قربان ٿينداسون.

اسان جو پاءُ آ هندو، اسان جي ديس جو پاڻي.
انهن جا ننگ، نياڻيون، پنهنجون پيٽر، ماءُ، ڀاڄائي.
مسلمان ننگ پسا ليندڙ، مسلمان آهه سچائي.
مسلمانن جي سڀني ۾ ڪدورت ۽ نڪا بهائي.

مسلمان آاهو ڪڇي مري، ٻاري هي عزت ٿي.
مسلمان کي هميشه نازا، پنهنجي شرافت ٿي.

نوٽ:- مرحوم هڪهه ٽيگيل درزي جيڪب آباد
مڪ هندو سٺ هو تو مل سوناري کي مسلمان ڏاڙيلن کان
بچائيندي شهادت حاصل ڪئي هئي.

* عزم - انساني *

(۱۹۵۶ع)

نظر جاڏي وڃي ٿي، هر طرف ظلمات طاري آ،
افق ۾ باڪ جا اعجان ڪونهن، رات ڪاري آ،
ڏکي انسان جون دانهون ۽ ڇيڙون آ، زاري آ،
جتي ڏس آهي جتي، جتي ڏس بقراري آ،
لفظ کي چند ماڻهو خوش بيا ڏسجن هزارن ۾!

ڪٿي پي زندگي جي، ڪا حرارت ڪن ٿي ڏسجي آ
پکن سان چور چورن تي، ملاح ڪن ٿي ڏسجي آ
ڪٿي پي حسن و رنگيني، نفست ڪن ٿي ڏسجي آ
زمين ۽ آسمان تي ٻن لطافت ڪن ٿي ڏسجي آ
ڪشش ناهي رهي ڪا ماه ۾ يا ماه ٻارن ۾

هتي سڀ ڪجهه گران، پر خون - انساني جي ارزائي آ
مشقت جي عيوض، مزدور کي، وري نه آساني آ
عجب طرز - حڪومت آ، عجب رسم - جهانباڻي آ
وڻي جيڪي ڪري گذري پلي پيدا ڇو ٻاڻي آ
مجال آهي جو شڪوه ڪو ڪري مرڳو اشارن ۾ آ

اسان سمجهو، ته پنهنجي ملڪ ۾ خوشحال ٿيندا سون.
دنيا ۽ دين جي دولت سان مالا مال ٿيندا سون.
گمان پي ڪونه گذر ٻو هو ته هيئن ڪنگال ٿيندا سون.
وطن ۾ بيوطن، بي گهر، بکيا، بد حال ٿيندا سون.
گداگر ٿي وڃي هر هنڌ پئدا سون قطارن ۾ آ

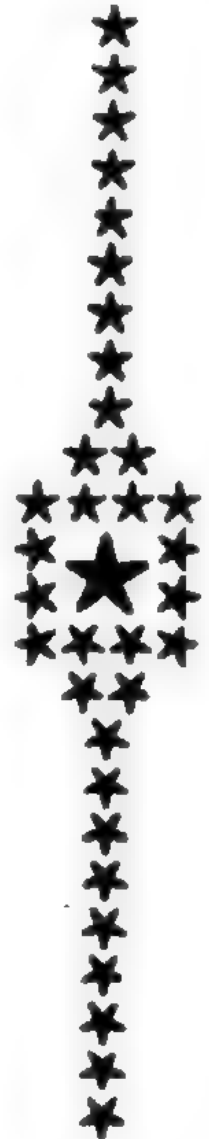
ڪڏهن هيءَ دل به ڪنهن جي هجر ۾ رنجور هوندي هئي.
محبت مه ٿي جتي ۾ سدا مخمور هوندي هئي.
جمال - حسن کان هي پي چراغ - طور هوندي هئي.
هر - دنيا کان بلڪل بيخبر ۽ دور هوندي هئي.
ڪڏهن پنهنجو به نالو هو لکمن ۽ لڪارن ۾.

غم - ٻانڌن ۾ هر ۽ دل ٻي، ڪڏهن... ڏاڍو هٿي ساڻي ا
 رکيل پڻ منهنجي سيني تي سدا تلوار هٿي ساڻي ا
 گريبان ڇاڪ ۽ ٻاڙيون، ته دامن تار هٿي ساڻي ا
 ڪڏهن محفل حسين مان گل و گلزار هٿي ساڻي ا
 غم - دوران مگر اچيو وڃي اڄ خار زارن ۾ ا

گهڻي تائين مگر رهندي نه ٿي، ري ۽ سلطاني ا
 ٻيلا ڪيئن هي انسانن تي رهندو... ر - ٻانڌي ا
 ٻجي آرس اڻي ٿيو، هٿين، عمر - انساني ا
 لڪي بيداد ٿي رهندو، نڪي بيداد جا ٻائي ا
 ٿيو آتو ٿيو بيداد، اچي اڄ تاجدارن ۾ ا

ريڻو ڏيو - استبداد، چڪنا چور ڪرڻو ا
 نظام - ٺاهرو جو هر نشان ڪافور ڪرڻو ا
 شب - تاريخڪ پنهنجي کي سڙاها نور ڪرڻو ا
 مساوات و اخوت ملڪ جو دستور ڪرڻو ا
 چئو ڪولي جوان ٿو وڃي نه سمجهو استعمارن ۾.

شعور - آدمي هائسي! نرالا رنگ لائيندو ا
 درها هن کي ڪندو قابو ۽ برساتيون وسائيندو ا
 وڃي اوج - ٿر ها تي هوائن کي هلائيندو ا
 جا جنت عرش تي آهي اها هٿي ٻائيندو ا
 هنن ٿيون اوج - انساني جون سرگوشيون ستارن ۾ ا

* بهار ايندو *

(۱۹۵۶ع)

اجهه موسم ڦري ساڻي، خزان وڃندي بهار ايندو.
کجي گرتار هاڻي کان، اجهه اهر بهار ايندو.
وڻن ۾ بهر بهار ايندا ۽ پنور ۾ اختيار ايندو.
ڪلپڻ ڪڙڏيون اميدن جون ڏين ڪي ٻي قرار ايندو.
وڻن تي برگ وهار ايندو

ڦرن تي ٿيندا وسڪارا، سنگهارن ۾ سڪار ايندو.
بهار ايندو، قرار ايندو

ڪري سينگار ساهڙيون مهاڻا گت ڳائينديون.
هڻي پهرن ڪي سڀني، سڀ ۾ سندن دور لائينديون.
دلن جا راز رمن ۽ اشارن ۾ پڌ ٿينديون.
ڪري هڪ ٻئي کي ڪٽڪايون ڪڍڻ هرڪلا ٿينديون.
۽ جوڀن تي اڀار ايندو

ڦرن تي ٿيندا وسڪارا، سنگهارن ۾ سڪار ايندو.
بهار ايندو، قرار ايندو

دما دهل شرنايون ملي ٽمچر مچائينديون.
ملي الهڙ جوانيون ڪيچ ڳاڻا خوب ڳائينديون.
دهل جي تال تي نچندي ملي تارڻون وڄائينديون.
ڪنواريون گهوت سان چرچا ڪندي سڀني لڳائينديون.

ٻوٽي شرمسار ايندو

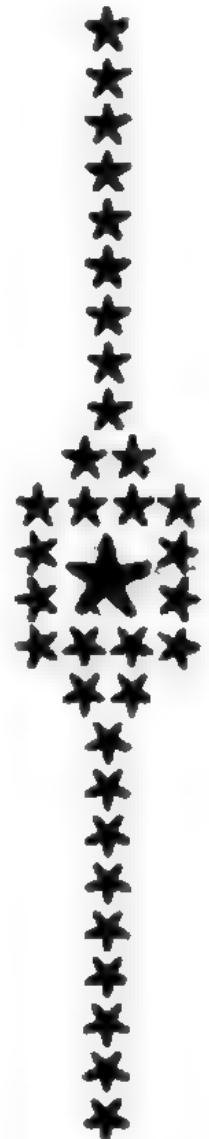
ڦرن تي ٿيندا وسڪارا، سنگهارن ۾ سڪار ايندو.
بهار ايندو، قرار ايندو

ڪراڙيون رات جو ويهي، جڳن جا راز ڪولينديون.
لڪن تي اگرهون نهي، نرالا ٻول ٻولينديون.
تظارن ۾ ويهي جيڏيون، جوانان هڪٻئي جون ڪولينديون.

جڏهن ته بندھجي سٺي تر سڀ واسينگ ڪولينديون.
تم عاشق بقرار ايندو!
ٿرڻ تي ٿيندا وسڪارا، سنگهارن ۾ سڪار ايندو!
بهار ايندو، قرار ايندو!

منهن تي مينهن پوندا ۽ ترايون تار ٿي وينديون.
وطني جون وادين گلپوش ۽ گلزار ٿي وينديون.
مليڪاڻيون مسرت سان مڙئي سرشار ٿي وينديون.
نهن رت سان نوورنيون پيشي گلزار ٿي وينديون.
سمون خود سازگار ايندو!
ٿرڻ تي ٿيندا وسڪارا، سنگهارن ۾ سڪار ايندو.
بهار ايندو، قرار ايندو!

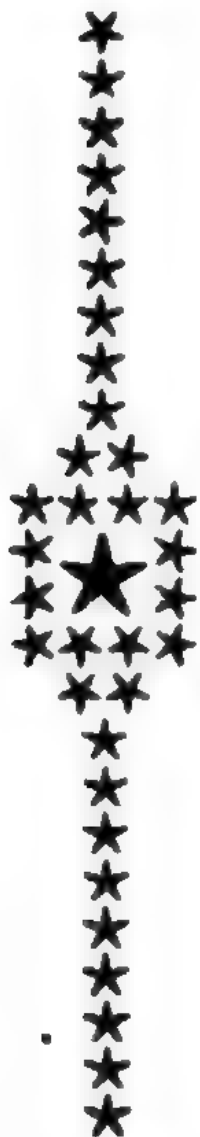
جوانيون اوت اولي ۾ سلينديون راز الفت جا.
ونديندا درد هڪ ٻئي سان ويهي دمزالفت جا.
ڪنڊن ڪوڙن منجهان ايندا مٺا آواز الفت جا.
ليون لائون شائينديون گدگي ساز الفت جا.
مڙو بي اختيار ايندو!
ٿرڻ تي ٿيندا وسڪارا سنگهارن ۾ سڪار ايندو!
بهار ايندو، قرار ايندو!

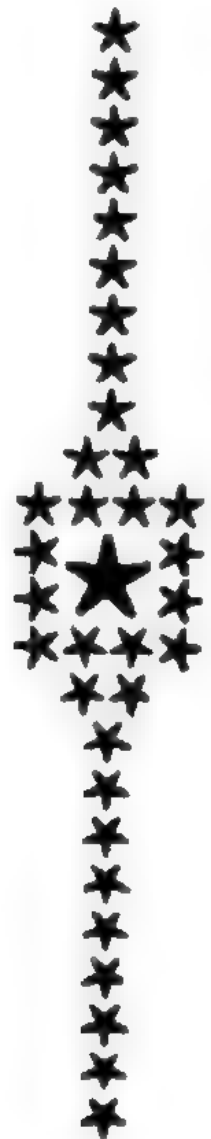
پیغام رهبران قوم ڏانهن.

(۱۹۵۶ع)

وڃي پیغام پهچا ۽ وائسان جو تاجدارن کي!
 ته ٿا پا ۽ ڌڪا چوڻا ملن خدمت گذارن کي!
 وطن وارا وطن ۾ بیکس ولاچار ٿا ڏسجن.
 ٻڌا ٻو آه جن جنت وطن جي خار زارن کي!
 ڪنن مان جن ڪڍي ڪشتي لڳائي هئي ڪناري سان.
 اهي مانجهي نما ٿا ٿي نهارن ٿا ڪنارن کي.
 وطن مان رات اونڌاهي ته ٿي وئي ختم مدت کان.
 مگر ٻو ۽ پي قرار آيو نه آهي بفرارن کي!
 سموريون نعمتون حصي ۾ آيون خود پرستن جي.
 بکون فاقه ۽ بیماریون، مليون طاعت گذارن کي!
 مزي ۾ چور بازاريا ۽ رشوت خود موجن ۾!
 پریشان بیت جي فکرن ڪيو پرهیزگارن کي.
 سڀني بسد دیانت فکر ۽ فردا کان ٿيا فارغ!
 وئي امروز جسي گهٽي، وئي ایمانوارن کي!
 مسلمانن، مساوات و اخوت، چا اهاڻي هئي؟
 مڙيو لولو ملي ٿو ڪونه جو پنهنجي سنگهارن کي.
 اسان جي خون تي آندي وطن ۾ حور ۽ ارادي.
 مگر انعام سڀ ان جا مليا سرمايه دارن کي.
 حدیثن ۾ ٿر آيو آه "الکاسب حبیب الله"
 ملي ٿي چونه ماني ٻو ۽ ڀلا مولا جي بهارن کي؟
 محبت پي ڌڻهن ممکن، هجي جي بیت ۾ ماني.
 بکيو بیمار ۽ سڄي محبت جسي اشارن کي؟

دل سڏڪاء، غريز، ذهن، آهون ۽ ٻي چئي،
 ڪڏهن طوفان پئجي، عي دڙهندا ٿا ڇڏارن ڪي.
 اڪيون ڪوليو اسان جي ٿي پڪهر رت تي پاڻ وارا،
 ٿيو هوشيار، سمجهو وقت جي ميهه اشارن ڪي.
 زمين جو ٻيٽ چيري، دن ڪيا لعل و گوهر پيدا.
 خدا را گهٽ نه ڄاڻو خود پرستو خاکسارن ڪي!

* حسرتا - بهار *

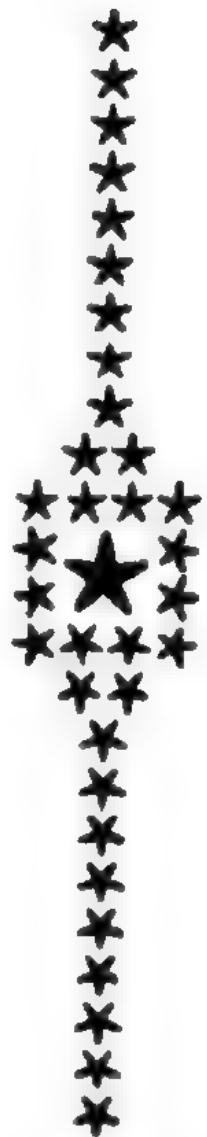
(۱۹۵۶ع)

نه سائن ۾ اسان جي ڪو رڳو سائيه ساڙگار آيو.
 نه پنهنجي خشڪ ڪيٽيءَ تي سائيه، بهار آيو.
 تڪينديون ٿي رهيون هر هر اسان ۾ اسان ڏي،
 مگر سائيه، پنهنجي ۾ نه سائن کان نڪار آيو.
 مڪين جان ٿي مري انسانيت هت پيٽ جي خاطر،
 ٻچن ڪنهن غمزدہ کان ڪو نه اهل - اختيار آيو.
 سموريون آڱريون سڀ ڪا سڀ ٿي پيٽ ۾ پنهنجي،
 اسان جي رهنه ڏين ۾ عجب ڪو انتشار آيو.
 سيار ۾ سوڙ سڀ ڪو بهو ٿي، پاڻ ڏي ڦاٿي،
 ٿڌيءَ ڪوسيءَ نه ڪو ٻڃن ڪنهن جو غمگسار آيو.
 هوا همدرد ۽ خادم، مڙهي پنهنجي مطلب جا،
 ڏکيءَ ۾ ڪو نه ڪم ڪنهن جي ڪوئي خد، تگار آيو.
 جي آيو پي ته هي ڪهڙو اسان جي ٿي بهار آيو؟
 نڪا مڪڙي ٿڙي ڪاڻي نه گلشن تي نڪار آيو
 ڪجهه اهڙي ڍنگ سان آئي اسان وٽ حور - زادي،
 جوهر اهل - وطن روئيندو، پئيندو، اشڪبار آيو.
 رهي آهي نه ساڃهه دوست ۽ دشمن سڃاڻن جي،
 اکين ۾ بادهءَ - مغرب جو اهڙو ڪو خمار آيو.
 ڏيون اڄ ڏوهه پنهنجو پاڻ ڪي، يا پيشوائن ڪي؟
 سوال اهڙو زبان تي آه پنهنجي بار بار آيو.
 خزان خود خند، زن آهي گداڻي پنهنجي گلشن تي،
 عجب انداز سان پنهنجي گلستان ۾ بهار آيو

* اڃا رات آهي *

(۱۹۵۷ع)

اڃا رات آهي، نه آيو سويو،
 اڃا دور منزل، اڃا دور ديو،
 مسقط فضا ۾ تي راڳاسي جنگي،
 اڃا امن وارو نه ٿو ٿيڻ ڦريو،
 اڃا آدمي، آدمي ته مسقط،
 اڃا پنڌ انسانيت جو پريو،
 سڀئي ٻئي رڙي ٿي اڃا روه ٻري،
 پنهل جو اڃا ڪين ڏسجي ٿو پريو،
 نه ڪنهن منهن تي آئي آ روڻي صبح جي،
 اڃا رات ڪاري ۽ گهرو انڌ پريو،
 لکين لڏليون ٿيون وڪامن هنن تي،
 اڃا عصمتن ڪهڙي لٽي ٿي و لٽيو،
 عمر پسي اڪيچار ۽ ماريون پسي،
 اڃا باز ڏاڍو ۽ ڪمزور گهرو،
 اڃا صنف - نازڪ ستائي وڃي ٿي،
 اڃا مرد جو سرتيو آ مٽيو،
 ازل کان اهو آه دستور ماڻي،
 هجي دور منزل، ته هجي سو پريو،
 فقط ٿوري همت ۽ محڪم ارادو،
 نه نظام - تشدد ۾ آئندو ٿي پريو،
 نه گهراڻو همدرد سحر دور ٿا هجي،
 اجهو دور اوڀر کان اڀريو سو پريو.

[۱۰۴]

* انجام - محبت *

(۱۹۵۷ع)

موسوم نه ڪي ماحول، نه دڪان - محبت
اي ڀار نه وٺ ٿو - خدا نام - محبت
فڪرات کان دل ۾ نه رهي هت عالي،
۽ ساڻ ڇڏي پنهنجو وڃي فارغ الباني.
هڪ هڪ ٿي ڀڄن ڀار ۽ هالي ۽ سوالي.
پسي کان جڏهن جيب سراسر ٿئي خالي.
۽ دل تي هجي تلخي - اڀار - محبت.
يسود انهيءَ وقت آ پڻام - محبت.

هر فرد پریشان هجي، هر چهر ۾ پرڻم.
چنڊ طرف گرائيءَ جو هجي ناله و ماتم.
جمهور تي طاري هجي سڪرات جو عالم.
۽ پٺ جي جمهوريءَ کان هجي هوش نه سالم.
ان وقت پلا چا ڪري ٿا ڪار - محبت؟
يسود انهيءَ وقت آ پڻام - محبت.

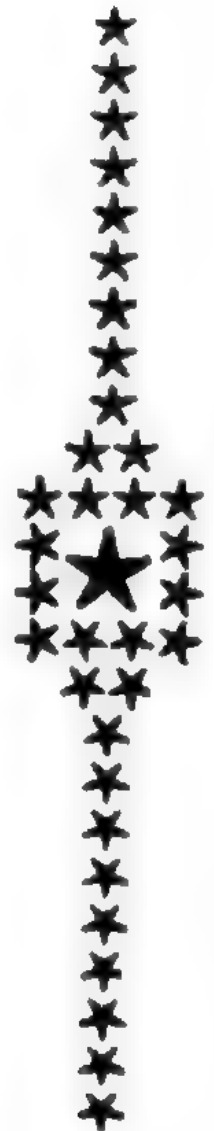
محفوظ هجي ڪن شريفن جي شرافت،
مجهي نه ڪوئي پاڻ کي ڪنهن وقت سلامت،
سازار ۾ نسيلا ٿئي عصمت و عفت،
يهود و مذاق آءِ، سراسر آ حماقت.

ان وقت اگر ڪوئي ڪٿي نام - محبت.
يسود انهيءَ وقت آ پڻام - محبت.

ماحول جي تلخي کان هي روح پریشان.
۽ ختم جوانيءَ جا ٽين حسرت و ارمان.
ويران سراسر ٿئي - ر سبز گلستان.
۽ سارا سڙي خاک ٿين سنبل و ريعان.

هر دل ۾ هڪ نلڪي - آلام - محبت،
يسود انهيءَ وقت آ پيغام - محبت.

قزڪي پيو جتي شان سان بيداد جو پرچم ا
هي ظلم و ستم ڏاڍو ۽ بيداد جو عالم ا
بي چينيءَ - جمهور ۾ هي موج - طلاطم ا
ڪپڙي جو ڪٽي روڳ ڪٽي پيٽ جو ماتم،
آغاز ۾ اه-ڙا ملڻا انعام - محبت،
ڇا ٿيندو خبر لاهم ته انجام - محبت؟

* احوال - جمهور *

(۱۹۵۷ع)

ٻجين دوست ڪهڙو ٿو احوال منهنجو؟
اڳي کان به بدتر ٿيو حال منهنجو،
نه هي ملڪ منهنجو، نه هي مال منهنجو،
ڏهاڙو نه هفتو، نڪو سال منهنجو،
اسين ملڪ پنهنجي ۾ بدحال آهيون.
پرئي ڀاڳ هوندي به ڪنگال آهيون.

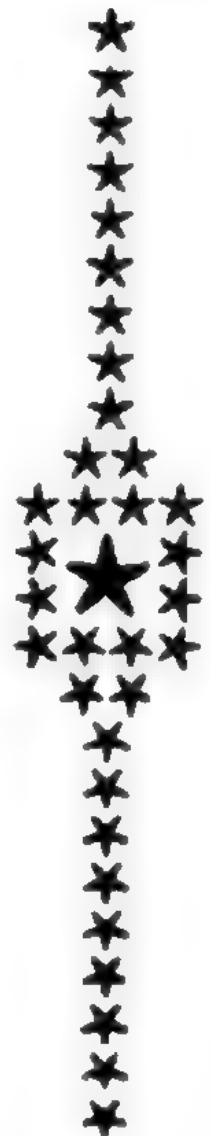
چون ٿا ته اهي حڪومت عوامي،
هي ميمبر، منسٽر، وزارت عوامي،
وطن جي سموري رياست عوامي،
نصيبن ۾ ڪهڙي مگر آءٌ خدائي؟
نه پنهنجو ڪو مالڪ نه نوڪر اسانجو،
مٿو پسي اسانجو ۽ پاسدار اسانجو.

گرائي ڪيو حال مجبور پنهنجو،
سڀن کي ٿيو ڀيٽ جو سور پنهنجو،
نه آئين پنهنجو، نه دستور پنهنجو،
وڪامي تو پسي تي جمهور پنهنجو،
اسان جي هي دولت اسان جي ڪمائي،
مگر ڪم اسان جي اها ڪين آئي.

[۱۰۷]

پڪهه پي اسان جو، مشت اسان جي،
وڪامي ٿي ڪوڏين تي محنت اسان جي،
لڪا لٽاڻن ٿا دولت اسان جي،
صبح سنجھ ڪهڙي ٿي طاقت اسان جي،
اسين جهل پنهنجي ۾ سرشار آهيون،
ٿا هاڻ ڌرتيءَ مٿان بار آهيون.

هتي مرندوت جي سامان وڪامي.
 هتي ٻيٽ خاطر ٿو ايمان وڪامي.
 هتي چند پسن تي قرآن وڪامي.
 نهايت ئي سستو ٿو انسان وڪامي.
 وڪامي ٿي هٿڙي غريبن جي غيوت.
 ملي چند سڪن تي انمول عصمت.
 ٿيون ڪاش! اڄ پي جي بيدار ساڻي.
 زمانو ٿئي پنهنجو غمخوار ساڻي.
 هٿن ۾ آ وولن جو هٿيار ساڻي.
 ڪريون هاڻ گڏجي جي هڪ وار ساڻي.
 نه لاريب آهي حڪومت اسان جي.
 رياست، رياست جي دولت اسان جي.
 اٿو هاڻي گسڙ جي نصيب آزمايون.
 وطن جي ترقي ۽ طاقت وڌايون.
 صحيح ووٽ ڏيئي مقرر بڻايون.
 ڪريون دشمنن جون چڱي ۽ بر صفايون.
 وڃايون نه وولن تي ايمان پنهنجو.
 نه پسن تي وڪرو ڪريون شان پنهنجو.

* شاعر - قوم ڏانهن *

(۱۹۵۷ع)

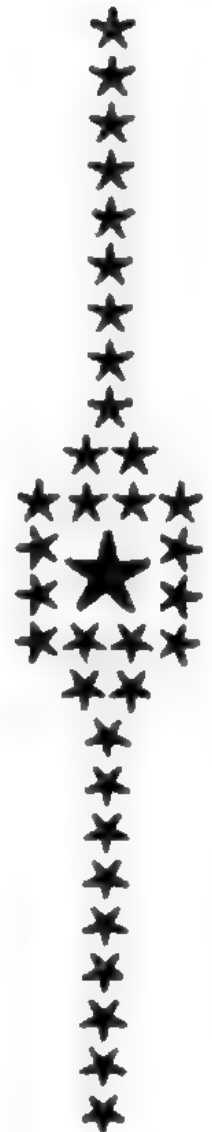
ذڪر خويان ڪانسواءِ، ٻيا فڪر - جانان ڪانسواءِ .
 ڇا ڪوئي موضوع ٺاهي سرور و غلمان ڪانسواءِ ؟
 ڇو غم - جمهور ڪسان اڪثر رهين ٿو بي خبر ؟
 ذڪر ڪوتو وٽ نه آهي باغ و بهتان ڪانسواءِ ؟
 تنهنجي منهنجي درميان هي فرق آهي هر سخن ،
 توکي نظري ڪجهه ٿو رخسار - جانان ڪانسواءِ .
 پر غم - انسانيت ، مون لاءِ سرمائيه - حيات ،
 ذهن منهنجي ۾ نه آ ڪجهه فڪر - دوران ڪانسواءِ .
 مان غم - انسان جو قاتل تون غم - جانان سندو ،
 منهنجي دل ۾ ڪجهه نه آهي درد - انسان ڪانسواءِ .
 مون ٻڌو آ " شاعري جزويست از پيغمبري "
 پر پيغمبر پي نه گذريو درد - انسان ڪانسواءِ .
 هر سخن جمهور - ملت جي ته عريالي به ڏس !
 جسم تي جنهن جي نه آ ، تار - گريبان ڪانسواءِ .
 ڪجهه نظر ايندو ته توکي ، ڏهه - مزدور ۾ .
 نوڪ - مشرڪان تي فقط هڪ لشڪ - لرزان ڪانسواءِ .
 قوم جي رهبر جي ڪهڙي قول تي ويسه ڪجي ؟
 ڇا مليو آهي امان ڪسي عهد و پيمان ڪانسواءِ .
 هر سفر ، اڄ قوم جي هن بي وسي جي مرض جو ،
 ٺاهه نسخو ، انقلاب - چرخ گردان ڪانسواءِ .

[۱۰۹]

✽ اسان جي عيد ✽

(۱۹۵۷ع)

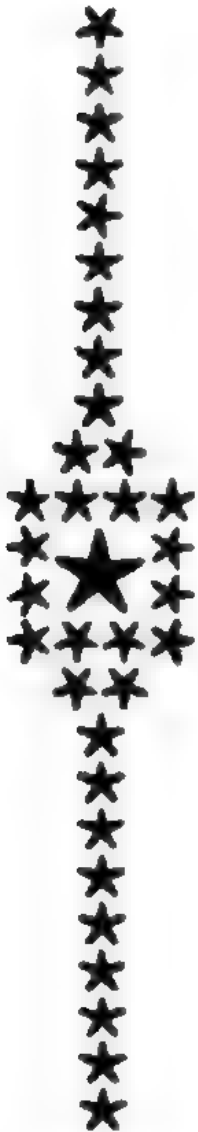
نرالي رنگ ۾ هن سال آئي عيد قرباني !
اها ئي تنگ دستي آ اها ئي تنگ داماني .
جي ڪائي آ ته ڪه ڪونهي ۽ ڪه آهي ، اڻوڻاڻ !
ڏنم ڪهڙي خدا يا هي غريبن کي پریشاني .
ڏهاڙو خير و برکت جو ، گهرن ۾ روج ۽ ماتم ،
عجب آ رحمت - حق ، تنهنجي رحمت جي فراواني !
مٺايون برف ۽ شربت اي مولا ، ڇاڪندائون پر ،
ميسر ڪين ٻارن کي رکي ڪا ڪڻڪ جي ماني .
خدا ڀاءُ ، عيد ڇا نالو انهيءَ جو آھ ، جو گهر ۾ ،
وسي ٿي پاس و حسرت ، يڪسي ۽ خانہ ويرانی !
پلا مسڪين قرباني ڏين ڪهڙي اڙي زاهدی ؟
جي خود صدقي سندا پڪرا ڏين سي ڪهڙي قرباني ؟
نڪما عيش ، عيدون ڪن غريبن جي ڪماڻي تي .
غضب آ ، دولت - اسلام ! قانون ، شيطاني !
ادب سان "شاعر - مشرق" جي تربت کان پڇان ٿواج ،
ڪٿي آ تو سنڌي جهور واري ڏس ته سلطاني ؟
جتي جمهوريت سان هر گهڙي هاڃان ٿين همدم ،
اتي مزدور مسڪين کي ميسر ٿئي ڪٿان ماني ؟
مبارڪ عيد جي يا رب ! ٺهي تنهنجي اميرن کي ،
غريبن کي ته هر صورت ۾ ڏيئي آءُ قرباني .
خبر ناهي ته ڇا ٿيندو ، گڏاڻي ڇا چوي همدم ؟
اٿيو جو ڪنر ڪعبه کان ڪٿي رهندي مسلمانن ؟

شزل

(۱۹۵۸ع)

اگر بخت بگزيو سنواري چڏيوسين .
 سچر وقت کلندي گذاري چڏيوسين .
 نه وافجي رڪيو سون شراب - محبت .
 بهاسو چي آيسو، پياري چڏيوسين .
 هتي زهد و تقويٰ تي زاهد کي دعوا .
 مگر کيس ڪنهن سر پياري چڏيوسين .
 سمايو جڏهن درد - انسان دل ۾ .
 غم - عشق جانان وساري چڏيوسين .
 خوشيون زندگي جون ڪسيون ويون جڏهن کان،
 ته پوءِ خواهشن کي به ماري چڏيوسين .
 مري دل جي مڪڙي جي ويٺي ته چا غم ؟
 وطن جو ته گلشن سنواري چڏيوسين .
 وسامي وٺي شمع گر زندگي جي ،
 هزارن چراغن کي پاري چڏيوسين .
 وڙهي تيز طوفان ۽ موجن سان همدم ،
 وڃي نيٺ ٻڙ و ڪناري چڏيوسين .
 سفر زندگي جو ڪئن - و گداڻي ،
 بهر طور گذريو، گذاري چڏيوسين .

[۱۱۱]

* گيت *

* تنهنجو هي سنسار *

(۱۹۵۸ع)

وڪڻ ۾ ووٽ کي سادا هاري هائي ٿي هوشيار.
نام وڌيرو ملڪ جو مالڪ، تنهنجو هي سنسار
سمورو تنهنجو هي سنسار!

دنيا ۾ سڀ تنهنجي محنت، تنهنجي ڌرتي تنهنجي دولت.
تنهنجي رت مان آسريسا مندر، مسجد ۽ مينار.
سمورو تنهنجو هي سنسار!

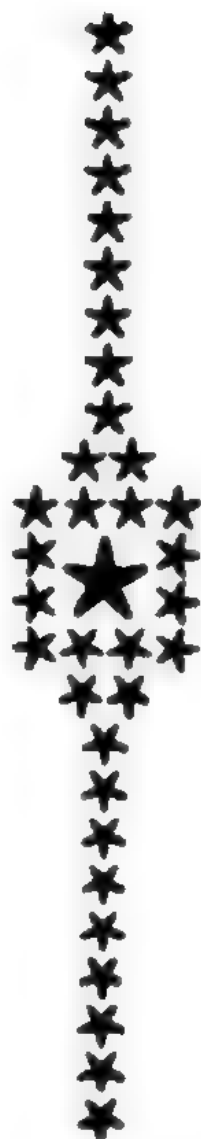
جڳ ساري جو تون ئي داتا، سڳنهن ڪپڙا تنهنجا ڀاتا.
اد نبي اعلى جو ان داتا، خلق جو ڀالهار،
سمورو تنهنجو هي سنسار!

رهل جهاز ۽ رستا لاريون، هوٽل، بئنڪون ۽ بازاريون.
تنهنجي دم سان سڀ گلزاريون، گل ڦل ڀاڱ بهار،
سمورو تنهنجو هي سنسار!

ٺاڄ گهرن ۾ ٺاڄ ۽ گانا، گيت سنانا، رقص شباناءِ
تنهنجي پورهئي تي سڀ جلسا، ميللا، شوق، شڪار،
سمورو تنهنجو هي سنسار!

تنهنجي خون جي ڀائي ڀائي، تنهنجي ڪم ۾ مور آئي.
تنهنجا پيلي، تنهنجو ڪاٺي، ٻڏجي ويسا پوتار.
سمورو تنهنجو هي سنسار!

هر ڦورو ۽ چور لٽيرو تنهنجي ان تي آ، وڌيرو.
تنهنجي محنت تي سڀ اڪڙ، طسره ۽ دستار.
سمورو تنهنجو هي سنسار!

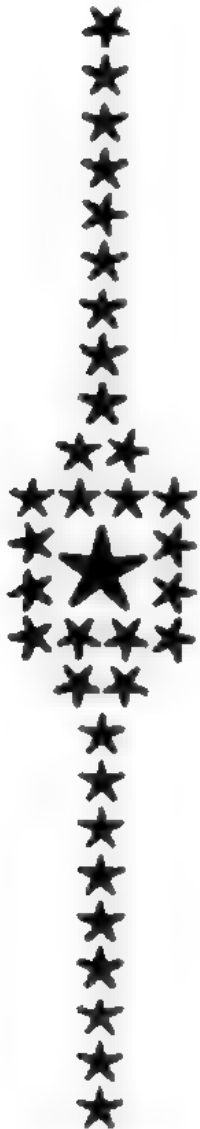

[۱۱۲]

پير فقير به توکي پوڙي ، هر ڪو تنهنجو خون نچوڙي .
سمجھ سڃاڻها طاقت پنهنجي هٿاڻي هوشيار ،
سور و تنهنجو هي سنسار .

ووٽ حڪومت کي ٿو ٺاهي ، ووٽ وزارت کي ٿو ڊاهي .
ووٽ به ساري طاقت آهي ، ووٽ نه ڪر بيڪار ،
سور و تنهنجو هي سنسار .

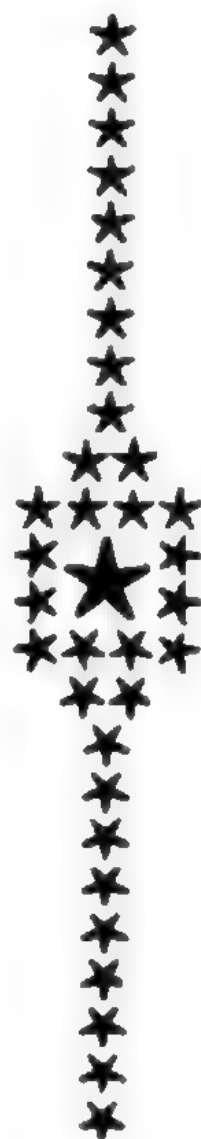
محنت تنهنجي دولت تنهنجي ، همت سڀل حڪومت تنهنجي ،
قوت شير ، شجاعت پنهنجي دنيا ڪسي ڏيکار ،
سور و تنهنجو هي سنسار !

* جشن آزادي *

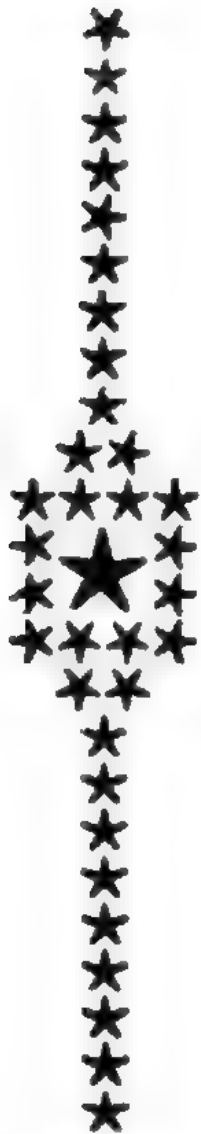
(۱۴ - اگست ۱۹۵۸ع تي لکيو ويو)

شاعر - شيرين بيان بيدار ٿي ۱۱
هتي مسرت پي، اٿي سرشار ٿي ۱۱
پيخير اڃ جشن - پاڪستان آءِ .
نشرڪ ڪان نثر ٿيو اعلان آءِ .
اڃ ته آهي پنهنجي آزادي جو روز .
قوم جي جشن و طرب شادي جو روز .
اڃ بدلجي وئي اسانجي ڪائنات .
جو ملي ملوق - غلامي ڪان نجات .
ڏينهن هن بخشيو اسان کي اقتدار .
قوم لئه هي آءِ يوم - افتخار .
تنهنڪري تون پي اٿي تيار ٿي ۱۱
تلخين ڪان ڪجهه ته اڃ بيدار ٿي ۱۱
دور دل ٿان اڃ غم و آلام ڪر .
دور دل ڪان تلخي - ايام ڪر .
تلخيون ٻارهن ورهين جون و سار .
جشن - استقلال جي وڃ ڏس بهار .
ڏس وڃي ڏولوگوان ڏوڏ جو نڪار .
شهر ساري جتي آئي بهار .
ڇا لکيو آ جشن - آزادي جو رنگ .
هر طرف قومي ترانا ، رقص و رنگ .

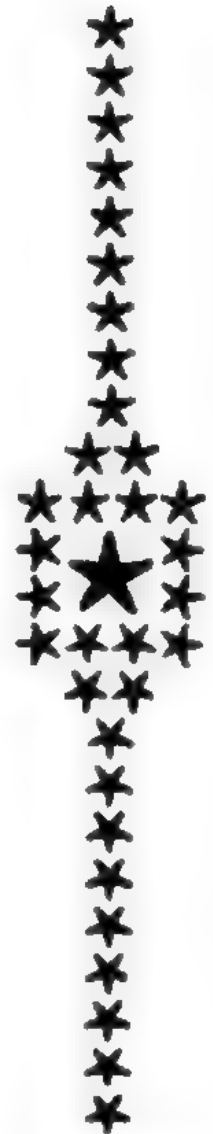

[۱۱۴]

رنگ ويو جو آءِ دريا موجزن ،
 هر طرف ڪافر ادا سمين بدن *
 ڏس پريڊون پارڊون لنچ وڊنرا
 دولت - اسلاميه جو ڪرو فر .
 لئنڪ ، بگتر بند ، جوهي شور و شرا
 فوج جي قوت ، نمائش الحذرا
 تيز طيارن جا ڪرتب ۽ سلام .
 رهبرن جا قوم ڏي خوش ڪن پيام .
 دلڪش و با رعب سارو انتظام .
 قوم کي سڀني وجهن جو اهتمام !
 هميشين ! منظر ته آهي پروقار .
 پر خدا را ٻئي طرف پي ڪجهه نهار .
 هت اڪر آهي جهان - رنگ و بو ،
 اهل - دولت ۽ سندن جوش - نمو .
 ٻئي طرف دنيا اڪهاڙي ۽ اداس !
 جنت - ارضي کان محروم و نراس !
 هن طرف ساري جهان جون نعمتون ،
 ٻئي طرف قائم ، فلاڪت زحمتون ،
 هن طرف سرخي ۽ پشودر جي بهار ،
 ٻئي طرف ميرا مٿا ۽ حال - زار .
 هت اميري شاد - خندان ، خوش لباس .
 هت غريبي د و بدو - عريان اداس .
 اهل - دولت جي چمن ۾ هت بهار .
 ۽ غريبي ٻئي طرف آ خوار و زار .

حاڪمن وٽ جشن و شادي رقص و رنگ .
 ملڪ جو مزدور مانيءَ لاءِ تنگ !
 محفل ماڙين جي اندر عيش و خوشي .
 سر ٻٽي ديهان ۾ ٿي مفلسي !
 ملڪ جي قصر - صدر اندر بهار .
 ٻئي طرف فقم - ڪش جي آپڪار !
 پرچم - اسلام جي جهلڪار هت .
 هارين جي گهر ۾ هاها ڪار هت !
 ڏس ، مساوات و اخوت جي بهار !
 چهر - يزدان پي جنهن کان شرمسار !
 ڇڏ ڀلا هن کي ، اچي پيو رنگ ڏس .
 ديدءِ انسانيت کي دنگ ڏس .
 بجليون گولا ٿا ڪوٺن تي ٻرن .
 ٿا هتي هڪ ٻئي مٿان ماڻهو ڳهن .
 دختر - ملت جي هيءَ بازار آه .
 جسر عورت جو هتي واپار آه .
 چند سڪن تي ملي عصمت هتي .
 ٿي وڪامي قوم جي شهرت هتي .
 ڏينهن هت جورات ، ۽ شب ، روز آه .
 هي نظارو هر نشين پر سوز آه .
 ٻٽ اچي ، ٻٽ اچي هت ، ڀاءُ پيءُ ،
 ڌيءُ آءُ ، هيءُ پيڻ آءُ ، هيءُ ماءُ پيءُ .
 هي نظام - جبر کان مجبور آه .
 ورنه عورت ، آه مريم حور آه .

مرد جي بيداد کان لاچار آه.
ورنہ هيءَ هڪ مخزن - انوار آه.

جسم وڪڻي ٻيٽ جو دوزخ ڀري ا
هن نظام - ظلم ۾ ٻيو ڇا ڪري؟

ختم ٿيندو ڪين جيئن هي نظام.
حرف - نازڪ ڪين ٿيندي شاد ڪام.

فرق جيئن آه طبقاتي هتي،
فائدو مد - نظر، ذاتي هتي،

تيستائين پڙهو رهندو عوام.
۽ فقط ڪي خاص ماڻهو شادڪام.

حور - آزادي اچڻ تيسين محال،
آ نظام - جو رجو جيئن و بال.

رشوتون ۽ چور بازاری جو چارا
ظلم ۽ انڌ ڀرگري ڌاڙ، مارا

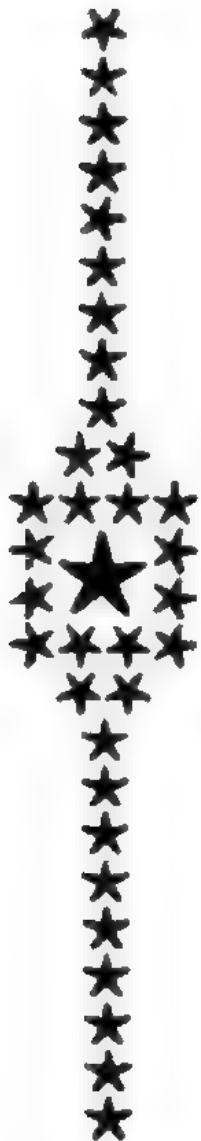
هي گرائي، هي بکون ۽ اضطراب ا
هر نشين ا آ اهتمام - انقلاب ا

ديده - ٻيٽا ڏسي ٿي بي حجاب.
اهل دولت جي اکين تي آ نقاب.

ڇا پلا ڪولي ٻڌا ٻان هر نشين ا
لتم - فردا جو آ زير - زمين ا

ماڻ ڪر هائي گداگي ماڻ ڪر،
ٿئي نه ڏاڍن جو مٿان توتي ڏمر.

ڪوش - لازڪ نه ڪران گذري نه لڙ.
ڇو ته سچ ۾ مروج آهن ڪوڙ ڪڙ.

* اي پٽائي گھوٽ *

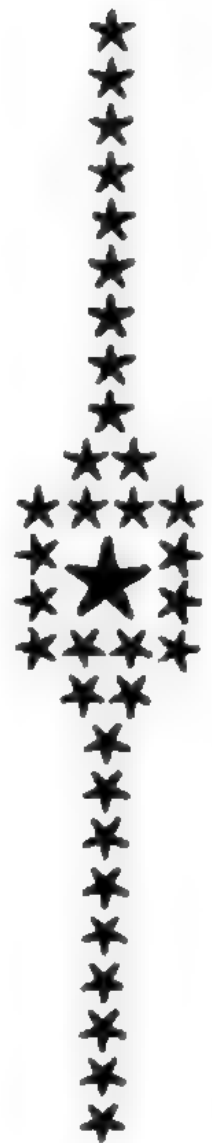
(۱۹۵۸ع)

اي پٽائي گھوٽ سائين، سيد - عالي وقار،
بحر وحدت جا شناور، شاعرن جا تاجدار،
سنڌ جي سانگين جا ساٿي - غمزدن جا غمگسار،
دائما تنهنجي دعا، سائين هر آئي سگار،
اي حڪيم - سنڌ، توکي سنڌ ٿي ماري وري،
مارئي، سٺي ۽ سهڻي لڙڪ ٿي هاري وري.

آد کان توکي عطا، فطرت ڪيو فڪر - بلند،
دل غم - دوران ۾ تنهنجي ٿي سدائي درد مند،
معرفت جي راه، تنهنجي بيت جو هر بند بند،
هر سخن ۾ سوز تنهنجو سادگي توکي پسند.
بيت تنهنجا آيتون آهن بلاشڪ آشڪار،
۽ رسالو آء، دنيا جي ادب جو شاهڪار.

سو سلامن جا اوهان تي رحمتون هر دم هزار،
واڌي - مهراڻ جا انمول گوهر آبدار،
هر تخيل پاڪ تنهنجو، ۽ نظر يزدان شڪار،
سنڌ جا روسي اوهان تي رحمتون ليل وٺار.
مورث - سنڌي ثقافت، سيد عالي لڙدا،
تا قيامت تان، تنهنجو، زنده و پائنده باد!

عام جي جذبن، امنن جو هميشه ترجمان،
ملڪ جي مظلوم مارن جو سدائين پاسبان،
سور سانگين جي ڪيو توکي سدا گريه ڪنان،
هر زبردستي جي آڏو، شاه تون ڪو - گران،
دل وٺي آئين ازل کان تون جيان ۾ درد مند،
هر سخن ۾ سوز تنهنجو سادگي توکي پسند.

هائ تون پنهنجو "آءِ جي" هائ ٿوريءَ جو نياز
هائ تي ڪشورو ڪيئن ليلان ڪي هائند - نياز،
هائ تي سومل ڪيئن سومل شڪار سازو هائ،
هائ سسئي، هائ سهڻي، هائ گندريءَ جو گذار،
مارٽر بڻجي، عمر جو توڪر ٿوريءَ غرو،
ڪٿ بڻي ساهڙو، ڪٿ سونهن جو دل ڪي چڙ؟

لال لاکيٽ اوچن جو اڃ به آهي فرض - عاف،
عالم و قاض، مفڪر، سڀ اچن يا احترام،
تنهنجي آتڻ تي اچيو، هرسال ڪن سهرين سلام،
قرب مان ڪوڙين ٻڌن، ڪامل اچي تنهنجو ڪلام،

پنج ڪواڙو پڙهي، سنڌ پنهنجي ٻي سڪار!
ملڪ جا مارو، مسرت - ن وڃن ٿي همڪنارا

عارف - ڪامل حڪيم و عابد شب زنده دار،
سوڪجن دٻان، تنهن تي بيت هڪڙي تان ٺار،
عرفت جا بحر - هي ٻان و ٺا پيدا ڪنار،
سنڌ جا رومي اوعان تي رحمتون ليل و نهار،

شاھ اڄ تنهنجون دعائون ٿي وڃن شل مستجاب!
ملت جي مارن جي منهن تي من اچي ڪوآپ تاب!

* نئون دور *

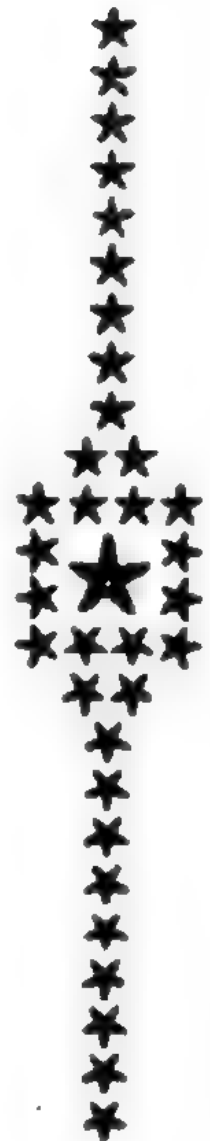
(۲۰۰۸ع)

ٻئين هو، جڏهن ملڪ آزاد ٿيندو،
سڪور سبز، ساڻو ۽ آباد ٿيندو.
مهاجر ۽ انصار سڀ شاد ٿيندو.
شهرين جي دانهن مندو داد ٿيندو.
اميدون رڪر سي رهيون سڀ اڏوريون.
شهرين جون آسون ٽيون ڪين پوريون.

وزيرن اچن - ان اها ٻاء ٻاري.
رهيو جنهن کان محفوظ هاري نڙاري.
سڙي سوڪ ٿي جنهن ۾ مخلق ساري.
ويو دس پنج ٻڪيو ۽ ٻڪاري.
لوڙن ڏنو هو سي بد حال ٿي ويا.
پروني يا ٻڪ هوندي به ڪنگال ٿي ويا.

ٻڪڙ قوم پنهنجي جا رکڻال ٿي ويا.
رياست جا وارث ڪنن ٻال ٿي ويا.
ٻڪن ۾ شريفن جا بد حال ٿي ويا.
جيا پا شهرين جا جنجال ٿي ويا.
چڙهيا قوم جي سر تي اهڙا شڪاري.
اچي چن ڪرائي مندي سامه ٻاري.

وليداد ٻڌجي ويا ملڪ والي.
اچي خود هرستن رهاست سنڀالي.
ڪيائون وطن جي اها پائڻالي.
ٿيو ملڪ پا ٻڪو اناجن کان خالي.
پرو ملڪ ٻڪا ٻڪو، پنڻ حساب ٿي ويو.
سڪل ۽ ڏاڏيل، حساب ٿي ويو.

[۲۰]

رهي ڪنهن جي شرافت سلامت.
 نه ڪٿ ڪا غريبن جي غيرت سلامت.
 نه عزت، ٺڪي مال و دولت سلامت.
 حڪومت، نه پنهنجي رياست سلامت.
 امن، عدل و انصاف منصوبه ٿي ويا.
 حياتي ۽ جا اقدار ناهو ٿي ويا.

ڪٿي چور بازار پيدا، گرائي،
 هلي هت سفارش ۽ رشوت ستائي.
 وڪيلن وڪي، پنهنجي قانون دائي.
 سفارش لياقت، جي ٿي ٻئي نشاني.
 ڏاڏو جنهن چٽو سو، اهو پار ٿي ويو.
 ڀريو جنهن نه ڏوڪڙ، سزاوار ٿي ويو.
 رهيو ٻاڪ رشوت کان ڪوئي نه دفتر.
 سين سمجهيو ان کي منو شير - مادر.
 مڃو خون ٻي ويو، نقعي خور تاجر.
 ڪڍي سون ٻاهر ويو سڀ سمگلر.
 ملاوت سوا هت نه ڪا شئي وڪائي.
 مليو ڪير سردارن غريبن کي پائي.

ڪٿي ٻيٽ خاطر ٿيو ايمان وڪروا
 خدا ۽ نبي جو ٿيو، فرمان وڪروا
 اليڪشن ۾ ٻين تي، قرآن وڪروا
 ٿيو چند سڪن تي، انسان وڪروا

[۱۲۱]

صبح شام ملت جي غيرت وڪائي
 نهايت ئي ارزان ٿي عصمت وڪائي

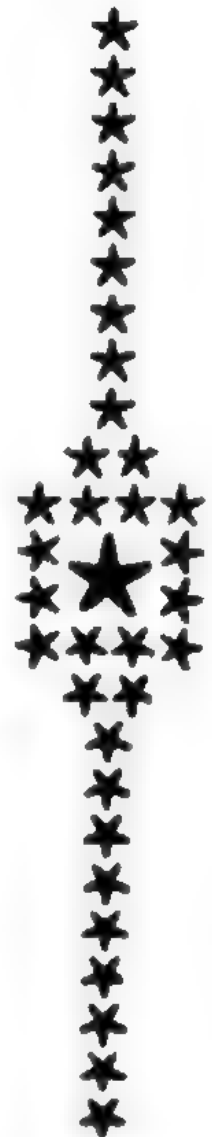
غرض هر طرح سان حالت ٻري هئي.
 جتي ٿي نظر پئي، اتي گندگي هئي.
 ذلالت و زوالست ۽ شرمندگي هئي.
 ڪن ملڪ و ملت منڍي زندگي هئي.

ڪيو گندھ اسرو ٿي گندي سياست،
جو خطري سان دوچار ٿي وئي رياست!

قل، خون ڏاڙن جو دستور ٿي ويو،
لفنگو، لڇو، چور مفرو رڻسي ويو،
جو هٿو هو ڪمزور، معزور ٿي ويو،
هي ٿورو ٿي نيت لاسور ٿي ويو،
رهي ڪن ڪٽ زندگي جي علامت.
نڪي سال و دولت گهرن ۾ سلامت.
مگر غيرت - حق ۾ طوفان آيو،
ورق - ڪهڪش جهڙو مسلمان آيو،
ڏکي دس پنهنجي جو درمان آيو،
هلي آخرش - ميدان آيو،
افق تي چيو ڪو ستارو اڏوڻي،
اچي گلستان ۾ ويسا حسن و خوبی.

بقايا جي ڀڙ ڪان وڌيڪ لکي ويا،
سنگو سڀني ڀرن ۾ چڙهي ويا،
سڀني بدديانت مري ۽ ڪي ويا،
ملاوت جا مالڪ سزا ڪان ڏکي ويا،
وئي خود پرستن منڊي خوء نڪري،
لفنگن، لڇن جي وٺي خوء نڪري!

سنگر ۽ ڏاڙيل في النار ٿي ويا،
ڪئن بدديانت سزاوار ٿي ويا،
پڇي ڪي گناهن ڪان يزار ٿي ويا،
وطن سان وري سي وفادار ٿي ويا،
سڄي ملڪ اندر صفائي اچي ويئي،
هلين اندر پارسائي اچي ويئي،
ٿيون دور آيو ڪريو شادمانا،
ٿين دور آندا خوشيء جا ترانا!

ٿيا اڄ حقيقت سي سڀنا مهاڻا!
ٿيا بدديانت وڌي گهر روانا!
ڪٿي صدر ايوب اهڙي صفائي،
جو نڪري وئي ديس مان هر پراڻي.

وري بي اجهن کي ملي ويو سهارو،
اميدن جو اڀرو آ، تا بنده تارو.
نهارِي ٿو جنهن ڏي دڪي ديس سارو.
فقط مرد - مومن جو هڪڙو اشارو.
وطن جي ٿو ساعت ۾ تقدير بدلي،
ڪروڙين ڏکين جي تو تصوير بدلي.

نظام - زراعت ۾ ايندو سڌارو!
مقدر جو چمڪي اٿيو آ ستارو!
هينئر ڪين رهندو هي ماري هچارو!
مبارڪ ٿئون دور انصاف وارو!
وطن ۾ گداڻي مساوات ٿيندي!
ستر جي وري رات مونجي نه ايندي!

— انقلاب —

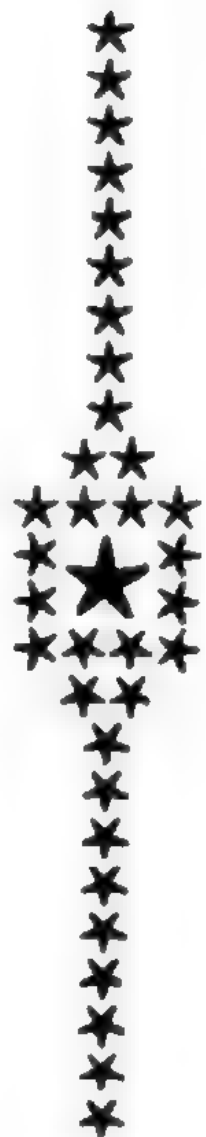
(۲۷ آڪٽوبر ۱۹۵۸ع)

خزان جو دور ختم ٿيو، بهار ٿيو آخيم زن.
روش روش کلي اٿي، ٿڙي ويو چمن چمن.
کلي کلي جي لام تي، آغندليب نغم زن.
وڌا ٿي دفع ديس مان سڀي زانغ ۽ زغن.
ٽهن امنگ سان وري، هي ديس همکنار ٿيو.
هي انقلاب بساعت - هزار افتخار ٿيو.

ورهين کان قوم بست ۽ شڪار - انتشار هئي.
۽ رهبران - ملڪ جي هوس سندو شڪار هئي.
قدم قدم تي زندگي، ذليل و خوار زار هئي.
وطن جو ڪنڌ هيٺ هو ۽ قوم شرمسار هئي.
خدا خدا ڪري ڪو بيقار ڪي قرار ٿيو.
هي انقلاب بساعت - هزار افتخار ٿيو.

بديءَ جا يار پاڻ ۾، رفيق و همسفر هوا.
هوا جي خود اگها اهي، اسانجا چاره گر هوا.
وطن جا چور راهزن اسان جا راهبر هوا.
شريف و خيرخواه سڀ غبار - رهنڪڙ هوا.
ڪچيو جي ڪنهن ته سو ڏهين سندو شڪار ٿيو.
هي انقلاب بساعت - هزار افتخار ٿيو.

بليڪ مارڪيٽ و قتل و خون عام و جام هو.
گران فروش جو سماج ۾ وڏو مقام هو.
ملاوتن جو مرض هو، حلام پي حرام هو.
حراس و خوف ۾ سدا غريب و عوام هو.
شلاطن جو ٽوڪڻو، قتل و قار تار ٿيو.
هي انقلاب بساعت - هزار افتخار ٿيو.

[۱۲۴]

مهاڻگ جي ڪري، هتي عوام ۾ هو ٽٽڻو.
سگڙن جو ملڪ ۾ وڏي ويو هو حوصلو.
حفاظت - وطن سندو، ڪئن هو سخت مرحلو.
هو انتظام گهر ڪهلو، نظام - ملڪ ڪو ڪلو.

قدم قدم تي قوم ۾، ٻيا هو انتشار ٿيو.
هي انقلاب باعث - هزار افتخار ٿيو.

ٻيا هئي جتي ڪٿي وطن ۾ جنگ - زرگري.
شعار رهبران - قوم جو هو خویش پروري.
عجيب خلفشار هو، هئي عجيب ابيري.
محيط قوم تي هئي ڪندري و قيصري.

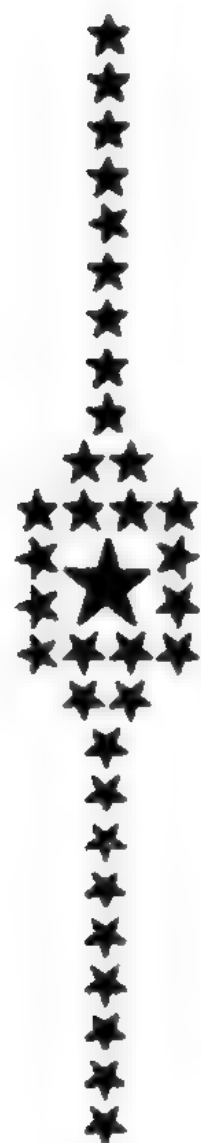
مگر مجاهد - وطن اٿيو ۽ چاره ڪار ٿيو.
هي انقلاب باعث - هزار افتخار ٿيو.

ڏسي هي بيوسي دل - ايسوب بي قرار ٿي.
وطن جي حال زار تي اٿيو هو اشڪبار ٿي.
جڏهن مجاهد - وطن جي چشم شعله بار ٿي.
ته زندگي ڪلي اٿي، فنا هلي قرار ٿي.

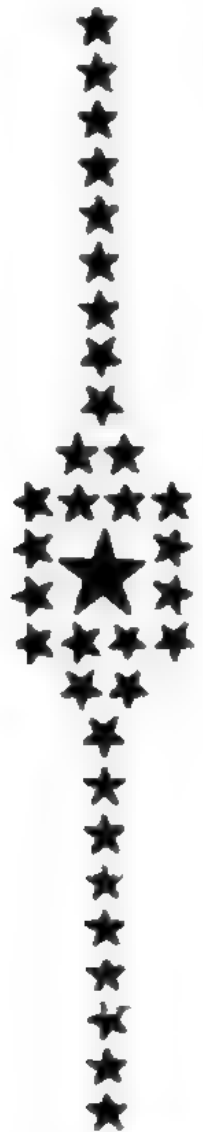
خزان خوار ٿي هلي، چمن چمن بهار ٿيو.
هي انقلاب باعث - هزار افتخار ٿيو.

سياه رات ختم ٿي ۽ روشني اچي وئي.
سحر جي نور جي گلن ۾ تازگي اچي وئي.
فنا قرار ٿي وئي ۽ زندگي اچي وئي.
جنهن جو انتظار هو، اها گهڙي اچي وئي.

صبح جو نور آخر هن وطن تي آشڪار ٿيو.
هي انقلاب باعث - هزار افتخار ٿيو.

گدائي شال تا ابد، وطن ۾ زندگي هجي.
ڪلي ڪلي تي نور ۽ گلن ۾ تازگي هجي.
۽ سرزمين - پاڪ ۾ سحر جي روشني هجي.
عمل جو عزم، نظم و ضبط، ربط - باهمي هجي.
قلي قلي وطن سدا ۽ قوم با وقار ٿئي !
هي انقلاب باعث - هزار افتخار ٿئي !

* زرعي سڌارن جو اعلان *

(۱۹۵۹ع)

مبارڪ، جو ٿيو اعلان اڄ زرعي سڌارن جو.
مبارڪ، خاتمو ٻاالخير ٿيو جاگيردارن جو.
ٿيوتسليم ڌرتيءَ تي وري حق ڪشڪارن جو.
روانو ڪارروان ٿي ويو نڪن ۽ نڪارن جو.
اچي هڪ مرد - مومن ملڪ جي تقدير بدلائڻ.
سندس اعلان آندي ملڪ جي ماڻن ۾ سرهائي.

هلي ويو دور هاڻي ديس مان پوتار گرديءَ جو.
زمينداري زبردستي سندنو، زردار گرديءَ جو.
سندن لاهي، رسائي، چيڙ ۽ بيگار گرديءَ جو.
سروشو ختم ٿي ويو خير سان سردار گرديءَ جو.
مبارڪ، ملڪ جي معمار و محنت ڪشڪالن کي!
مبارڪ بيڪسن، مظلوم و بيوس بيزابانن کي!

معين وقت آيو، زور باطل جو ويو گهٽجي.
شرين جي غلاميءَ جي وٺي زنجير اڄ ڪٽجي.
تفاوت ڪمري ۽ برتري وارو ويو مٽجي.
نظام - جبر و استبداد جون پاڙون ويون پٽجي.
دفعي ٿيو ديس مان آخر ستر سرمايه داري جو.
جنازو ملڪ مان نڪري هليو جاگيرداري جو.

[۱۲۵]

ستائيندو نه زوراور هينئر ڪو زبردستن کي.
تونگر تنگ ڪندو ڪونه هاڻي تنگدستن کي.
زبردستي جي جرئت ڪن ٿيندي زبردستن کي.
خدائي ۽ خودي جي خوف رهندي خود پرستن کي.
مئي - وحدت سان سڀ اهل وطن سرشار ٿي ويندا!
تفاوت وڌ ٿيندا ٿي جا سڀني هموار ٿي ويندا!

هينئر هاري جي ممت سان ٿرڻ تي ٿينديون گلزاريون!
چٽا، چٽا ۽ ڪڻڪون جام ٿيندا، وڻ، تر، ساريون!
نيون بستيون اڀرنديون ۽ ٻرن ۾ ٿينديون بازاريون!
دفعي ٿي ديس مان وينديون نڪون فاقا پيماريون!

هوا پيڪار جيڪي، سي سڀي پاڪار ٿي ويندا!
اناجن جا اسان جي ديس ۾ انبار ٿي ويندا!

ٽئين هڪ عزم مان، ڪڙمي زمينن تي ڪمائيندا،
ٽئين هڪ شان سان هاري مشيني هر هلائيندا،
عجب اتساه سان پنجر زمينن کسي وسائيندا،
جو جنت عرش تي آهي، اهو هتڙي بڻائيندا.

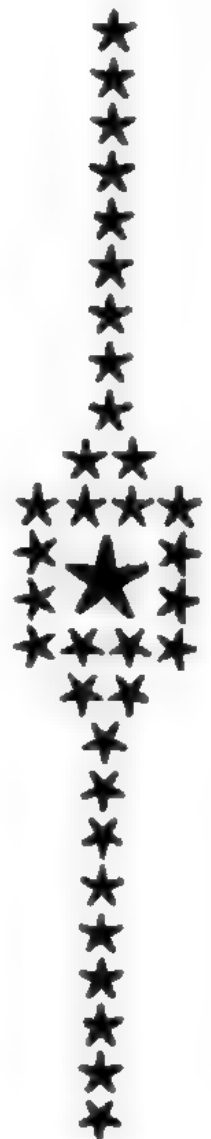
هي پاڪستان، خدا جي فضل سان ڪشميري ويندو،
زمين تي جنت الفردوس جي تصوير ٿي ويندو.

بهاڻن سبز ٿي ويندا، ترابون ٿار ٿي وينديون.
وطن جون واديون، گل پوڻ ۽ گلزار ٿي وينديون.
مسرت سان مليرائون مڙئي سرشار ٿي وينديون.
ترقيءَ جون سموريون قوتون بيدار ٿي وينديون.

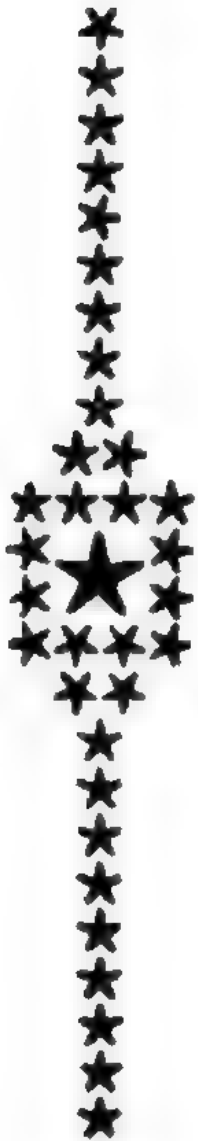
زراعت، خداه صنعت ۾، وطن ۾ ٿيندو واڌارو.
مقدور جو، هينئر چمڪي اٿيو آعرش تي تارو.

ڪيو مظلوم جي دالهن وڃي آخر اثر پيدا.
ٿيو شاخ - تنهن ۾ غريبن جي - ٿمر پيدا.
خليل الله جي دريا ۾ آخر ٿيو گهر پيدا.
ورهن کان هو وطن ۾ ٿيو وري هڪ ديهه ور پيدا.

صدر ايوپ جو هي ڪارنامون آءِ لاڏاڻي!
ڪها جنهن ختم پنهنجي دور ۾ بيداد جا پائي!

ٿيو ڇا چند ماڻهن ۾ گڏاڻي آه گر ما ٿمر ؟
 (آئين سانگي ٿيا سرها، هوا جي سالها پر عمر .
 خوشي مان ٿو کلي، جنت ۾ روح - قائد اعظم .
 بلدي ٿر، رهي يا رب ا هي پاڪستان جو ڇمر .
 مبارڪ ملڪ جي مظلوم و معنت ڪش ڪسانن کي .
 زمينداري جي ظلمت جي متايل ٻڙهان کي .

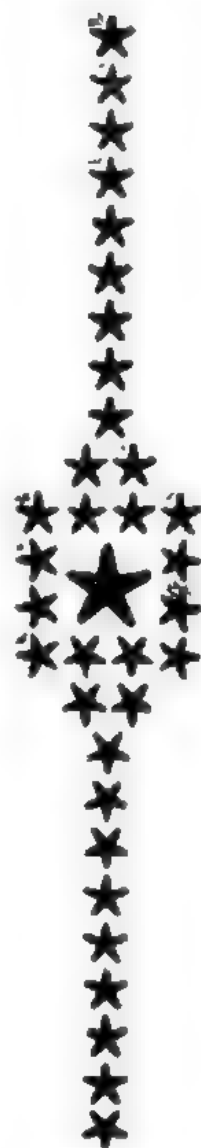

✽ بلندي ۽ پستي ✽

(۱۹۵۹ع)

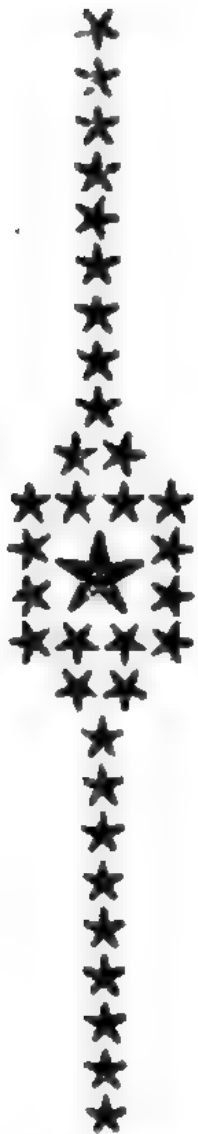
(عید قرباني تي اٿيو وڃو)

صبح عيد جو آ درخشان، درخشان.
تيا دل ۾ پيداوري تازه ارمان.
بظاهر سلطان خرامان، خرامان.
مگر دل جي حالت ڀرپشان، ڀرپشان.
چتا صاف ڪپڙا، اکين ۾ اداسي.
۽ ويران نگاهون پياسي، پياسي.
کين ماس ڪوريل ۽ چورا مردہ.
بظاهر ته جيئرا مگر مثل - مردہ.
اڏاوت لکن جي مگر جيب خالي.
نگه مان ٿي جهلڪي ڀرپشان خالي.
ائين گهليا عيد ۾ ڏي وڃن ٿا.
انڌيريءَ ۾ گويسا جنازه هلن ٿا
ساوات ڇا جي؟ اخوت ڪٿي آءِ؟
اها دين وڌيا جي دولت ڪٿي آءِ؟
ڪٿي عيد آندا خوشيءَ جا خزالا!
ڪٿي روج مساتم، سرم جا قسانا!
سون ۾ ڪو هڪڙو فقط شاد وڃندان.
ڪهڻائي ٿي ڏسجي، مگر زار و لالان.
ڪٿي الاسلام ۽ ڪٿي تنگدستي!
خداها ڇو ايسڏي بلندي ۽ پستي؟

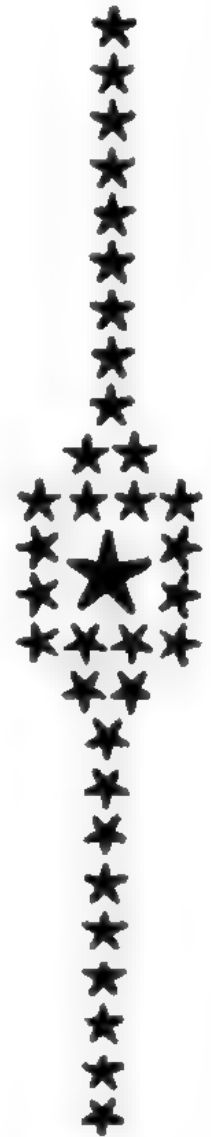

[۱۲۸]

نمازن ۾ وحدت ۽ ساهر تفاوت
 مساوات آهي ڪٿي؟ اير - رحمت؟
 هتي عيد گم ۾ مساوات موجودون،
 مگر عين در تي فقيرن جون فوجون!
 هزارن اساهج ۽ بينن جو لشڪرا
 نه آهن ڪي ماني سم ڪهڙو مسرا
 لڪي جن جو ڪوئي اجهو آشيانوا
 زمين بسترو، آسمان شاميانوا
 هتي ڏس ضعيف اساهج، ڪراڙي!
 بدن تي نه اڳڙي ۽ چاٽي اگهاڙي!
 اس جي سڙيل ڪل ۽ ڇنڊ پریشان!
 هاڻ ڪان به عاجز آفتان وڃيان.
 فقط هيٺ تي هڪ لپيل لنگوٽي.
 اسامو عمر جو آ لڪڙي ۽ لوٽي.
 نه لپي ڪي اولاد تڳو نه تارو،
 نڪو سور ماريءَ جو ٻوڪو - هارو.
 ٻلا ٻيٽ آخر ڀري ڪيئن هجاري؟
 ڪري ڇا، ٻني جي نه دردن جي ماري؟
 هتي ڏس هو لنگڙو، جو اونڌو پيو آ،
 خبر ناهن هن جرم ڪهڙو ڪهه؟
 ڏکائي ٿو گردن ۽ ڪرڙيون هتي ٿو.
 ٻني هٿ سو خيرات خطا ڪڍي ٿو.
 لهاري ٿو ڪو به هن يڪي ڏي!
 امارت تڪي ڪن ٿي، مفلي ڏي!

اسين ٿو مشڪ خه شي جو ڏعا ڏو،
 غريبن جون عيدون فقط روج راڙو،
 ٻڌي گوڏ پوهيت ڪا ڪپڙا ٿي ڏوئي،
 جتري لاءِ مفلس جو ٻچڙو ٿو روئي،
 مڃي جي حياتي سنور و سياهو،
 مري پي ته مشڪل ۽ جنجل جيا هو،
 مري جي ته ڪانهي ڪفن لاءِ ٻاڻي،
 جني جي ته ويتر مصيبت سوانئي،
 صبح شام فڪرات ۽ ٻيٽ جو غم،
 لڳاندار فاقه ۽ فڪرات بهم،
 ٻچن کي نه لپڙو نه عورت کي چادر،
 نه پنهنجي بدن تي ڪا اڳڙي برابر،
 غريبن کي مساري ڇڏيو آ ڪراڻي،
 گهرن قرض پي جي بدن لن تواني،
 نه ڪاڏي جو برتن نه بستر نه چولو،
 ٻراڻي آ واهي ڇڪولو ڪٽولو،
 گدائي آ دولت وڏي خوش نصيبي،
 وڏو جرم آهي جهان ۾ غريبي.

هينئر بنياد ڳوڙن ۾ ٿو رکجي لوڪ شاهي جو.

(۱۹۶۰ع)

(هارين کي خطاب)

اچي ٿو دور هاري، هاڻ تنهنجي سربراهي جو!
زما لو ختم ٿيو، تنهنجي ذلالت ۽ تباهي جو!
هينئر بنياد ڳوڙن ۾ ٿو رکجي لوڪ شاهي جو!
مليو ميوو مشقت ۽ اوهان جي جانڪاهي جو!
منڃاڻي ووٽ ڏج هاڻي وطن جي جان نثارن کي!
ڪڍي اڇلائي ٻاهر ڪر لڪن ۽ نڪارن کي!

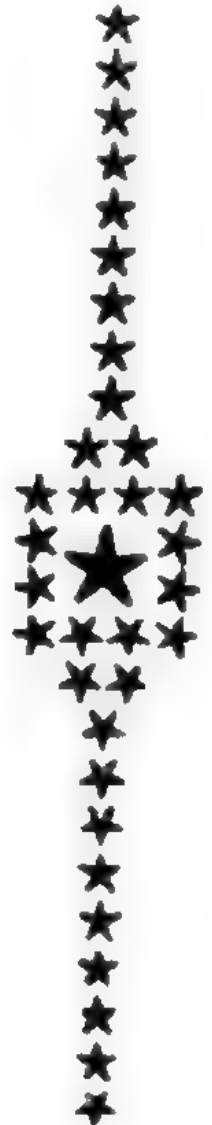
انهن کي ووٽ ڪر، جذبو آجن ۾ غمگساري جو.
اگر جنهن ۾ نه آ ڪنهن جي ربا يا پاسداري جو.
سڃاڻي ٺنڪ جو پاڙي سنڌو ۽ ڳوٺداري جو.
هجي جنهن کي سليقو، قوم جي خدمت گذاري جو.
انهن کي ووٽ ڏيو، جيڪي هجن خوف خدا وارا،
نه گهرجن عيوضي، خود غرض يا مڪرو ربا وارا.

وڃي اڄ ووٽ اهڙن خادمن کي بي خطر ڪر تون،
وڌيري يا ڪنهن ڪمدار جو هاڻي نه پئو ڪر تون.
هجي حاڪم ته ڇاڻي پيو، ڪنهن کان ڪينڪي ڌر تون؟
نه لالچ لوپ تي ڪنهنجي ڪڏهن هي ڪينڪي مروتون.
لڳج تون ڪن هرگز، پير ۽ مرشد جي لاري تي،
نه وڪڻج ووٽ، ملا، مولوي جي ڪنهن اشاري تي.

انهيءَ کي عيوضي چوندج، هجي منصف ديانت ۾.
علائقي ۾ سڀ کان سرس جو علمي لياقت ۾.

ڪو به راءِ ۾ نه آيو ڏها چڪو امانت ۾ .
 سڄي سرون ۾ سڀ رڳو پنهنجي ذهانت ۾ .
 ڀلائي ملڪ و ملت هي هجي مد - نظر جنهن کي .
 ترقي ديس پنهنجي جي هجي پيش - نظر جنهن کي .

صدر ايوب جي ، سهڻي ڏسو هر ڪار فرمائي !
 گد ٿي لوڪه هي جنهن وڃي ڳوٺن ۾ پهچائي !
 خوشيءَ کان ملڪ جي مزدور و هاري ۾ آ سرهائي !
 حڪومت ملڪ جي ، عوام جي حصي اندر آئي !
 نظام - ملڪ ۾ هاري ۾ حصيدار ٿي ويندا ،
 رسوم - مملڪت جا محرم - اصرار ٿي ويندا .

* آءِ تم گڏجي گواريون *

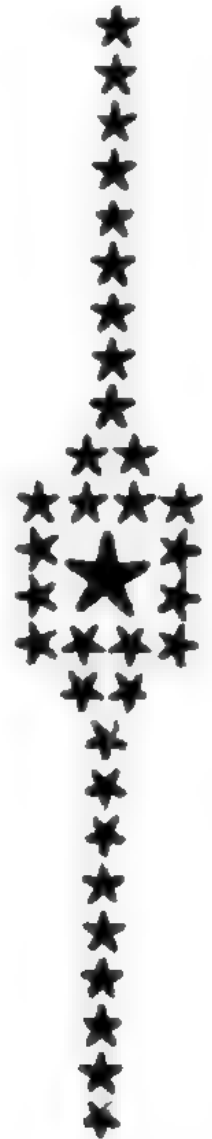
(۱۹۶۰ع)

(گيت)

ساون آيو سرتيا ساوا گسل ٿي ٿيا گڏاريون .
 جهنگل جهنگل منگل برها ، ٿر برهاخ بهاريون .
 سارنگ سان ڪها اڃ سها ، ڪڪريون ڪاريون .
 جنهن ڪها مانڊاڻ ، وسن ٿيون بوندون برهن واريون .
 تنهن اس هوساٽ ويا ، جن ساه سڪاپو سڀ جو .
 وسنديءَ واري وائ ڪها ٿو ، ٿر بر ٿيون ٿڌڪاريون .
 واهڙ ، واهيون ، تيون ترايون ، ڍورا ڍنديون جل ٿي .
 پاڳ سهاڳ وسي ٿو اپ مان ، ورت ٿيا ڪٽ ساريون .
 سانگي سڀ سرها ٿا ڏجن ، مارونڙيون مشڪن ٿيون .
 وار ڪنڌي ڪڙي سان ويٺيون منهن ڏوئي ، وچاريون .
 ڪونجن وانگر ڪري قطارون تڙ ڏي وائيءَ خاطر ،
 ڪوڙا ڌري سرگهرڪان اڪرن ، ڀرت منجهان پنهوريون .
 ڌار ڌار تي ڪيرا ڪهوڪن ، ڪاٺن ڪيچ خوشي جا ،
 ساون چهچ وٺن تي ويهي ، چيها ڪن چونڪاريون .
 ڪڙڪڙ ، ڪڙڪڙ ڪوڙڪڪن هر ، بوندن جا وسڪارا ،
 بجليءَ جا بادل هر چهڪ ، جهلڪا ڪن جهلڪاريون .
 سنوان ڪوي سمڙه باڪ ڦٽيءَ جو ، ڪري الامي توهار ،
 پيڙيون ڏس مهراڻ هر مانجهين هيج منجهان هڪاريون .
 هڪ جيڏا سڀ ٻڌي لنڪوٽا ، ٺولا ٺولا ٺاهي .
 ساڻي لڪتا سيل ڪرڻ لئي ڪٿي ائين جون ڪاريون .

(۱۲۳)

سور... پٽي ۽ ويهر، مڪالم ڪنڊن راتين جو
 سڌ ڏس ۽ ڳ ٻيون ڪي ٿا، اوهاريون ٺهاريون
 آلي ڌرتيءَ مان ٿي لڪري سونڌي سونڌي خوشبو.
 وادي وادي، جهنگل جهنگل، خوشبو جون هڪڪاريون!
 موسم هيءَ مستاني مٺڙا، پاڳ مڙي ٻئي ٻري!
 مست سي هر جون ڪشئي آءُ ته ڪڏجي تاريون!
 ٻريم نگر هر روڪ روڪ ڌنڌن پانيون چاچيون؟
 حد بنديون هٿرادو توڙي، آءُ ته ڪڏجي ڪهاريون.

سمي تي سيارو، سمي تي بهاري.

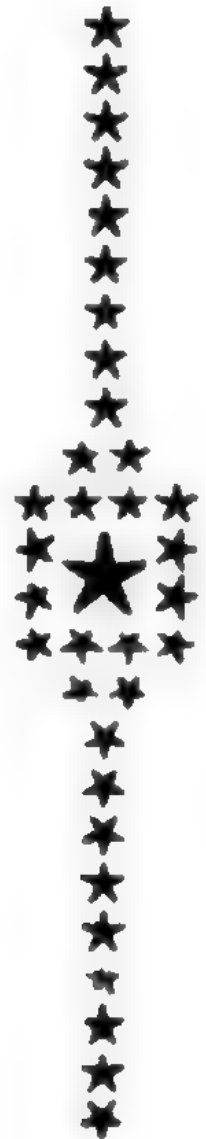
(۱۹۶۰ع)

وري خير سان آئي فصل - بهاري ،
فضائن ۾ موسم جو آڪيف طاري .
سياري جي سردي ستايو هو جن کي ،
لٽي تن جي اوچن سندي التظاري .
سڪل ٺوٺ شاخن تي الڪوراها ،
ڏسو مست موسم سندي سازگاري .
خزان ديهه هاغن جي تختن تي قدرت ،
گلن جي رنگا رنگ چادر بهاري .
ننهن زندگي سان گڏو ٿو جهومي ،
لڏي موج مستيءَ ۾ ٽانڪر جي ٽاري .
امنگون اميدون وٺي چٻٽ آيسو ،
خوشيءَ ۾ نه مائين ٿا هاري وٽاري .
چئن ڪٽڪه جاني جو جوڀن ٿو ٿاڻي !
وري لاپ لائي جي آهي بهاري .
سڄو ديس آرس پڄي آه چاڱو ،
ڪسان آڪوڏر - ڪهاڙي سنهاري .
اهوئي آدستور روز - ازل کان ،
عناصر سان آدم جي آجنگ جاري .
نبات آه ڪنهن کي نه ڌرتي تي دائر ،
نه گهراڻي ساڻي ڏسي رات ڪاري .
هتي آه هر ڇهڙ اچڻي ۽ وڃڻي ،
سمي تي سيارو، سمي تي بهاري .

[۱۳۵]

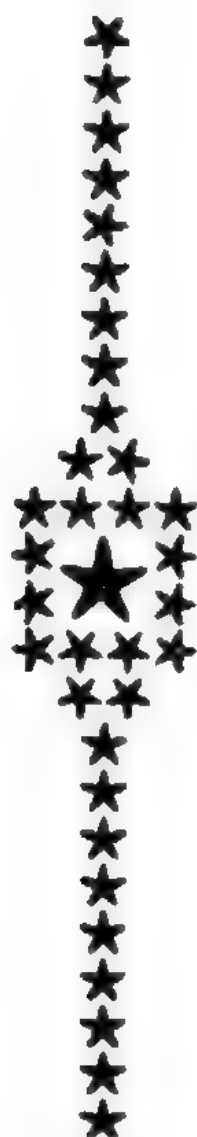
مائيھ جا مور.

بھاريءَ جي آخر اگسڙ ۾ خزان آءِ
خسزان بعد ايندي يقيناً بھاري.
حوادث جا طوفان اجهائي نہ سگھندا،
اسان جيڪا جيون مندي جوت ٻاري.
چئي ڇا سٽايمان، ٻھر طور گذري.
ڪنن زلداري جا گدائي ڪڏاري.

غزل

-(مارچ ۱۹۶۰ع)-

ويو ته آء بهاسي جي ڪامياب اچي.
 حضور يار ڪان دانهن جو ڪو جواب اچي.
 مزو ته آء تڏهن جو حضور - ساقِي مِ
 وڃي جي ڪو به پاسو ته هارياب اچي.
 ٿلي ٿلي هي سدا سبز رهي شاد رهي.
 رخ - وطن تي الاهي ڪو آب و تاب اچي.
 بهار اهڙو ڪو ساقِي تون مست لپڻ جو،
 جو وجد و حال مِ زاهد به بي حجاب اچي.
 ديار - حسن مِ ڪوئي نه نامراد رهي.
 جهان - عشق مِ اهڙو ڪو انقلاب اچي.
 اڃا ته رنگ تي محفل نه آء اي ساقِي.
 اچي، اچي ڪو اڃان، تلخ تر شراب اچي.
 اڃا ته تلخيءَ - حالت مِ ڪمي ناهي.
 نئون ڪو ساقِي اچي ڪو نئون شراب اچي.
 اکرچ آ غم - دوران جي شڪايت برحق.
 مگر آخوف گداڳي متان عتاب اچي.

[۱۲۷]

* ڏياري *

(نوجوان بهو (ودوا) جا ورلاپا)

(گيت)

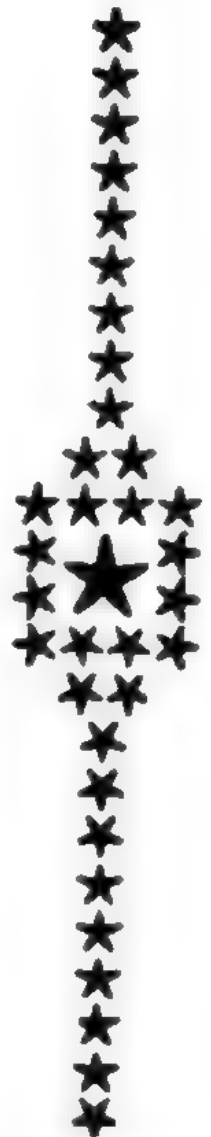
هليو ويو جيون جو سهارو.
چوڏس آهي گهور انڌارو.
پڏي ويو قسمت جو تارو.
ڇم ڇم نير وهايان، پيٽرا ڪنهن لڻ ديه جلايان؟

سڄ سڄي تي، چرڪن ڇانئون.
سڀا سڀ ٿيون، پيار جون باتيون.
نيرن ڪيئن، برسات جون راتيون؟
وڃي وره وسايان، پيٽرا ڪنهن لڻ ديه جلايان؟

گهر گهر ۾ اڃ آءُ ڏياري ا
گد گد آهن سڀ نر ٽاري ا
هر مان ڏاڻن ڪرمن هاري ا
هن هن ڏي واجهائين، پيٽرا ڪنهن لڻ ديه جلايان؟

سرتيون ويس وڳا ٿيون هائين.
تيل ساڳو ۽ سرخيون لائين.
ساجن پنهنجا، ٿيون سرچائين.
مان ڪنهنڪي پرچايان، پيٽرا ڪنهن لڻ ديه جلايان؟

ٿيو جواڻي ۽ تنهائي ا
عمر ڏعاڳر جي سر تي آئي ا
سورن پائي ڪونه ”گداڻي“
ڪنهنڪي سور شاهان، پيٽرا ڪنهن لڻ ديه جلايان؟

★ وچڙيل ونيءَ جا ورلاپ ★

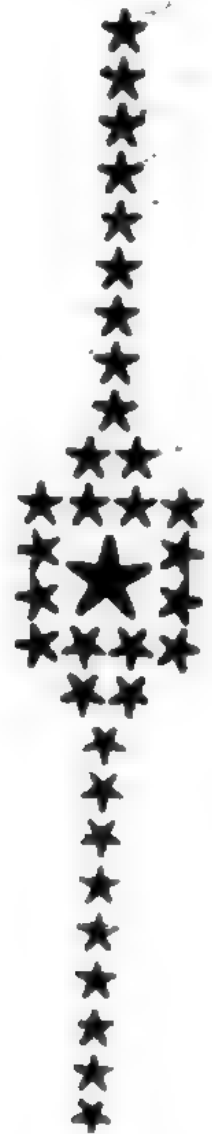

—(۱۹۶۰ع)—

سانوڻ آيو ساجن آيا بادل ۽ برساتيون .
 نيرن ڪين واهيءَ جون وارث مينهو ڪيءَ جون راتيون .
 ٻاٽ انڌيريءَ رات پنيءَ ۾ وچڙيل واٽ لھاري .
 ڪنڻ ڪنوي ٿي، گوڙ ڪن ۾ چرڪاڻي ٿو ڇاتيون .
 دور انڌيريءَ ۾ واجهايان ، گهر سڪڻو ٿو ڪاڻي .
 ڌرد ڀريون ڪوئل جون دانهون ڪان هن ٿيون ڪاٿيون .
 سڄ سڄيءَ تي پاڪ ڏهاڪن ياسا پني اٿلايان .
 سڀ ڪا پنهنجي ور سان پئي آءُ پيڙي ڀاڪر ٻاٿيون !
 پيار محبت واريون مينهون اهڙيون ڪي اٿڪاين .
 نڪري ڪين سگهن ٿيون ساجن توجي جيءَ ۾ لاتيون .
 تريو اچن ٿيون دم دم دل تي هل هل پور پون ٿا .
 باد ڪري سي منڙيون منڙيون رات سهاڪ جون ٻاٿيون .
 منهنڙيون منهنڙيون بوندون ٻڄي چڻگون جسم جلائڻ .
 انگ انگ ڪي ٻاء لڳائڻ ٿڌيون ٿڌيون راتيون .
 ڪلي ڪلي سرتيون اڄ ساجن مڙها مارڻ تنهنجا .
 ڪير سهي ها سهد ۾ سڀ ڀرء سڙهيون ٻاٿيون .
 هنن ڪئي ٻالوٽ پٽنءَ هن منهنجا هاند پدايا .
 ڪڪرن جون برساتيون هت، هت ٿيلن جون برساتيون .
 ديراء ڪر دلدار هلي آءُ هاڻ ڏکيءَ جي ڊيري .
 محب ملڻ جي خاطر آهن اکيون ڏاڍيون اٿيون .

لغت آهي اڳي، ڪي لالڻ، ڏوھ ۽ آھي ڪنھنجو
پھنجي پھنجي قسمت آھي بخت جون آھن ماتون.
ڪن ڪڙڪي تي آھن مرد مرد بد گداڻي درم،
وڇڙيل ٿي وڃھائي وائون، جھت جھت پائي جھانيون

★ جيڪب آباد جو جلسو ★

(۱۹۵۹ع)

سوين سيمين بدن آيا ڪري سينگار جلبي ۾ .
 لڳي وئي حسن و رنگيني سندي بازار جلبي ۾ .
 سڌا ۽ صاف رستا چٽوڪ چوراھن تي ٻاغيچا .
 انهن تي موٽرن جي تيز تر رفتار جلبي ۾ .
 ٻوليس آفيس ۽ گهوڙيال جيڪب جو ۽ گهٽ، گهر،
 قديمي هي اڻو تاريخ جا آثار جلبي ۾ .
 هي گورستان گورن جو به عبرت جو مقام آهي،
 مزار - جان جيڪب ڏس وڃي هڪوار جلبي ۾ .
 وڏي منڊي هئي ڪنهن وقت، جيڪب باد گهوڙن جي،
 هليا ئي خوب گهوڙن جا هتي واپار جلبي ۾ .
 هي جلسو دور - برٽش جو قديمي بادگار آهي،
 ڪمشنر ۽ گورنر ٿي ڪئي درٻار جلبي ۾ .
 بلوچي نيڪ مردن کي، مليا ٿي آفريڻ نانا،
 ٻلا ڪن کي ته ڪن کي ٿي ملي تلوار جلبي ۾ .
 هي ڪپڙي مارڪيٽ آهي قديمي دور - برٽش جو،
 رهي ٿي گرم ڪپڙي جي جتي بازار جلبي ۾ .
 يلوج ۽ تاج هوٽل تي بلوچن جون بهيرون ڏس .
 سنگل سالن ٻرياني ۽ جي جتي ڀر مار جلبي ۾ .
 وڏي تاريخ جو حامل، هي جيڪب باد جو جلسو،
 ٿئي ٿو خوب جيڪب باد جو جنسار جلبي ۾ .
 هي رنگين بلب، راڊون روشني رنگن نمائش هي،
 اچي ڏس رات جو تون بارش - انوار جلبي ۾ .

[۱۴۱]

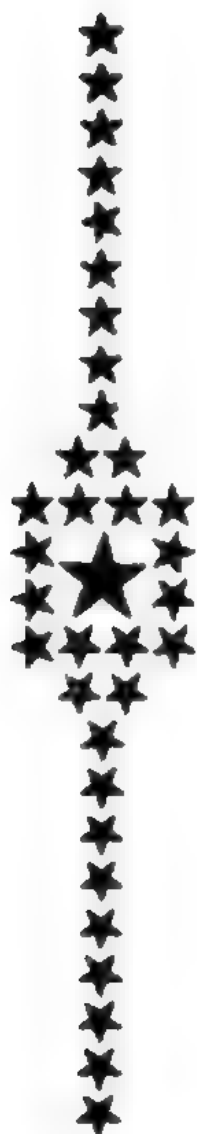
نمائش گاه آيا نازنين جو پريخانو،
 ٿئي پوري هتي ئي حسرت - ديسدار جلبي ۾.
 هنن ۽ هوٽلن تي، گوڙ ۽ گهوڙن جي شرطن تي،
 هزارن ۽ لکن جا ٿا هلن وهنوار جلبي ۾.
 غراه، سوٽ، ساڙهيون، ڪوٽ، پتلونون ۽ پاجامو،
 عبائون ۽ عمامو، جبه و دستار جلبي ۾.
 ڪنهن کي تنگ پاجامو پيل هڪ وال يا پن جو،
 ته ڪنهن کي ٿان پوري جي پيل سلوار جلبي ۾.
 وصال - يار جي جنڪشن هي جيڪب باد جو ميلو،
 ورهين جا وچريل ساڻي ملن ٿا يار جلبي ۾.
 سڀا لڄ جيب و دامن سيت آڪڙ مان هلن وارا!
 گهم ڏي، جام جنڻلنن کيسي، مار جلبي ۾.
 ڪهن هڪ داو ۾، دستيون ڪمايون سرخ نوٽن جون.
 ڦرائي ڦرڪڙي ڪوئي، ڪڍي ٿو پار جلبي ۾.
 جتي لاهي ڪٽي جي ٻوٽ ٻئي پاسي تماشي ۾،
 ته پو پيرن ۾ ياد رکين ڏسندين يار جلبي ۾.
 سڀئي نالڪي، تماشي، نعمتون نيٺهه ٿونگر کي،
 نمائو ٿي تڪيندو ٿو ڦري ناسدار جلبي ۾.
 وارن، تلخيون، محنت، مشقت، سال ساري جون،
 سوين هاري ملي آيا، ڇڏي هر ڦار جلبي ۾.
 رڪي هٿ سيند تي جيڪو، ڪيو تو يار يارن سان!
 اچي سو پاڙ پر وارو پيرين اقرار جلبي ۾!
 دل - حسرت زده جي آرزو ڪهڙي ڪريان پوري؟
 هزارين خواهشون دل ۾ ٿيون بيدار جلبي ۾.
 ”گدائي“ انقلاب - نٿو جو شايد هي اثر آهي،
 جو ڏسجن ٿا فقط ڪي ٿورڙا پوتار جلبي ۾!

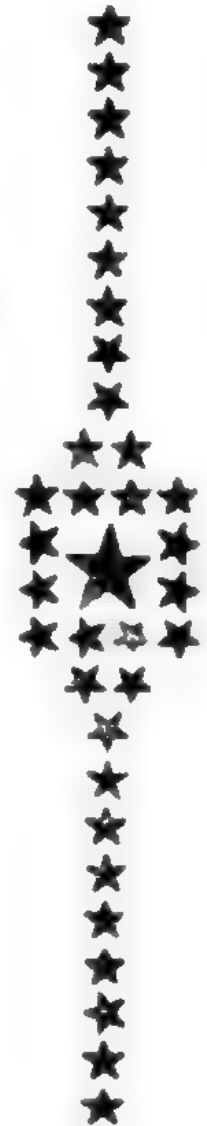
★ ڪانڊيري جي عيد ★

(۱۹۶۱ع)

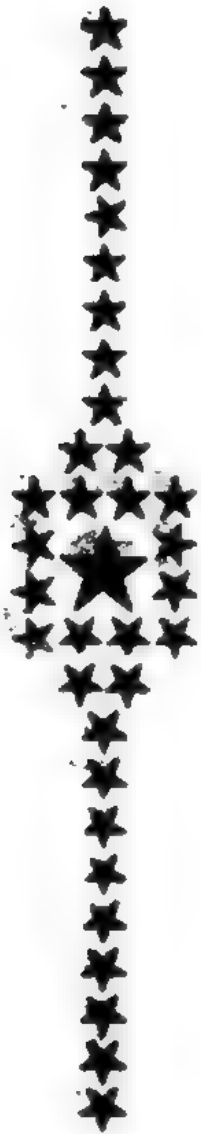
پڇو عيد جو حال ڪهڙو ٿا يارو؟
 رهيو روج پٽڪو سڄو ڏينهن سارو.
 سٺو جي ته روڻداد ساري سڀيان،
 اچي ياد ننديڻ ٿو ڳوڙها وهايان.
 زمانو عجب هو خوشي ٿي خوشي هئي،
 سٺو وقت، سهڻي، سڪي زندگي هئي.
 ٿو ۽ اٿو بات ها سخت ارزان،
 نه ڪوئي هونالان نه ڪوئي پريشان.
 نه ماني ۽ جي ڪٽي نه پيروزگاري،
 عجب چين سان مون حياتي گذاري.
 الائي ڇا بابي جي دل ۾ سمائي؟
 چڪي جنهن کڻي منهنجي شادي رچائي.
 ٿيا دهل ڌمچر هليا ڪيچ ڪانا،
 سڄي رات سهرا ۽ گانا ٻجانا.
 ڪٿيون ٿيون سموري برادر جون فوجون،
 لڳو هوجمالو ۽ جهمرين جون موجدون.
 هليا صبح جي وقت سڀ موڪلائي،
 ڏيئي بار قرضن جا ڪاٺي ڪپائي.
 اسر جو ڏنائون نئين ڪنوار آئي،
 ڪپن ڪپن سان پيري ۽ پ-الائي.
 نئين سوڪڙي جو ننڍي ملي وئي،
 خوشي ۽ سان ٿري واچ ۽ دل ڪلي وئي!

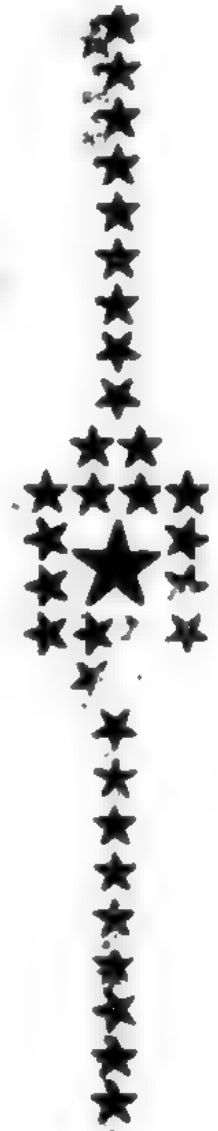
هو پرهور سينو ۽ عارض گلابي!
 اڪيون ڪيف آور، شرابي شرابي!
 گچي ڪونج جي وار ڀنڀور ڪارا!
 نگاهن ۾ شوخي هلي، آشڪارا!
 گلابي لبن ۾ خوشين جو خزينا
 گلن تي هو شرم وڃيا جو پسينا
 بدن نرم نازڪ ڀريلو ڀريلو!
 صفا مرمرين ريشمي چن گڏيلو!
 چڪي مون کڻي کيس سيني سان لاتو!
 جوانيءَ محبت سندو ڀيڄ ڀاتو!
 جواني جو پاڪ ۾ منهنجي اچي وئي!
 اڻيون خواهشون دل ۾ هل چل مڃي وئي!
 اچي دل ۾ جذبن جو طوفان جاڳيو!
 ستل هو جر سالن کان، حيوان جاڳيو!
 سڄي جو شرارت ڪيم چڙخاني،
 جواني مان آخر ملي وئي جواني.
 نه ڪم ڪار هو ڪو فقط هئي فراغت،
 شب و روز جاري رهيو عيش - عشرت.
 ٿيو نيڪ بابي جو لايو سڃايو،
 جو ٻارهن مهينن ۾ هڪ ٻار آيو!
 ٻه ٽي سال جاري رهي عيش راني،
 هلي موڪلائي اسان کان جواني.
 ٿيو چند سالن ۾ ٻارن جو لشڪر،
 ڪڍي جن رکيو منهنجو سارو ڪچومر!
 ٿيو گهر ۾ پيدا اچي روج راڙو،
 سڄو ڏينهن ٻارن جو ٻڙڪ ٻلهاڙو.

ست ئي ابو پي خدا ڏي سڏائو،
 رهيس مان اڪيلو ۽ قرضن جو گهاٽو،
 امان پي وڃي ئي خدا کي پياري،
 اسان پنهنجي ڪوڏر ڪهاڙي سنڀاري،
 مگر ڪين آئي ڪمائي ۾ برڪت،
 رهيو روز رودن ۽ فاقا، فلاڪت!
 وڃي عرش پهتي شين جي گرائي،
 پلائي ڇڏي جنهن سڄي لسن ترالي،
 سوين مسئلا پڻ اچي ٿيا هو پدا،
 اتي پيٽ ڪپڙي جا فڪرات پيدا،
 نه ڄاتم ته ڪو وقت اهڙو به ايندو،
 برادر برادر ڪسان بيزار ٿيندو،
 عجب علم و حڪمت جو هي دور آيو!
 ويو ئي جو بيزار پنهنجو پرايو!
 ٻچا چار جنهن کي ۽ هڪ زال آهي،
 جهان ۾ جيئن ان جو جنجال آهي،
 ڪمايان ڇهه ويهان مهيني ۾ بارو،
 مگر ڪونه پورو ٿئي ٿو گذارو،
 بچي ٿو نه پئسو نه اٽو نه داڻو،
 ٺهي ٿو نه ڪپڙو نه رليي وهائو،
 نه گهر ۾ ڪڏهن شڪل ڪنهن کي ڀائي،
 سڄو خدو ۾ ڪٽين ڇڏيو آسڪائي،
 جڏهن گهر ۾ ئي ويٺي پوري صفائي،
 خرامان خرامان تڏهن عيد آئي،
 هينئر پنهنجي روداد ڪنهن کي سڻايان،
 هجي ڪوئي مونس ته ان کي ٻڌايان.

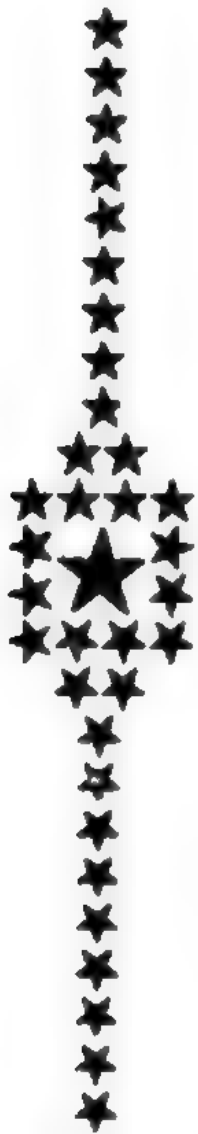
سڄهي ٿو نه ڊاٿو نه پٿو نه پاڻي،
 هزارين مسئلا کڻي عيبد آڻي،
 اجهو زال ويٺي آ منهن کي سجايون،
 کڻي ڌار پيو آ ٿلوثي تپايون،
 هتي ٻار چارئي اگهاڙا ٿا روئن،
 پيا نبور پنهنجي اکين جو نچوئن،
 هتي ٽين اٿي جو کڙڪي ٿو خالي،
 ۽ پاڻي جا پٿا گهري ٿو پخالي،
 ڪٿان زال ٻارن جا ڪپڙا ڪرايان؟
 ڍڪيان تنگ پنهنجو يا آڪه ڍڪايان،
 ڊڪي ۾ نه گه ۽ نه ڪاڻي آ گهر ۾،
 نه اوڌر ڏين وارو ڪوئي نظر ۾،
 وڃان عيدگ ڏي ته ملان ٿو ماري،
 چوي ٿو ته فطراڻو هت ڏي سنڀاري،
 نه ڏيندڻ ته روزا نمازون ته ٿيندڻ،
 نڪي جاءِ جنت اندر ڪا به ڏيندڻ،
 اچي نانگ ڪارا لحد ۾ ڏنگيندڻ،
 جهنم جا وچون بدن کي پٽيندڻ،
 انهيءَ خوف هر دم ڇڏي جان ڳاري،
 ڀلو آه هاڻي ته سائين سنڀاري،
 تمدن ۾ آيو ته بيشڪ سڏارو،
 رهيو پر نه زندهه رهڻ جو سهارو!
 ڪريان ها نه پيدا جي ٻارن جو لشڪر،
 حياتي ڪئن ڪين گذري ها جيڪر،
 گراني جي اڳ ۾ خبر جي هجي ها،
 گدائي، ڪڏهن ڪن نڀاڏي ڪجي ها.

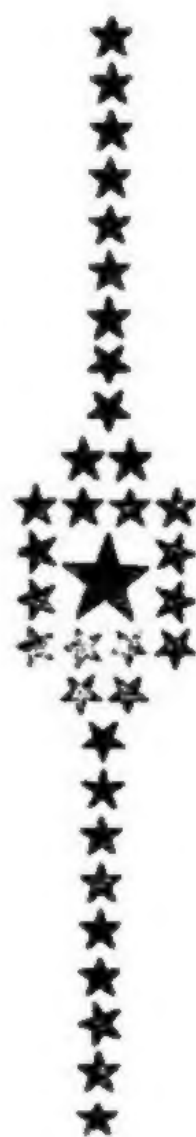
* نه آ معلوم *

(۱۹۶۱ع)

چمن ۾ ڪهڙي ڪهلي ٿي هوا نه آ معلوم.
 گلن جو حال نه مڪڙين جي ماجر معلوم.
 پنور خموش نه بلبل جي ڪانوا معلوم.
 ٻين تي چاڻو وهي واهري سو نا معلوم.
 الائي ڇا ٿئي اڳتي، اهو خدا معلوم،
 نه ابتدا جي خبر آ، نه انتها معلوم.
 قرار لاءِ رهي بقرار ٿو تن من.
 مگر نه راس اچي ٿو خيال کي ڪو فن.
 ٿي آند مانڌ رهي دل ۾ هڪ نه ٻي الجهن.
 سڪون محال ٿو ڏسجي فرار ناممڪن.
 نجات ڪهڙي بلا آه سو نه آ معلوم.
 نه ابتدا جي خبر آ، نه انتها معلوم.
 چوي ٿو سڀ ڪو ته هي دور ارتقائي آ.
 ڏسو ڪمال - بشر چنڊ تي چڙهائي آ.
 سندس عروج جي قائل سڄي خدائي آ.
 مگر انهيءَ ڪمان زياده به ڪا برائي آ؟
 بشر کي ناه بشر جي ڪا مدعا معلوم.
 نه ابتدا جي خبر آ، نه انتها معلوم.
 هلن جهاز ٿا اڄ برق جي اشارن تي.
 وٺي بشر جي نظر چنڊ ۽ ستارن تي.
 پئي نه، حيف مگر پنهنجي خاڪسارن تي.
 رکيو غريب ويو آ لهن سهارن تي.
 اها جي آه ترقِي ته ارتقا معلوم!
 نه ابتدا جي خبر آ، نه انتها معلوم.

ستم زده جو هتي ڪوبه آسرو ڪونهي.
 چئون ته ڪنهنڪي چئون ڪنهنجو ڀروسو ڪونهي؟
 افق تي روشني جو ڪوبه ترورو ڪونهي.
 انڌيري رات آ ڪاڻي به سوجهرو ڪونهي.
 سڪن جو ڏينهن پي ٿيندو ڪڏهن خدا معلوم؟
 نه ابتدا جي خبر آ، نه انتها معلوم.
 روش روش تي هتي نوڪدار خار آهن.
 گهي مان ڪهڙا گهيان، زخم بيشمار آهن.
 قدم قدم تي هتي، آستين جا مار آهن.
 اڃا حيات جا اقتدار، شرمسار آهن.
 ڪنهن جي درد جي ڪنهنڪي نه آ، دوا معلوم.
 نه ابتدا جي خبر آ، نه انتها معلوم.
 پتو بهار جو ڪونهي، اڃا خزان آهي.
 لهو بشر جو، جهان ۾ روان دوان آهي.
 سهل آ موت مگر زندگي گران آهي.
 اڃا ته گرد و غبارن ۾ ڪارروان آهي.
 انڌيري رات آ، منزل جي راه نا معلوم.
 نه ابتدا جي خبر آ، نه انتها معلوم.
 اٿو اٿو، هي زمان و مڪان بدلايون،
 هلو هلو، ته هي ڪون و مڪان بدلايون.
 ملو ملو، ته زمين و آسمان بدلايون.
 اچو اچو، هي سڄو خاڪدان بدلايون.
 اچو ڪو دم اغنيمت، سپان جو ڇا معلوم؟
 نه ابتدا جي خبر آ، نه انتها معلوم.

★ اچي ڏس قائد - اعظم ★

(سال ۱۹۶۱ع ۾ ۲۵ ڊسمبر قائد - اعظم

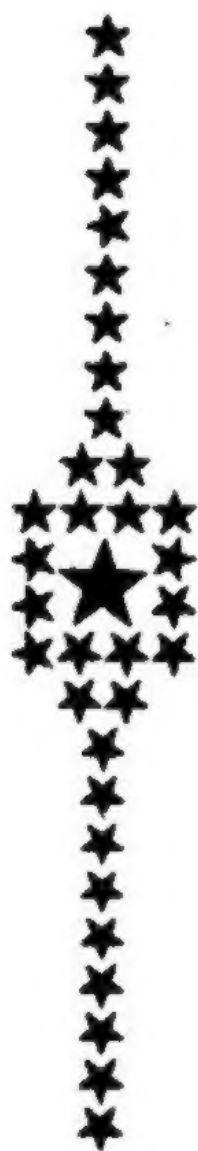
جي يوم ولادت تي پڙهيو ويو)

بلندي تي پيو ڦڙڪي اوهانجي ديس جو پرچم،
اچي هڪوار جنت مان ڏسي وڃ قائد - اعظم!
رسي اوج ٿريا تي اسان جو ديس پاڪستان،
وڌي ويجهي ٿيو آهي سڪيو ساڻو سندن بستان،
جوان و پير مرد و زن، وطن جا شاد ۽ خندان،
سڀئي مطمئن، صابر، سڀئي شاکر و خرم،
اچي ڏس قائد - اعظم!

هتي امن و امان انصاف جي آهي فراواني،
اٿي، ڪپڙي، اجهي، ماني جي آهي، خوب ارزاني،
وڌيڪ گهر وڃي ويئي، رهي ميري نه ڪا خاني،
نه ڪنهن تي ٿو ڪري بيداد ڪو بيداد جو باني،
مجال آهي جو هيٺي جي اڳيان ڏاڍو هٽي ڪو دم،
اچي ڏس قائد - اعظم!

خدا جي ملڪ ۾ آهي، فقط قانون قرآني،
منور آه هر دل جي اندر، هڪ نور - ايماني،
جهان ۾ آه ضرب المثل ٿي، پنهنجي مسلمانن،
مساوات و اخوت جي ته ڏس بابا، فراواني!
نه ڪنهن کي پست جي ڳڻي، نه ڪپڙي جو ڪٿي ماتم،
اچي ڏس قائد - اعظم!

نه رشوت حاڪمن ۾ ۽ نڪي لاپرو سائي آ،
نڪي واپار ۾ دوکو، نه تاجر ۾ لچائي آ،
ملاوت جي جڳهه هئي، صفائي پارسائي آ،
فقط مد - نظر سڀني کي، ملت جي پلائي آ،
پئي جي غم کي هراعل وطن سمجهي ٿو پنهنجو غم،
اچي ڏس قائد - اعظم!

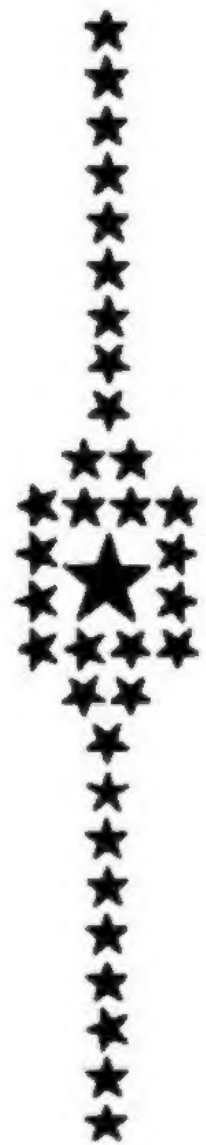
هتي چوري چڪاري جو، نڪو نام و نشان آهي.
نڪي ڪو قتل ڏاڙو، هر طرف امن و امان آهي.
زيان هڪ فرد جو، سڀني سندن گويا زيان آهي.
مزي سان سوئي - منزل، ڪاروان پنهنجو روان آهي.
عجب هڪ شان سان ٿڙڪي پيو اسلام جو پرچم.
اچي ڏس قائد - اعظم!

نه زوراور ڪوئي هت هاڻ هيٺي ڪي ستائي ٿو.
نه ڪنهنجي زال ڪي، زوري ستمگر ڪو ڪٿائي ٿو.
نڪي هڪ سو ڏهن ۾، ڪوبه ڪنهنڪي اڃ اڙائي ٿو.
نه لکپڙهه لاءِ ڪامورو، غريبن ڪي رلائي ٿو.
نه دل ڪنهنجي آرنجينده، نه ڪنهنجي چشم آهرنم.
اچي ڏس قائد - اعظم!

هي ارض - پاڪ آ، هت دور دورو آ شريعت جو.
ويا ٿي بند مڻخانا، جو ڏنڊو آ حڪومت جو.
ٿيو پڻ سرد هت سردو سر - بازار عصمت جو.
رهي صبح و مسا جاري ٿو چرچو علم و حڪمت جو.
شريعت جي اڳيان، بدعت جو آخر ٿي ويو سرخم.
اچي ڏس قائد - اعظم!

کڀي جي ڪانه آ ڪٿي، نڪا يروزگاري آ.
جو آرزائي سبب، سڀني تي هڪڙو ڪيف طاري آ!
خدا جي خوف کان سڀني اندر پرهيزگاري آ.
ٺهن ٿيون مسجدون جت ڪٿ، نمازن جي بهاري آ.
خدا جي ذڪر جو ڪن تي، پوي آواز ٿو هر دم.
اچي ڏس قائد - اعظم!

گدائي ڪاش! سچ ثابت ٿئي، حسن - بيان پنهنجو.
ڦلي ڦولي وطن بڻجي وڃي، جنت نشان پنهنجو.
وطن جو دوست بڻجي شل وڃي، پير و جوان پنهنجو.
رسي هي جلد منزل تي خدا يا، ڪاروان پنهنجو.
سدا سرخو رهي جنت ۾ روح - قائد - اعظم!

ایڈمن: صاحب خان "سورہ" میراٹی

Cell No: 0344 - 3919786